ДОНИШГОҲИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН

Бо ҳуқуқи дастнавис

ВБД: 892.7.09 (81.2 (2Т))

ҚАЛАНДАРЗОДА САРАБЕК ДАВЛАТЁР

НАҚШИ ВАО ДАР ИНЪИКОСИ РАВОБИТИ МУТАҚОБИЛАИ ТОҶИКИСТОНИ СОҲИБИСТИҚЛОЛ ВА МАМОЛИКИ АРАБЗАБОНИ ХАЛИҶИ ФОРС (ШОҲИГАРИИ АРАБИСТОНИ САУДӢ, ҚАТАР ВА АМОРОТИ МУТТАҲИДАИ АРАБ)

(Ҳимояи такрорӣ)

АВТОРЕФЕРАТИ

диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 6.2.23. Рӯзноманигории байналмилалӣ

ДУШАНБЕ – 2026

Кори диссертатсионӣ дар кафедраи журналистикаи байналхалқии факултети журналистикаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба анҷом расидааст.

Мушовири илмӣ:	**Муқимов Муҳамадӣ Аминович** – доктори илмҳои филологӣ, профессори кафедраи журналистикаи байналхалқии факултети журналистикаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон.
Муқарризони расмӣ:	**Муъминҷонов Зулфиддин** – доктори илмҳои филологӣ, профессори кафедраи журналистикаи телевизион ва радиошунавонии МДТ-и «Донишкадаи давлатии фарҳанг ва санъати Тоҷикистон ба номи Мирзо Турсунзода»;
	Ҳамидиён Илҳомҷон Иномзода – доктори илмҳои филологӣ, профессори кафедраи забон ва фарҳанги Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон;
	Сайидзода Зафар Шералӣ – доктори илмҳои таърих, мудири шуъбаи ИДМ-и Институти омӯзиши масъалаҳои давлатҳои Осиё ва Аврупои Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон.
Муассисаи пешбар:	**Муассисаи таълимии байнидавлатии маълумоти олии «Донишгоҳи (славянӣ) Россия ва Тоҷикистон»**

Ҳимояи диссертатсия санаи «14» октябри соли 2026, соати 13:00 дар ҷаласаи шурои диссертатсионии 6D.КОА-123-и назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (нишонӣ: 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон, шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17; e-mail: zbsh@list.ru; телефон: ((+992) 907-30-70-35) баргузор мегардад.

Бо диссертатсия дар китобхонаи маркази Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (734025, шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17) ва тавассути сомонаи www.tnu.tj шинос шудан мумкин аст.

Автореферат рӯзи «___» ______________ соли 2026 фиристода шудааст.

Котиби илмии
шурои диссертатсионӣ,
номзади илмҳои филологӣ **Зоириён Б.Ш.**

НОМГӮЙИ ИХТИСОРАҲО ВА (Ё) АЛОМАТҲОИ ШАРТӢ

АИ – Агентии иттилоотӣ
АИА – Агентии иттилоотии Аморот
АИКАХФ – Агентиҳои иттилоотии кишварҳои араби Халиҷи Форс
АИҚ – Агентии иттилоотии Қатар
АИС – Агентии иттилоотии Саудӣ
АМА – Амороти Муттаҳидаи Араб
БИР – Бонки исломии рушд
ВАО – Воситаҳои ахбори омма
ИМА – Иёлоти Муттаҳидаи Америка
КАХФ – Кишварҳои араби Халиҷи Форс
ЛДА – Лигаи давлатҳои араб
МҲТБО – Машварати ҳамкорӣ ва тадбирҳои боварӣ дар Осиё
ОМ – Осиёи Миёна
СММ – Созмони Милали Муттаҳид
СҲИ – Созмони ҳамкориҳои исломӣ
ФСР – Фонди Саудии Рушд
ШАС – Шоҳигарии Арабистони Саудӣ
ШҲКАХФ – Шурои ҳамкории кишварҳои араби Халиҷи Форс

МУҚАДДИМА

Мубрамии мавзуи таҳқиқ. Дар ҷаҳони муосир сарфи назар аз шакли давлатдорӣ ва низомҳои гуногуни сиёсӣ, дар таҳкими қудрат, ислоҳ, пешрафт ва ҳамчунин муносибату ҳамкориҳои кишварҳои гуногун ВАО ба сифати пуртаъсиртарин василаи иттилоърасонӣ ва таҳкими равобити гуногунсатҳ боқӣ мемонад. Ба хусус, дар шароити муосир, ки саросари ҷаҳон пур аз воқеаҳои ҳузнангез гардидааст, ВАО дар инъикоси вазъи иҷтимоӣ ва фарҳангии кишварҳои гуногун нақши муҳим гузошта метавонад.

Таҷрибаҳои ҷаҳонӣ нишон медиҳад, ки давлатҳои абардқудрат ВАО-ро на танҳо василаи таъмини ҷомеа бо иттилооти муҳим, балки ҳамчун аслиҳаи таблиғ ва татбиқи ҳадафҳои хеш истифода мебаранд. Аз ин рӯ, дар шароити рақобати иттилоотӣ тамоми давлатҳо кӯшиш менамоянд, ки дар самти таблиғу ташвиқи ҳадафҳои худ фаъол ва устувор бошанд.

Дар баробари ин ВАО метавонад, дар ташкил ва рушди муносибатҳои гуногунҷанбаи кишварҳои мухталиф замина ва шароит фароҳам орад. Таҷрибаи ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс (КАХФ) собит месозад, ки дар раванди оммавигардонии муносибатҳои ин кишварҳо ВАО нақши бориз дорад.

Маҳз ба тавассути иттилоърасонии ВАО ифтитоҳи сафоратхонаҳои Тоҷикистон дар Ҷумҳурии арабии Миср, Шоҳигарии Арабистони Саудӣ, Қатар, Кувайт, Аморoти Муттаҳидаи Араб ва инчунин, консулгарӣ дар шаҳри Дубай, сафарҳои расмии Президенти Тоҷикистон ба давлатҳои араб ва ҳузури бархе аз мақомоти баландпояи давлатҳои араб аз Тоҷикистон хусусияти оммавӣ пайдо карда, таваҷҷуҳи ҷомеаи ҷаҳониро ба худ ҷалб намуд.

Имрӯз Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи сиёсати хориҷии худ бо мамолики араб, чи дар асоси муносибатҳои дуҷониба ва чи дар заминаи ҳамкориҳои бисёрҷониба самтҳои афзалиятноки ҳамкориҳои дуҷонибаро муайян намудааст. Дар замони соҳибистиқлолии кишвар муносибатҳо бо аксарияти кишварҳои араб, Ба хусус, кишварҳои араби Халиҷи Форс муносибатҳои дипломатӣ рушд ва таҳким ёфтааст.

Сафарҳои расмӣ ва кории Пешвои миллат – Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба ин давлатҳо на танҳо ба таҳкими муносибатҳои гуногунҷанба муосидат намуд, балки барои ҳамкориҳои судманди оянда заминаҳо фароҳам овард. Дар ҳар як сафари Президент ба кишварҳои араб барои таҳкими муносибатҳои дуҷониба ва ҳамкориҳои муфид созишномаҳои расмӣ ба имзо расида, мавриди амал қарор гирифтанд. Ба хусус, ин сафарҳо барои таҳкими ҳамкориҳо бо кишварҳои араби Халиҷи Форс имкониятҳои иқтисодиву тиҷоратӣ ва фарҳангиро муҳайё кард.

Воқеан, кишварҳои араби Халиҷи Форс ба шарофати захираҳои нефт аз ҷиҳати иқтисодӣ доротарин давлатҳои ҷаҳон ба шумор мераванд. Аз ин рӯ, тақвияти робитаҳои иқтисодӣ бо ин кишварҳо дар зинаи авлавиятҳои сиёсати хориҷии Тоҷикистон қарор дошта, ҳадафҳои иқтисодиро дар мадди аввал мегузорад. Ба ин мақсад, Президенти кишвар дар яке аз суханрониҳои худ дуруст қайд намуданд, ки «Тоҷикистон аз рӯзҳои аввали соҳибистиқлолӣ таҳкими робитаҳои гуногунҷанбаро бо кишварҳои аъзои Шурои ҳамкории кишварҳои араби Халиҷ ҳамчун яке аз самтҳои муҳимми сиёсати хориҷии худ муайян намуда, баояндаи онҳо назари нек дорад. Мо умед дорем, ки кишварҳои араби Халиҷ ва ниҳодҳои молиявии онҳо тавассути сармоягузорӣ дар татбиқи тарҳҳои гидроэнергетикӣ саҳм хоҳанд гузошт» [102].

Раванди муносибатҳои дипломатӣ, ҳамкориҳои гуногунҷанбаи Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои араб, хосса кишварҳои араби Халиҷи Форс, ҳамеша дар воситаҳои ахбори оммаи ҳам Тоҷикистон ва ҳам кишварҳои араб инъикос шуда, ба ин васила вазъи муносибатҳо миёни ин кишварҳо манзури аудитория мегардад. Таҳқиқҳо нишон медиҳад, ки муносибати ВАО-и кишварҳои ҳар ду ҷониб ба ҳаёти сиёсӣ, иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва фарҳангии ҳамдигар яксон набудааст. Дар баробари мавқеи гуногун ва диду назари мухталиф доштан, ВАО-и кишварҳо кӯшиш намудаанд, ки дар ҳамкориҳои байниҳамдигарӣ холисона муносибат намоянд. Ба ин манзур, чигунагии мавқеъ, тарзи муносибат ва дараҷаи инъикоси воқеиятҳои иҷтимоию сиёсӣ, иқтисодиву фарҳангӣ дараҷаи муҳиммияти таҳқиқи ин мавзуъро асоснок мегардонад.

Дараҷаи таҳқиқи мавзуи илмӣ. Робитаҳои Тоҷикистону кишварҳои араб дар замони шуравӣ дар контексти як давлати воҳид, яъне Иттиҳоди Шуравӣ баррасӣ гардида, танҳо пас аз ба истиқлолият расидани Тоҷикистон, ба ин масъала таваҷҷуҳи бевосита сурат гирифтааст. Дар давраи соҳибистиқлолӣ ба масъалаи муносибат ва ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои араб, ба хусус Халиҷи Форс таваҷҷуҳи коршиносон ва муҳаққиқони тоҷик бештар гардидааст. Аз ҷумла, ин масъала ба пажуҳишҳои илмии диссертатсионӣ кашида шудааст, ки корҳои Ш.А. Разоқов [61], А.З. Қамаров [35], Ф.Б. Умаров [74] ва З.Қ. Давлятов [22] намунае аз онҳост. Пажуҳишҳои ин муҳаққиқон бо диди таърихнигорӣ шакл гирифта, дар онҳо, асосан, ҷанбаҳои гуногуни муносибату ҳамкории Тоҷикистон бо ҷаҳони ислом ва кишварҳои араби Халиҷи Форс таҳлилу баррасӣ шудааст. Аз ҷумла, таҳқиқоти Ш.А. Разоқов масоили барқароршавии алоқаҳои дипломатии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форсро то соли 2011 фаро гирифта, ба ҳамкориҳо дар соҳаҳои иқтисод ва сиёсат махсус таваҷҷуҳ шудааст.

Монографияи З.К. Давлятов ба пайдоиши ҷуғрофии давлатҳои араби низоми сиёсиашон «Шоҳигарӣ», аз қабили Арабистони Саудӣ, Баҳрайн, Урдун, Марокаш, Уммон, Қатар, Қувайт ва Амороти Муттаҳидаи Араб бахшида шуда, ҳолат ва дурнамои муносибатҳои гуногунҷанбаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва шоҳигариҳои араб таҳлилу баррасӣ гардидааст.

Муҳаққиқ Ф. Умаров ба тамоюлҳои мусбат ва манфии ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҷаҳони ислом (махсусан бо созмонҳои исломӣ, аз ҷумла Созмони ҳамкории исломӣ) эътибор дода, таъсири ҳамкориҳоро дар рушди иҷтимоию иқтисодии Тоҷикистон ва амнияти он муайян намудааст.

Таҳқиқоти муаррих А.З. Қамаров таърих ва ташаккули робитаҳои илмӣ-фарҳангии Тоҷикистон ва кишварҳои арабро аз давраи Иттиҳоди Шуравӣ то имрӯз дар бар гирифтааast.

Ҳамзамон, доир ба робитаҳои гуногунҷабҳаи Тоҷикистон ба кишварҳои араб муҳаққиқони улуми иҷтимоӣ таваҷҷуҳ намуда, мақолаҳои илмӣ ва илмиву оммавӣ навиштаанд. Ин ҷо метавон аз Ё.Б Ниёзӣ [100], З.Ш. Саидов [63], С.Н. Зиёев [95; 96; 97], Б. Соҳибӣ [105], Ш. Муродалӣ [106], У. Пудинаев [101], С.М. Болтуев [18], Ф. Усмонов [78], Ш. Каримова [28], З. Зубайдов [24] ва дигарон ёдовар шуд. Дар мақолаҳои илмӣ – таҳқиқии олимони зикршуда паҳлуҳои мухталифи

ҳолат ва дурнамои ҳамкориҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араб (Халиҷи Форс), инчунин, манфиатҳои сиёсӣ-иқтисодӣ ва геополитикии ин давлатҳо дар Осиёи Миёна ва уфуқҳои нави робитаҳои дуҷониба мавриди омӯзиш ва таҳқиқ қарор гирифтааст.

Ҳарчанд доир ба мавқеъ ва нақши ВАО-и кишварҳои араб дар раванди ҷаҳонишавӣ, проблемаҳои озодии сухан ва хусусиятҳои хоси ҳуқуқҳои васоити ахбори оммаи ин кишварҳо аз ҷониби муҳаққиқони тоҷик таҳқиқоти дисертатсионӣ анҷом наёфта бошад ҳам, дар журналистикаи рус дар ин самт таҳқиқотҳои зиёди илмӣ анҷом дода шудааст, ки аксарияташон хусусияти монографиявӣ доранд. Аз ҷумла, дар пажуҳишҳои Авад Ахмед Мохамед [9], Амар Ноха Ахмед [11], Аталлах Хумуд Ал Энезӣ [12], Е.В. Ахмадулин [14], Э.К. Байрамова [16], Т.В. Тройнина [73], Шараф Фарук Ради [83], Ю.С. Кинаш [30], В.В. Орлова [55], Кхадур Осама [34], Адиб Хазур (أديب خضور) [86], Адиб Марва (أديب مروة) [87], Росим Муҳаммад ал-Ҷамол (راسم محمد الجمال) [93], Муҳаммад Фарид Маҳмуд Иззат (محمد فريد محمود عزت) [94], аслан, масоили низоми журналистикаи араб (асри XIX-ибтидои асри XXI), хусусиятҳои хоси рушди ВАО-и кишварҳои араб дар шароити ҷаҳонишавӣ, равандҳои (тамоюл) таҳаввулоти онҳо ва фаъолияти расонаҳои кишварҳои араб дар низомҳои гуногуни сиёсӣ баррасӣ гардидааст. Аз ин миён диссертатсияи Аталлаҳ Ҳумуд ал-Энезӣ хусусиятҳои ташаккул ва фаъолияти расонаҳои Шоҳигарии Арабистони Саудиро фаро гирифта, дар Тоҷикистон дифоъ шудааст.

Таъкид бояд кард, ки доир ба воситаҳои ахбори оммаи кишварҳои араб дар воситаҳои таълимии устодони ихтисосҳои журналистика А. Нуралиев [52], М.А. Абдуллозода, Н.Н. Салихов, А.А. Рахимов, Ш.Б. Муллоев [7] маълумоти умумии таърихӣ оварда шуда бошад ҳам, дар хусуси инъикоси робитаҳои муосири Тоҷикистон бо кишварҳои араб, хосса нақши ВАО дар ин самт таваҷҷуҳ нашудааст.

Робитаи таҳқиқ бо барномаҳо ва ё мавзуъҳои илмӣ. Таҳқиқи диссертатсионӣ дар доираи дурнамои корҳои илмию таҳқиқотии кафедраи забонҳои хориҷӣ ва журналистикаи байналхалқии факултети журналистикаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон мувофиқат карда, иҷро шудааст.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚ

Мақсади таҳқиқ. Мақсади асосии пажуҳишро омӯзиш ва баррасии омилҳои муносибатҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араби

Халиҷи Форс, муайян намудани нақши васоити ахбори оммаи ин кишварҳо дар инъикоси раванди ташаккул ва рушди ҳамкориҳои дуҷониба, бо назардошти мавқеву муносибати расонаҳо, хусусиятҳои мавзуиву мундариҷавӣ ва шакливу жанрии матолиб ташкил медиҳад.

Вазифаҳои таҳқиқ. Барои ноил шудан ба ин мақсад ҳалли вазифаҳои зеринро зарур медонем:

– таҳқиқи мавқеи кишварҳои араб дар фазои ҷаҳони муосир;
– баррасии ҷанбаҳои таърихии робитаҳои Тоҷикистон бо кишварҳои арабзабон;
– таҳлили вазъи кунунии муносибатҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс;
– баррасии таърихи мухтасари Агентиҳои иттилоотии кишварҳои араб (ШАС, АМА, Қатар);
– муайян намудани дараҷа ва таносуби инъикоси равобити дипломатӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангӣ дар Агентиҳои иттилоотии араб;
– омӯзиш ва таҳқиқи ҷанбаъҳои мавзуӣ ва ҳунарии инъикоси ҳаводиси Тоҷикистон дар агентиҳои иттилоотӣ;
– баррасии вижагиҳои мундариҷавии маводди АМИТ «Ховар» ва «Азия-Плюс» марбут ба воқеаҳои кишварҳои араби Халиҷи Форс;
– ба таври муқоисавӣ муайян намудани маводди сомонаи иттилоотии «Pressa.tj«;
– муайян намудани вижагиҳои жанрии маводди ВАО доир ба воқеаҳои Тоҷикистон ва кишварҳои араби Халиҷи Форс.

Объекти таҳқиқро ВАО-и Тоҷикистон ва кишварҳои араби Халиҷи Форс, ба хусус, Агентии иттилоотии Саудӣ (وكالة الانباء السعودية), Агентии иттилоотии Қатар (وكالة الانباء القطرية), Агентии иттилоотии Аморот (وكالة انباء الامارات) инчунин, АМИТ «Ховар», расонаҳои даврии АИ «Азия-Плюс» ва сомонаи «Pressa.tj« ташкил медиҳанд.

Предмети таҳқиқро дараҷаи инъикоси муносибат ва ҳамкориҳои дуҷонибаи Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс дар ВАО-и мутақобилаи кишварҳо дар бар мегирад.

Асосҳои назарии таҳқиқ. Ҳангоми таҳқиқи мавзуъ ба осори илмии муҳаққиқони тоҷик – Т.Н. Назаров [51], З.Ш. Сайидзода

(Саидов) [62; 63; 64], А.Н. Шарипов [84], Т. Мардонӣ [36], Р.Ш. Нуриддинов [54], И.К. Усмонов [75; 76; 77], А. Нуралиев [53], А. Саъдуллоев [68; 69], М.А. Муқимов [40; 41; 42; 43], М.Б. Муродӣ [46; 47; 48; 49], М.А. Абдуллозода [7; 8], М.С. Имомзода [26; 27], А.Х. Азимов [10], З. Муъминҷонов [50], Р. Бобоҷонова [17], Ш.Б. Муллоев [44; 45], С. Хоҷазод [80], А.А. Афсаҳзод [13], рус – Е.М. Примаков [58], А.М. Василев [19; 20], А.В. Федорченко [79], А.Б. Подтсероб [56; 57], Г.Г. Косач [33], М.А. Сапронова [66; 67], Е.С. Мелкумян [37; 38; 39], Б.Г. Сейранян [70], Э.О. Касаев [29], Е.П. Прохоров [59; 60], В.В. Ворошилов [21], А. Тертичний [72] ва араб – доктор Форуқ Абузайд (فاروق ابو زيد) [88], Муҳаммад Абдураззоқ ал-Қашъамӣ (محمد عبد الرزاق القشعمي) [92], Фуод Асъад Камоҳӣ (فؤاد اسعد كماخي) [91], Солеҳ Шокир Ватут (صالح شاكر وتوت) [90], Абдулҷавод Саъид Рабиъ (عبد الجواد سعيد ربيع) [89], Иброҳим Исмоил (إبراهيم إسماعيل) [85] ва дигарон такя карда шуд.

Навгонии илмии таҳқиқ. Дар диссертатсия бори аввал нақши ВАО дар инъикоси муносибату ҳамкориҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс таҳқиқ шудааст. Дар ин робита:

- дар заминаи адабиёти илмиву сиёсӣ ва маводди ВАО мавқеи кишварҳои араб дар фазои геополитикии ҷаҳони муосир баррасӣ гардида, ҷанбаҳои таърихӣ ва вазъи кунунии муносибатҳои Тоҷикистон бо кишварҳои арабии Халиҷи Форс муайян карда шуд;
- доир ба инъикоси равобити дипломатӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангии Тоҷикистон ва кишварҳои араб (ШАС, АМА, Қатар) маълумоти зиёди иттилоотӣ ҷамъоварӣ гардида, мавриди таҳлили омориву мундариҷавӣ қарор гирифт;
- бо баррасиҳои илмӣ инъикоси ҳаводиси Тоҷикистон дар агентиҳои иттилоотии кишварҳои араби Халиҷи Форс ва бозтоби рӯйдодҳои кишварҳои араби Халиҷи Форс дар ВАО-и Тоҷикистон ба таври муқоиса муайян карда шуд;
- вижагиҳои жанрии маводди марбут ба воқеиятҳои Тоҷикистон ва кишварҳои араб дар ВАО-и мутақобила аз нуқтаи назари илмӣ баррасӣ гардид.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда:

1. Таҳқиқ нишон дод, ки Тоҷикистон бо роҳбарии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти

Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар доираи сиёсати хориҷии худ ҳамкориҳои фаъолу созанда ва мутақобилан судмандро бо мамолики араб, махсусан Халиҷи Форс, дар шакли дуҷонибаву бисёрҷониба ба роҳ монда, баҳри таҳкими он ҳамеша талош менамояд ва дар инъикос ва таблиғи он ВАО нақши муҳим дорад.

2. Баррасӣ муайян кард, ки сафарҳои расмии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба ин давлатҳо аз омодагии Тоҷикистон барои таҳкими муносибатҳои гуногунҷанба бо ин кишварҳо шаҳодат дода, робитаю ҳамкориҳои Тоҷикистонро бо давлатҳои Халиҷи Форс фаъол гардонидааст.

3. Пажуҳиш маълум намуд, ки дар ҷомеаи иттилоотӣ нақши ВАО дар масъалаи мустаҳкам намудани муносибатҳои байниҳамдигарии давлатҳо, инъикоси дурнамои муносибату ҳамкориҳо ва баррасии ҳаводису рӯйдодҳои кишварҳо хеле муассир аст. Ин таъсир ҷиҳатҳои мусбату манфиро дар бар гирифта, дар раванди муносибатҳо гардишҳои куллиро ба вуҷуд оварда метавонад.

4. Маълум карда шуд, ки роҳбарони давлатҳои араб (Халиҷи Форс) ВАО-ро ҳамчун василаи ташкилкунандаи афкори омма ва таъсир ба афкору рӯҳияи онҳо дар кишварҳояшон ҷиҳати нигоҳ доштани таҳкурсии сиёсати ҳокимият, дастгирии фазои риояи қонун ва ҳамдигарфаҳмӣ босамар истифода мебаранд. Дар корҳои иттилоотию таблиғотии низоми ҳукмрони кишварҳои араб ду навъи пахши иттилоот истифода мешавад: матбуоти расмиву нашриёти ҳукуматӣ ва воситаҳои ахбори оммаи дорои хосияти амиқи руҳонӣ.

5. Аз пажуҳиш ошкор гардид, ки воқеаҳои Тоҷикистон дар агентиҳои кишварҳои араби Халиҷи Форс, асосан таҳти рубрикаҳои «сиёсӣ» (سياسي), «иқтисодӣ» (اقتصادي), «иҷтимоӣ» (اجتماعي), «фарҳангӣ» (ثقافي), «варзишӣ» (رياضي) ва «умумӣ» (عامٌ) ба табъ расидаанд. Дар маҷмуъ, тули солҳои 2014-2024 дар ин агентиҳо 2219 мавод нашр гардидааст, ки 1132 (51 %) ба АИС , 734 (33 %) ба АИҚ ва 353 (16 %) ба АИА рост меояд.

6. Натиҷаҳои таҳқиқот гувоҳӣ медиҳанд, ки ВАО-и кишварҳои араби Халиҷи Форс дар инъикоси воқеаҳои Тоҷикистон

бештар ба робитаву ҳамкориҳои дипломативу сиёсӣ, иқтисодӣ, фарҳангӣ, иҷтимоӣ ва кумакҳои башардӯстона таваҷҷуҳ намудаанд. Дар инъикоси ин ва амсоли ин ҳаводис ҷанбаҳои мусбат ва манфии он ба назар гирифта шудааст. Маводди агентиҳои иттилоотӣ баёнгари он аст, ки ҳамкориҳои гуногунсамтаи Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс сол ба сол густариш ёфта истодааст.

7. Маълум гардид, ки дар ВАО-и Тоҷикистон инъикоси воқеиятҳои марбут ба кишварҳои араби Халиҷи Форс, асосан, дар ду типи он: агентиҳои расмӣ ва хусусӣ шакл гирифтааст. Агар агентиҳои расмӣ бештар ба инъикоси сафарҳои сарварон ва масъулони воломақоми кишварҳои мутақобила, суҳбату мулоқотҳо, қабули созишномаҳои ҳамкориҳо таваҷҷуҳ намуда бошанд, агентиҳои хусусӣ, аслан, ба рӯйдодҳои фарҳангӣ ва воқеаҳои дохилии кишварҳои араб эътибор додаанд.

8. Таҳлилу баррасиҳо муайян намуд, ки маводди Агентиҳои иттилоотии кишварҳои араби Халиҷи Форс ва Тоҷикистон аз нигоҳи жанр ба ҳам умумият дошта бошанд ҳам, яксон нестанд. Тарзи инъикоси воқеаҳо, истифодаи имконияти жанрҳои гуногуни журналистӣ, ба хусус, жанрҳои хабарӣ дар агентиҳои иттилоотии кишварҳои араб нисбатан муфассал буда, шарҳу тавзеҳ бартарӣ дорад. Инъикоси воқеиятҳои рӯз дар агентиҳои Тоҷикистон сариваҳт сурат нагирад ҳам, аз нигоҳи меъёри жанрӣ касбитар аст.

Аҳаммияти назарӣ ва амалии таҳқиқ дар он зоҳир мегардад, ки мавод ва натиҷаҳои диссертатсия донишҳои илмиву назариявиро дар самти шинохти касбии ҳамкориву робитаҳои мутақобилаи кишварҳо, нақши ВАО дар инъикоси воқеиятҳои дуҷониба, таҳкими муносибатҳо, ҳалли масъалаҳои глобалӣ ва амсоли ин вусъат мебахшад.

Маводди диссертатсияро метавон ҳангоми таълифи китобҳои дарсӣ, васоити таълимӣ, машғулиятҳои амалии соҳаҳои дипломатия, журналистикаи байналхалқӣ ва муносибатҳои гуногунсамти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва кишварҳои араб истифода кард. Нуктаҳои асосӣ ва натиҷагириҳои муаллифи диссертатсия, хусусан, ҳангоми тадриси таърихи журналистикаи хориҷӣ, хосса ВАО-и кишварҳои араб, ВАО ва сиёсати хориҷии Тоҷикистон ба кор хоҳад омад.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Мавзуи диссертатсия – «Нақши ВАО дар инъикоси равобити мутақобилаи Тоҷикистони соҳибистиқлол ва мамолики арабзабони Халиҷи Форс (Шоҳигарии Арабистони Саудӣ, Қатар ва Амороти Муттаҳидаи Араб)» ба шиносномаи ихтисоси 6.2.23. Рӯзноманигории байналмилалӣ мутобиқат мекунад.

Дар доираи ихтисоси мазкур масъалаҳои зерин мавриди омӯзиш ва баррасӣ қарор гирифтанд, ки ба бандҳои **2, 4, 8, 9, 10 ва 11-и «Соҳаи таҳқиқот»-и шиносномаи ихтисоси илмӣ** алоқамандӣ доранд:

– истифодаи жанрҳои публитсистӣ дар инъикоси рӯйдодҳои Тоҷикистон дар агентиҳои иттилоотии хориҷӣ;
– инъикоси муносибатҳои байналмилалӣ ва муаррифии кишварҳо дар ВАО-и хориҷӣ;
– нақши агентиҳои иттилоотии байналмилалӣ дар бозтоби вазъи иҷтимоӣ ва фарҳангии кишварҳо;
– саҳми ВАО дар таҳкими муносибатҳои дуҷонибаи байни кишварҳо ва мустаҳкам намудани равобити байниҳамдигарии онҳо;
– инъикоси мунтазами равобити Тоҷикистон бо шарикони рушд дар агентиҳои иттилоотӣ ва тарғиби симои мусбати кишвар дар фазои иттилоотии байналмилалӣ;
– вижагиҳои тарзи инъикоси ҳаводиси Тоҷикистон дар расонаҳои хабарӣ, ҳимояи манфиатҳои миллӣ дар ҷангҳои иттилоотӣ;
– тарғибу ташвиқи ҳамкориҳои иқтисодию тиҷоратӣ ва амниятии Тоҷикистон дар расонаҳои хабарии байналмилалӣ.

Ҳамин тариқ, диссертатсия ба таҳқиқи масъалаҳое бахшида шудааст, ки бевосита ба доираи ихтисоси илмии мазкур мансуб буда, ба талаботи шиносномаи он пурра ҷавобгӯ мебошад.

Саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқ. Саҳми фардии муаллиф дар омӯзиши назарии мавзуъ ва баррасии нақши агентиҳои иттилоотии Тоҷикистон ва кишварҳои араби Халиҷи Форс дар инъикоси ҳамкориҳои мутақобила, муайян намудани таносуби инъикоси воқеаҳо, вижагиҳои жанрии онҳо, омода намудани маърузаҳо доир ба мавзуъ ва суханронӣ дар ҳамоишҳои илмии сатҳи байналхалқӣ, ҷумҳуриявӣ ва донишгоҳӣ,

таълифи монография, мақолаҳои илмӣ, илмиву оммавӣ зоҳир мешавад. Андешаҳои назарӣ, ҳамчунин, хулосаҳои илмӣ дар диссертатсия натиҷаи таҳқиқоти мустақилонаи муҳаққиқ мебошанд.

Тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия. Муҳимтарин нуктаҳои диссертатсия дар маводди конференсияҳои илмӣ-амалии байналхалқӣ, ҷумҳуриявӣ ва донишгоҳӣ (солҳои 2010-2025) интишор ёфтаанд. Аз ҷумла, диссертант дар конференсияҳои байналхалқии илмию амалии «Замони муосир ва журналистика: проблемаҳои ҳуқуқ ва озодии сухан» (Душанбе, 29-30-юми ноябри 2010), «Арабистони Саудӣ ва кишварҳои Осиёи Миёна ва баҳри Каспий» (Риёз, 5-8-уми январи 2015), «Медиалингвистика ва услубшиносӣ: мушкилот ва дурнамо» (Душанбе, 22-23-юми октябри 2020) ва «Илм ва таҳсилот: тамоюлҳои рушд дар ҷомеаи иттилоотӣ» бахшида ба «75-солагии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон» (Душанбе, 2023) дар мавзуъҳои «Тоҷикистон аз нигоҳи расонаҳои интернетии кишварҳои араб», «Муносибатҳои иқтисодӣ ва фарҳангӣ байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Шоҳигарии Арабистони Саудӣ» (العلاقات الإقتصادية و الثقافية بين جمهورية طاجيكستان والمملكة العربية السعودية), «Мавқеи оҷонсиҳои иттилоотии араб дар фазои иттилоотии ҷаҳони араб», «Нигоҳи матбуоти Шоҳигарии Арабистони Саудӣ ба Тоҷикистон», «Баррасии робитаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои хориҷӣ дар мусоҳибаҳои Эмомалӣ Раҳмон» ва дар 12 конференсияи ҷумҳуриявии илми-амалӣ дар мавзуъҳои «Тоҷикистон аз нигоҳи агентии иттилоотии Шоҳигарии Арабистони Саудӣ» (Эъломияи СММ оид ба даҳсолаи (солҳои 2013-2022) байналхалқии наздиксозии фарҳангҳо, Душанбе, 19.04.2013), «Инъикоси рӯйдодҳои Тоҷикистон дар сомонаи «Ал-Ҷазира»« (20-солагии Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Душанбе, 25.04.2014), «Ҳақиқат ва таҳрифи воқеаҳои Тоҷикистон дар сомонаҳои «Ал-Ҷазира» ва «BBC»» (700-солагии Мир Сайид Алии Ҳамадонӣ, Душанбе, 25.04.2015), «Тоҷикистон аз нигоҳи расонаҳои Қатар» («20-солагии Рӯзи ваҳдати миллӣ» ва «Соли ҷавонон», Душанбе, 25.04.2017), «Баррасии робитаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои хориҷӣ дар мусоҳибаҳои Президенти кишвар» (Об барои рушди устувор, солҳои 2018-2028, Соли рушди сайёҳӣ ва

ҳунарҳои мардумӣ, Душанбе, 25.04.2018), «Тоҷикистон аз нигоҳи расонаҳои Кувайт» («Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ», «400-солагии Миробид Саййидои Насафӣ», Душанбе, 23.04.2019), «Нақши шабакаи «Ал-Ҷазира» дар фазои иттилоотии ҷаҳони муосир» («5500-солагии Саразми бостонӣ», «700-солагии шоири барҷастаи тоҷик Камоли Хуҷандӣ», Душанбе, 21.04.2020), «Мавқеи кишварҳои Халиҷи Форс дар ҷаҳони муосир» («Солҳои рушди саноат (солҳои 2022-2026)», «Бузургдошти Мавлоно Ҷалолиддини Балхӣ», Душанбе, 21.04.2022), «Таҳрифи ахбор дар расонаҳои арабӣ» («75-солагии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон», «115-солагии академик Бобоҷон Ғафуров», «145-солагии бунёдгузори адабиёти муосири тоҷик Садриддин Айнӣ», «2023 – Соли забони русӣ» ва «2025 – соли байналмилалии ҳифзи пиряххо», Душанбе, 25.04.2023) маъруза хондааст.

Диссертатсия дар маҷлиси васеи кафедраи журналистикаи байналхалқии факултети журналистикаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (аз 27-уми феврали соли 2026, суратмаҷлиси №7) муҳокима ва ба ҳимоя пешниҳод шудааст.

Интишорот аз рӯйи мавзуи диссертатсия. Муҳтавои диссертатсия дар 1 монография, 28 мақолаи илмӣ, аз ҷумла, 21 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Россия, инъикос ёфтааст.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия аз рӯйхати ихтисораҳо, муқаддима, чор боб, 10 фасл, хулоса, феҳристи адабиёт ва тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқ иборат аст. Ҳаҷми умумии диссертатсия 366 саҳифаи чопи стандартии компютериро ташкил медиҳад.

ҚИСМҲОИ АСОСИИ ТАҲҚИҚ (ФИШУРДА)

Дар **муқаддима** аҳаммияти таҳқиқи мавзуъ, дараҷаи омӯзиши он, ҳадаф ва вазифаҳои таҳқиқ, сарчашмаҳои пажуҳиш, навгониҳо, арзиши назарию амалӣ ва муҳимтарин нуктаҳое, ки барои дифоъ пешниҳод шудаанд, мушаххас гардида, натиҷаҳои таҳқиқ асоснок ва муаррифӣ шудаанд.

Боби аввали диссертатсия **«Раванди ташаккули муносибатҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс»** унвон дошта, аз **ду**

фасл таркиб ёфтааст. Дар **фасли аввал – «Мавқеи кишварҳои араб дар ҷаҳони муосир»** шаклҳои муосири ҳаёти сиёсии давлатҳои Шарқи Араб – низомҳои сиёсии кишварҳо, шаклҳои иртиботи байниҳамии сохторҳои давлатӣ, ҳизбҳои сиёсӣ, ташкилотҳо, равияҳои ғайрирасмии дорои хусусияти иҷтимоию сиёсӣ ва амсоли ин таҳқиқ шудааст.

Халиҷи Форс ҳамчун минтақаи стратегӣ бо иқтидори иқтисодӣ ва захираҳои нефту газ дар сиёсати байналмилалӣ мавқеи махсус дорад. Аз ин рӯ, таваҷҷуҳи ҷомеаи ҷаҳонӣ, махсусан кишварҳои абарқудрат, ба ин минтақа давра ба давра бештар мегардад. Сарзамини ин кишварҳо дар умум «40,3%-и захираи нефт ва 23%-и захираи гази табиии ҷаҳонро доро мебошад» [61, с. 131]. Имрӯз кишварҳои араби Халиҷи Форс (КАХФ) ба шарофати захираҳои нефтӣ аз ҷиҳати иқтисодӣ доротарин давлатҳои ҷаҳон ба шумор мераванд. Аз ҳамин сабаб, тақвияти робитаҳои иқтисодӣ бо ин кишварҳо дар зинаҳои аввали авлавиятҳои сиёсати хориҷии кишвар қарор дорад, зеро Тоҷикистон аз ҷумлаи ҳадафҳои гуногун, ки асоси муносибатҳои байнидавлатиро муайян мекунанд, ҳадафҳои иқтисодиро дар мадди аввал мегузорад.

Шоҳигарии Арабистони Саудӣ (ШАС) (المملكة العربية السعودية) дар миқёси ҷаҳон бойтарин кишвар маҳсуб меёбад. Дар сарзамини он чоряки захираҳои нефти ҷаҳон маҳфуз буда, он бузургтарин истеҳсолкунанда ва содиркунандаи нефт дар олам ба ҳисоб меравад. Аз рӯи истихроҷ ва содироти нефт дар ҷаҳон ҷойи аввалро ишғол мекунад. Ин қудрат имкон дода, ки ШАС иштирокчии пешбари ташкилотҳои тиҷоратию иқтисодии ҷаҳонӣ гардад. Ҳамчунин, ибодатгоҳҳои асосии мусулмонон (шаҳрҳои Макка ва Мадина), ки дар ин кишвар воқеъ гардидаанд, нуфуз ва эътибори онро дар ҷаҳони ислом баланд мебардорад.

Ҳукумати Арабистони Саудӣ бо назардошти меъёрҳои ҳамбастагии исломӣ дар сиёсати хориҷии худ ҷиҳати ҳалли ихтилофоти минтақавӣ ва ҳолатҳои буҳронӣ дар кишварҳои минтақаи Шарқи Наздик бетараф нест. ШАС бузургтарин ва бонуфузтарин узви эътилофи монархияҳои араби Халиҷи Форс ба шумор маравад ва таносубан «кулли мушкилоти ҷиддии Шарқи Наздик бидуни иштироки Шоҳигарии Арабистони Саудӣ баррасӣ намегардад» [65, с. 54].

Мавқеи стратегӣ, нақши муассир доштан дар ҷаҳони арабу ислом ва соҳиби бузургтарин захираи нефти ҷаҳон будан Арабистони Саудиро барои Иёлоти Муттаҳидаи Амрико хеле муҳим гардонидааст. Зимнан, «20%-и воридоти нефти Америка ба Арабистони Саудӣ вобаста

аст» [65, с. 58]. Ҳар ду кишвар манфиатҳои муштарак доранд ва дар масъалаҳои амнияти минтақавӣ, содирот ва воридоти нефт, рушди устувори иқтисодӣ ва раванди сулҳи Шарқи Наздик доимо машварат мекунанд. Арабистони Саудӣ шарики қавии ИМА дар мубориза бо терроризм, ҳамчунин, дар соҳаҳои низомӣ, дипломатӣ ва молӣ ба шумор меравад.

Шомил шудани Арабистони Саудӣ ба G20 ва низомҳои молиявию иқтисодии ҷаҳонӣ аз мавқеъ ва мақоми хоси ин кишвар дар ҳалли масоили мубрами ҷаҳон дарак медиҳад.

Давлати Қатар яке аз давлатҳои бойтарини дунё ба шумор рафта, дар ҷаҳон аз ҷиҳати захираҳои гази табиӣ мақоми сеюм ва аз ҷиҳати содироти гази табиӣ мақоми шашумро ишғол мекунад. Ҳамчунин, яке аз содиркунандагони нефт ва маҳсулоти нефтӣ (21-ум дар ҷаҳон) мебошад.

Асосгузории давлати Қатар – Шайх Муҳаммад Оли Сонӣ мебошад, ки зимоми ҳокимият ва амириро дар ин кишвар соли 1868 ба даст гирифтааст. Соли 1995 дар таърихи навини Давлати Қатар таҳаввулоти ҷиддӣ ва тақдирсоз рух дод, ки «дар пайи як табаддулоти «нарм» Шайх Ҳамад ибни Халифа Оли Сонӣ ба ҷойи падари худ ба тахти амирӣ нишаст» [79, с. 172]. Ӯ дар давраи ҳукмронии худ дар Қатар ислоҳоти васеи сиёсию иҷтимоӣ ва иқтисодиро роҳандозӣ намуда, кишварро аз доираи буҳрони иқтисодӣ раҳонид ва ба сафи кишварҳои аз лиҳози иқтисодӣ қудратманди минтақа ва ҷаҳон ворид намуд. Қатар имрӯз ба сабаби бойигарии зеризаминӣ даромади саршори нефту гази табиӣ, ба яке аз сарватмандтарин кишварҳои минтақа табдил ёфт.

Умуман, Қатар солҳои охир дар минтақа мавқеи намоён пайдо кардааст, ки мехоҳад на танҳо нуфузи иқтисодӣ, балки сиёсии худро низ баланд бардорад. Аморати Муттаҳидаи Араб (АМА) 2-юми декабри соли 1971 «бо муттаҳид шудани шаш аморат (Абу-Забӣ أبو ظبي , Дубай دبي , Аҷманعجمان , Умм-ул-Қайвайн أم القيوين , ал-Фуҷайра الفجيرة ва аш-Шориқа الشارقة) бо номи Амороти Муттаҳидаи Араб (АМА) ҳамчун давлат таъсис ёфтаст» [25, с. 5]. Феврали соли 1972 ба он Аморати ҳафтум-Раъсу-л –Хайма (رأس الخيمة) ҳамроҳ шуд.

Сохти давлатдории АМА монархияи мутлақи федеративӣ буда, сохтори маъмурии АМА ба захираҳои нефт дар қаламрави аморатҳо асос ёфтааст. Аз ин рӯ, захираҳои нефт таъсири баъзе аморатҳоро, махсусан,

амоpатҳои Абу-Забӣ ва Дубайро дар муайян намудани сиёсати дохилӣ ва хориҷии ин кишвар муассир гардонидааст.

Ҳарчанд ин кишвар аз нигоҳи ҷуғрофӣ хурд ҳам бошад, аммо аз нигоҳи сиёсӣ ва иқтисодӣ солҳои охир дар ҷаҳон ҷойгоҳи хосеро касб кардааст. Иқтисодиёти АМА бештар ба истеҳсоли нефт, ҷалби сайёҳӣ ва сармоягузорони хориҷӣ вобаста буда, дар Шарқи Наздик ҳамчун як маркази иқтисодӣ ва сармоягузорӣ шинохта мешавад. Тибқи маълумоти ОПЕК, захираҳои исботшудаи нефт дар АМА 97,8 млрд. баррел (13 млрд. тонна)-ро ташкил медиҳад. Захираи исботшудаи гази табиӣ бошад – 6,1 триллион м^3 мебошад. АМА «бо 10 %-и захираҳои нефти ҷаҳон пас аз Арабистони Саудӣ ва Ироқ дар ҷои сеюм ва аз рӯи захираҳои гази табиӣ, пас аз Россия, Эрон ва Қатар мутаносибан дар ҷаҳон мавқеи чорумро ишғол мекунад» [71, с. 117].

АМА дар сиёсати хориҷии худ нисбат ба дигар кишварҳои араби Халиҷи Форс сиёсати самараноки муътадил дорад, ки меҳвари сиёсати хориҷии онро сармоягузорӣ ва рушди тиҷорат ташкил медиҳад.

Ҳамин тавр, низоми давлатдории кишварҳои араби Халиҷи Форс нисбат ба сиёсати дигар кишварҳои ҷаҳон фарқ мекунад, зеро ташаккулдиҳандаи самти сиёсати ин давлатҳо низоми шоҳӣ ё амириву султонӣ мебошад. Аз ин лиҳоз, дар муайян кардани самти сиёсати давлат аз як гурӯҳи мушаххаси наздик ба шоҳ ё амир тасмим гирифта мешавад. Бо вуҷуди ин, ҳар кадом аз ин кишварҳо кӯшиш менамояд, ки дар сиёсати хориҷии худ дар минтақа нақши муҳим ва ҳалкунанда дошта бошанд.

Дар **фасли дуюми боби якум – «Аз таърихи робитаҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араб»** раванди ташаккули муносибатҳои дипломатӣ ва ҳамкориҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс, ба хусус ШАС, Қатар ва АМА таҳқиқ гардидааст.

А) Муносибатҳои Тоҷикистон ва Шоҳигарии Арабистони Саудӣ. Муносибат ва ҳамкорӣ бо Шоҳигарии Арабистони Саудӣ (ШАС) дар контексти сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон мақоми хос дорад. Тоҷикистон ҳамкориҳои худро бо ин кишвар бо назардошти баъзе вижагиҳои низоми ин давлат ва манфиатҳои миллию давлатии худ анҷом медиҳад. ШАС аввалин кишвари арабие мебошад, ки 11-уми январи соли 1992 истиқлолияти Тоҷикистонро эътироф кард ва 22-юми феврали соли 1992 байни ду кишвар муносибатҳои дипломатӣ барқарор гардиданд [23, с. 84]. Аз моҳи сентябри соли 2008 сафорати Тоҷикистон дар пойтахти ин

кишвар – шаҳри Риёз фаъолият менамояд. ШАС аз байни кишварҳои араб аввалин шуда моҳи январи соли 2010 сафорати худро дар Тоҷикистон ифтитоҳ кард.

Робитаҳои наздики Тоҷикистон ва Шоҳигарии Арабистони Саудӣ аз нахустин сафари расмии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба ШАС, ки 30 июн - 2 июли соли 1997 сурат гирифт, сарчашма мегирад. Ин сафар ба рушди муносибатҳои мутақобилан судманди Тоҷикистону Арабистони Саудӣ замина гузошта, ҳафт сафари расмӣ ва кории баъдӣ дар солҳои 2001, 2005, 2016, 2017, 2023 (ду маротиба) ва 2024 [104] ба рушди ҳамкориҳо мусоидат кардааст.

Таҳқиқ маълум намуд, ки муносибатҳои дуҷониба байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Арабистони Саудӣ барои густариши минбаъдаи ҳамаҷониба захираи кофӣ доранд. Аз нигоҳи дурнамои манфиатҳои давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо назардошти имкониятҳои васеи сармоягузории ШАС ва густариши муносибатҳо бо ин кишвар ба манофеи Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ мебошад. Ҷалби сармоягузории мустақим аз муассисаҳои молиявӣ ва ширкатҳои бузурги ШАС барои рушди иқтидори истеҳсолӣ ва ҷорӣ намудани технологияи муосир дар бахшҳои энергетика, нақлиёт, масолеҳи сохтмонӣ, нассоҷӣ, коркарди сангҳои қимматбаҳо, дорусозӣ, мауодди хӯрокворӣ, сохтани маҷмааҳои сайёҳӣ ва меҳмонхонаҳои замонавӣ хеле муҳим аст.

Умуман, мақом ва манзалати ШАС дар байни кишварҳои араб ва пешрафти ҷомеаи ҷаҳон, махсусан, олами мусалмон муассир аст. Ҷалби сармояи саудӣ барои рушди бахшҳои иқтисоди миллии Тоҷикистон, ки дорои захираву имкониятҳои фарох аст, зарур мебошад. Истифода аз имконоти фаровони иқтисодӣ ва сармоягузориҳои Арабистони Саудӣ ба рушди устувори иқтисодиёти Тоҷикистон таъсири мусбат хоҳад гузошт.

Б) Тоҷикистон ва давлати Қатар. Муносибатҳои дипломатӣ байни Тоҷикистон ва Қатар 13-уми декабри соли 1994 барқарор шудааст. Моҳи ноябри соли 2012 сафорати давлати Қатар дар шаҳри Душанбе ва моҳи майи соли 2013 сафорати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Давҳа ифтитоҳ ёфтанд [104].

Тоҷикистон давлати Қатарро, ба ҳайси яке аз кишварҳои пешрафтаи минтақаи Ховари Миёна ва умуман, ҷаҳони муосир мешиносад. Тоҷикистон ва давлати Қатар равобити дӯстӣ ва шарикии судманди гуногунҷанбаро роҳандозӣ намудаанд. Миёни онҳо муколамаи созандаи сиёсӣ ба роҳ монда шудааст, ки самтҳои афзалиятноки тамоми

маҷмуи муносибатҳои ҷонибҳоро, аз ҷумла, дар соҳаҳои гуногуни иқтисод муайян мекунад. Чунончи, Президенти кишвар дар мулоқоти худ бо доираҳои соҳибкорону сармоягузорон ва ширкатҳои Давлати Қатар изҳор дошт: «Ҳамкориҳои тиҷоратию иқтисодӣ ва сармоягузорӣ аз самтҳои афзалиятноки муносибатҳои мо ба шумор меравад» [103].

Қатар аввалин кишвари арабие аст, ки амирони он се маротиба, аз ҷумла, ду маротиба бо сафари расмӣ: Амири қаблӣ – марҳум Шайх Ҳамад бин Халифа Оли Сонӣ (الشيخ حمد بن خليفة آل الثاني, августи 2007) ва ҳозирааш – Шайх Тамим ибни Ҳамад Оли Сонӣ (الشيخ تميم بن حمد آل الثاني, 8-9-уми июни 2023), ҳамчунин, бо сафари корӣ ҷиҳати иштирок дар Ҳамоиши панҷуми Машварати ҳамкорӣ ва тадбирҳои боварӣ дар Осиё (14-15 июни соли 2019) ба Тоҷикистон ташриф овардаанд [95].

Таърихи муносибатҳои Тоҷикистону Қатарро метавон ба ду марҳила тақсимбандӣ кард: «аз моҳи сентябри соли 1994 то 2006 ва аз соли 2007 то имрӯз» [106]. Дар марҳалаи аввал бо сабаби ҷанги шаҳрвандӣ ва масруфияти кишвар барои барқарор сохтани сохти конститутсионӣ, бартараф намудани оқибатҳои даргириҳои харобиовар ва таъмини сулҳу ваҳдати миллӣ имконияти густариши робитаҳо ба миён наомад ва дар марҳалаи дуюм бошад, тавассути боздидҳои расмии мутақобилаи сарони ҳар ду кишвар робитаҳо густариш ёфтааст.

Дар марҳалаи дуюм, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон – Эмомалӣ Раҳмон «чор маротиба (6-7-уми майи 2007, 5-7-уми феврали 2017, 21-22-юми январи 2024 ва 17-уми феврали 2024)» [104] ба Қатар сафарҳои расмӣ ва корӣ анҷом додааст. Қатар «аввалин кишвари арабе мебошад, ки ба иқтисодиёти Тоҷикистон мустақиман сармоягузорӣ кардааст (лоиҳаи «Диёри Душанбе» ва калонтарин масҷиди ҷомеъ дар Осиёи Марказӣ)» [96].

Дар маҷмуъ, тавсеаи ҳамкориҳои сиёсӣ, иқтисодию тиҷоратӣ ва фарҳангию башарӣ миёни Тоҷикистон ва Қатар дар тақвияти ҳамкориҳои байниминтақавӣ, таъмини суботу амнияти минтақа ва рушди муносибатҳои бемайлони ҳар ду ҷониб нақши созанда ва муассир хоҳад дошт. Доштани робитаҳои бисёрсамта бо чунин кишвари сарватманди Халиҷи Форс дар шароити имрӯза барои Тоҷикистон муҳим арзёбӣ мегардад.

В) Равобити Тоҷикистон ва Аморати Муттаҳидаи Араб. Ҷумҳурии Тоҷикистон бо давлати Аморати Муттаҳидаи Араб (АМА) 19-уми

декабри соли 1995 муносибатҳои дипломатӣ барқарор кардааст [23, с. 82]. 17-уми марти 2007 Консулгарии генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шаҳри Дубайи АМА таъсис ёфт. 20-уми апрели 2010 АМА аввалин Сафири ғайримуқимии худро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо иқоматгоҳ дар шаҳри Остона таъйин намуд. 8-уми октябри 2010 Сафорати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Аморoти Муттаҳидаи Араб таъсис ёфта, фаъолияти худро аз аввали соли 2011 оғоз намуд.

Президенти Тоҷикистон дар давоми соҳибистиқлолӣ чор маротиба, аз ҷумла, се маротиба сафари расмӣ (16-18-уми декабри соли 1995; 9-13-уми апрели соли 2007 ва 16-17-уми марти соли 2016) ва як маротиба (30-юми ноябр то 2-юми декабри 2023) ҷиҳати иштирок дар Конфронси 28-уми ҷонибҳои Конвенсияи қолабии Созмони Милали Муттаҳид оид ба тағйирёбии иқлим ба АМА сафари корӣ анҷом додааст.

Аз 1-уми январи соли 2022 шаҳрвандони Аморoти Муттаҳидаи Араб бидуни раводид метавонанд ба Тоҷикистон ба муҳлати 30 рӯз сафар намоянд. Ҳамчунин, аз 29 январи соли 2023 низоми рафтуомади бераводид миёни ду кишвар барои дорандагони шиносномаҳои дипломатӣ, хидматӣ ва махсус ба иҷро даромад. Айни ҳол заминаи ҳуқуқии муносибатҳои дуҷонибаи Тоҷикистону Аморoти Муттаҳидаи Арабро 27 санади байнидавлатию байниҳукуматӣ ва байниидоравӣ ташкил медиҳад [104].

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз оғози истиқлол ба эҳё ва густариши равобиту ҳамкориҳои васеъ бо Аморoти Муттаҳидаи Араб таваҷҷуҳи хосса зоҳир намуда, барои ҷалби сармояи мустақими хориҷӣ дар доираи сиёсати «дарҳои боз» тамоми заминаҳои меъёрию ҳуқуқиро бо афзалиятҳо фароҳам овардааст. Ин имкон медиҳад, ки ширкатҳои АМА, аз ҷумла муассисаҳои молиявию кумакрасони Аморот ҳар чи бештар бо сармояи хеш дар амалӣ кардани лоиҳа ва барномаҳо дар самти истихроҷу коркарди маъданҳои кӯҳӣ, саноати сабук ва хӯрокворӣ, бунёди неругоҳҳои хурду миёнаи обӣ-барқӣ, такмили инфрасохтори нақлиётӣ, сохтмон, кишоварзӣ, бонкдорӣ, рушди сайёҳӣ ва баҳрабардорӣ аз татбиқи онҳо иштироки фаъол намоянд.

Боби дуюми диссертатсия **«Инъикоси муносибатҳои мутақобилаи Тоҷикистону кишварҳои араб дар агентиҳои иттилоотии кишварҳои араби Халиҷи Форс»** унвон дошта, аз **се фасл** таркиб ёфтааст. Дар **фасли аввал – «Воқеоти Тоҷикистон дар Агентии иттилоотии Саудӣ»** доманаи воқеаву рӯйдод ва шеваи инъикоси онҳо дар

агентии иттилоотии ШАС мавриди таҳқику таҳлил қарор гирифтааст. Асоси низоми ВАО-и Саудиро сохти давлатдории монархиявии он ташкил медиҳад. ВАО самти сиёсати шоҳаншоҳиро тарғиб намуда, аз тарафи давлат (шоҳ) назорат карда мешавад. ВАО бо розигии шоҳ таъсис дода шуда, манфиату мавқеи онро ҳимоя мекунад. Соҳибони матбуот ва дигар ВАО-и ғайридавлатӣ низ шахсони наздики шоҳанд. Дар маҷмуъ, ҳадаф ва вазифаи асосии расонаҳои иттилоотӣ дар Арабистони Саудӣ, асосан, «таҳкими нақши стратегии шоҳигарӣ ва ҷойгоҳи он дар фазои иттилоотии ҷаҳонӣ мебошад» [12, с. 21].

Агентии иттилоотии Саудӣ (وكالة الانباء السعودية) (шакли ихтисоршудааш: АИС, бо англисӣ SPA, бо арабӣ واس) маводди роҷеъ ба Тоҷикистонро асосан зери рубрикаҳои «сиёсӣ» (سياسي), «умумӣ» (عامٌّ), «иқтисодӣ» (اقتصادي), «иҷтимоӣ» (اجتماعي), «фарҳангӣ» (ثقافي), «варзишӣ» (رياضي), «ҳаҷ (حج), «рӯзи таъсис» (يوم التأسيس), «рӯзи миллӣ» (اليوم الوطني), «ҳисобот» (تقرير), «рамазон» (رمضان), «сайёҳат ва фароғат» (سياحة وترفيه), «муҳити зист» (بيئي) ва «рӯзномаҳои саудӣ» (الصحف السعودية) ба табъ расонидааст. Тули солҳои 2014 – 2024 дар 1132 мавод номи Тоҷикистон зикр шудааст. Аз ҷумла, дар рубрикаи «умумӣ» – 500, «сиёсӣ» – 245, «иқтисодӣ» – 80, «иҷтимоӣ» – 31, «фарҳангӣ» – 31 ва «варзишӣ» – 186 мавод. Дар ин пажуҳиш мо танҳо ба маводде таваҷҷуҳ кардем, ки бевосита ба рӯйдодҳои Тоҷикистон тааллуқ доранд. Ин гуна маводро аз нигоҳи муҳтаво ба чунин бахшҳо метавон ҷудо намуд:

1) Робитаҳои дипломативу сиёсии Тоҷикистон (сафарҳои расмӣ аз ду ҷониб, имзои қарордодҳо ва ғ.);

2) Ҳамкориву робитаҳои иқтисодӣ, тиҷоратӣ, амниятӣ, фарҳангӣ ва иҷтимоӣ;

3) Кумакҳои башардӯстонаи ШАС ба Тоҷикистон;

АИС ба инъикоси робитаҳои дипломативу сиёсии Тоҷикистон (сафарҳои расмӣ аз ду ҷониб, имзои қарордодҳо, ҷаласаҳои машваратҳои сиёсии дуҷониба ва ғ.) таваҷҷуҳи бештар дорад. Чунин мавод таҳти рубрикаи «сиёсӣ» (سياسي) ба табъ расидааст. Маводди ин рубрика бештар ба самти сиёсати хориҷии Тоҷикистон марбут буда, ҷараёни сафарҳои расмии Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба кишварҳои хориҷӣ (ШАС, АМА, Урдун, Қатар, Миср, Баҳрайн, Покистон, Эрон, Чин, Россия), мулоқоти ҳайатҳои ҳукуматии ҷонибҳо ва музокироти онҳоро дар бар мегирад. Махсусан, сафарҳои расмӣ ва кории Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Шоҳигарии Арабистони Саудӣ (... 2016, 2017, 2023,

2024), Баҳрайн (2014), Кувайт (2016, 2024), Қатар (... 2017, 2024), Шоҳигарии Урдун (2017), Покистон (... 2022) [1] ва ғайра батафсил инъикос карда шудааст. Инъикоси сафарҳои Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба кишварҳои хориҷӣ, аз ҷумла, кишварҳои араби Халиҷи Форс бо вижагиҳои умумӣ ва хос сурат гирифтааст.

АИС, ҳамчунин, доир ба сафари Сарвазири Тоҷикистон ба Қатар [1, 2015. – 20 сентябр], сафари Раиси Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Тоҷикистон Шукурҷон Зуҳуров ба ШАС чор мавод [1, 2017. – 20-22 январ], сафарҳои мутақобилаи Прокуророни генералии ҳар ду кишвар [1, 2022. – 27 август], вазири корҳои хориҷӣ Сироҷиддин Муҳриддин ба Арабистони Саудӣ ва вохӯриҳои ӯ бо воломақомони Саудӣ, низ таваҷҷуҳ намуда, хабарҳо ба нашр расонидааст.

Як бахши маводди сомонаи АИС-ро рубрикаи «Аз олами ислом» ташкил медиҳад, ки зери он доир ба мавқеи географӣ, сарватҳои зеризаминӣ, шуғли мардум, иқтисодиёти кишвар ва воридоту содироти Тоҷикистон матолиб ба табъ расонидаст, ки ҷиҳати муаррифии Тоҷикистон ба олами араб хеле муфид аст. Аз ҷумла, тавассути хабари ин рубрика хонандаи араб дар бораи аз ҷиҳати захира ва сарчашмаҳои истеҳсоли неруи барқ дар ҷаҳон ҷои намоёнро ишғол намудани Тоҷикистон воқиф гардида, доир ба содироту воридоти маҳсулот дар кишвари мо тасаввурот пайдо кардааст [1, 2011. – 29 октябр]. Чунин иттилоот барои шинохту муаррифии Тоҷикистон ба олами араб муҳим аст.

Мавзуи дигаре, ки Агентии иттилоотии Саудӣ бештар ба он таваҷҷуҳ кардааст, инъикоси ҳамкориҳои гуногунсамти Тоҷикистону ШАС мебошад. Маводди сомонаи Агентии иттилоотии мазкур, аз ҷумла: «Палатаи савдои Макка панҷ Ёддошти тафоҳум ва шартномаҳои иқтисодӣ байни бахшҳои тиҷоратии Арабистони Саудӣ ва Тоҷикистон ба имзо расонид» [1, 2022. – 29 май], «Девони умумии мусоҳибот бо Палатаи ҳисоби Тоҷикистон Ёддошти тафоҳум дар бораи таҳкими кори назоратӣ ба имзо расонд» [1, 2023. – 8 март], «Созишнома байни Шоҳигарии Арабистони Саудӣ ва Тоҷикистон дар бораи таъсиси Шурои муштараки соҳибкорон» [1, 2024. – 25 ноябр] ва ғайра баёнгари он аст, ки ҳамкориҳои гуногунсамтаи Тоҷикистон бо ШАС сол ба сол густариш меёбад.

Муҳтавои дигари маводди АИС-ро масъалаи рафъи бухрони ҷаҳонии об ташкил медиҳад. Аз мазмуни матолиби ин агентӣ бармеояд, ки ШАС ҳамеша иқдомоти Ҳукумати Тоҷикистонро пуштибонӣ намуда, дар ҳамаи конфронс ва ҳамоишҳои байналмиллалӣ, аз ҷумла, Конференсияи

дуюми байналмилалии «Даҳсолаи байналмилалии амал барои об» дар Тоҷикистон [1, 2022. – 17 июн] ва Конференсияи СММ роҷеъ ба об дар Ню-Йорк [1, 2023. – 21 март] иштирок ва суханронӣ кардааст.

Сафарҳои шахсони воломақоми Арабистони Саудӣ ба Тоҷикистон, самт ва раванди таҳкими муносибатҳои ду минтақаи ниҳоят муҳимми стратегӣ – Осиёи Миёна ва Халиҷи Форс низ аз воқеаҳои хабарсоз маҳсуб меёбад.

Аз омӯзиши маводди сомонаи АИС бармеояд, ки дар контенти муҳтавоии он кумакҳои башардӯстонаи ШАС ба Тоҷикистон тавассути Маркази имдод ва кумакҳои башардӯстонаи шоҳ Салмон мавқеи муҳим дорад. Сомонаи АИС доир ба ин масъала матолиби зиёде интишор намудааст. Масалан, соли 2023 роҷеъ ба мавзуи мазкур таҳти рубрикаҳои «Иҷтимоӣ» ва «Умумӣ» 11 мавод ба табъ расидааст, ки 8 хабар дар бораи тақсими кумакҳои мухталифи Маркази имдод ва кумаки башардӯстонаи шоҳ Салмон Салмон ба ноҳияҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад [1, 2023. – 18-29 апрел].

Умуман, таҳқиқи маводди АИС нишон медиҳад, ки тули солҳои истиқлол робитаҳои дипломатию иқтисодии Тоҷикистону Арабистони Саудӣ бо ташкил ва баргузории сафарҳои сатҳи олӣ, вохӯриҳои мутақобила, форумҳои сармоягузорӣ ва амсоли ин густариш ёфтааст. Инъикоси ин ва дигар рӯйдодҳо дар васоити ахбори омма ба раванди инкишофи муносибат миёни кишварҳо ва муаррифии Тоҷикистон дар олами араб таъсиргузор будааст. Ин гувоҳи он аст, ки маводди мавриди таҳқиқ дорои фрейминги мусбат ва ҳамкоримеҳвар мебошад. Аз ин рӯ, муаррифӣ гаштани Тоҷикистон дар олами араб ҳамчун давлати амну осуда ва демократӣ нуфузи байналмилалии Тоҷикистон ба шумор меравад.

Дар **фасли дуюми** ин боб – «**Баррасии масоили муносибатҳои дуҷониба дар Агентии иттилоотии Қатар»** нақши ин агентии мазкур дар инъикоси воқеиятҳои марбут ба ҳамкориҳои дуҷонибаи Тоҷикистону Қатар таҳқиқ шудааст. Агентии иттилоотии Қатар (шакли ихтисоршудааш бо арабӣ - قنا, англисӣ – QNA, тоҷикӣ - АИҚ (Қ.С.)) 25-уми майи соли 1975 бо фармони Амир таҳти № 94 таъсис ёфтааст. Дар моддаи аввали ин фармон қайд шудааст, ки «Агентӣ ба Вазорати иттилоот тобеъ аст ва директори агентӣ бевосита ба Вазири иттилоот итоат мекунад» [115].

АИҚ маводди худро бо панҷ забон: арабӣ, англисӣ, фаронсавӣ, олмонӣ ва испанӣ пахш мекунад. Агентии мазкур воқеиёти марбут ба

Тоҷикистонро асосан дар сомонааш таҳти рубрикаҳои «Қатар» (قطر), «Ахбор мунавваъат (гуногун)» (منوعة أخبار), «Иқтисод» (اقتصاد), «Тақорир ва диросот» (ودراسات تقارير), «Варзиш» (رياضة) ва «Ом» (عام) нашр мекунад. Таҳқиқи маводди солҳои 2014-2024-и сомонаи АИҚ маълум намуд, ки дар 734 маводди он номи Тоҷикистон зикр шудааст [2]. Маводди сомонаи АИҚ баёнгари он аст, ки муносибатҳои Тоҷикистон бо Қатар сол ба сол инкишоф меёбад. Барои мисол агар дар маводди солҳои 2014-2019 Тоҷикистон ҳар сол дар 15-20 матлаб ёд шуда бошад, дар солҳои 2021-2024, ба ҳисоби миёна, дар як сол дар 90-100 мавод зикр шудааст. Инъикоси мунтазами равобити Тоҷикистон бо Қатар барои аудиторияи араб ҷиҳати эътимод ва нуфузи байналмилалии кишвар шароити мусоид фароҳам меорад.

Дар низоми матолиби АИҚ раванди муносибатҳо ва ҳамкориҳои Тоҷикистону Қатар мавқеи назаррас дорад. Чунончи, танҳо дар соли 2023 ин сомона роҷеъ ба Тоҷикистон, дар маҷмуъ 176 мавод нашр намудааст, ки аз он 74 матолиб ба мавзуи равобит ва ҳамкориҳои дуҷониба бахшида шудааст. Аз ин теъдод ахбори расмӣ, ба хусус аз натиҷаи сафарҳои расмии сарони ҷонибҳо бештар аст. Барои мисол, ин сомона танҳо дар рӯзи 8-уми июни 2023 дар ҳошияи сафари расмии Амири Қатар ба Тоҷикистон 23 (бисту се) мавод ба табъ расонидааст, ки дар маҷмуъ, тамоми ҷузъиёти сафари ӯро фаро мегирад [2, 2023. – 8 июн].

АИҚ вохӯриҳои Президенти Тоҷикистон бо Президенти Эрон, Сарвазири Покистон, ҳамоиши соҳибкорони Тоҷикистону Туркия дар Душанбе, нишасти СҲШ дар Ӯзбекистон, иштироки Қатар дар нахустин нишасти муштараки вазирони муколамаи стратегӣ байни ШҲКАХФ ва кишварҳои Осиёи Миёна, мулоқоту вохӯриҳои вазирону сафирони Тоҷикистону Қатар дар ҳошияи ҳамкориҳои расмӣ ва муносибатҳои дӯстона инъикос намуда, барои шинохти Тоҷикистон дар олами араб фазои мувофиқ фароҳам меоварад.

Яке аз воқеаҳое, ки дар ВАО-и кишварҳои араб, аз ҷумла АИҚ ба таври васеъ инъикос гардидааст, баргузории конфронс ва ҳамоишҳои байналмилаливу минтақавӣ дар шаҳри Душанбе мебошад. Намояндагони давлати Қатар дар ҳама ҳамоиш ва конференсияҳои минтақавию байналмилалӣ фаъолона ширкат варзида, аз рафти он аудиторияи худро огоҳ намудаанд [2, 2022. – 8 июн; 18 октябр].

АИҚ ба воқеаву ҳодисаҳои рӯзмарраи Тоҷикистон, ки сабаби дар сархати расонаҳои хабарии ҷаҳон, аз ҷумла араб, қарор гирифтани

кишварамон гардидааст, таваҷҷуҳ намудааст. Аз ҷумла, дар инъикоси таҳаввулоти Афғонистон ва бозгашти ҳаракати Толибон ба сари қудрат, Тоҷикистон ба ҳайси давлати ҳаммарз, шарики амниятии Россия ва аз иштирокчии фаъоли нишастҳои минтақавӣ муаррифӣ шудааст. АИҚ бештар раванд ва натиҷаи сафарҳои расмии сарони кишварҳои Тоҷикистон ва Қатар таваҷҷуҳ кардааст. Аз таҳлили муҳтаво ва тарзу усули пешниҳоди маводди ин агентӣ дар бораи Тоҷикистон бармеояд, ки он аз маводди сомонаҳои хориҷӣ низ зиёд истифода кардааст. Аксарияти мавод хусусияти хабарӣ дошта, муносибат ва мавқеи аниқ дар таҳлили воқеаҳо камтар ба назар мерасад.

Ҳамин тавр, гуфтан мумкин аст, ки агентӣ нақши Қатарро ҳамчун шарики стратегӣ, ки ҳамкориҳои бисёрҷонибаро бо Тоҷикистон инкишоф медиҳад, таъкид мекунад. Маводди ин агентӣ баёнгари манфиатдор будани ҳам Тоҷикистон ва ҳам Қатар ба густариши ҳамкориҳо дар бахшҳои иқтисодӣ ва иҷтимоӣ аст.

Дар **фасли сеюми боби дуюм**, ки **«Нақши Агентии иттилоотии Аморот дар инъикоси воқеаҳои Тоҷикистон»** ном дорад, дараҷа ва роҳу тариқаҳои инъикоси воқеаҳои Тоҷикистон дар агентии мазкур таҳқиқ гардидааст. ВАО дар Амороти Мутаҳҳидаи Араб аз ибтидо таҳти таваҷҷуҳ ва назорати қатъии ҳукумат қарор дорад ва «барои тақвияти ин таъсир ҳам аз усулҳои маъмурӣ ва ҳам аз фишангҳои иқтисодӣ истифода мебарад» [73, с. 126].

Агентии иттилоотии Аморот (وكالة انباء الامارات) (шакли мухтасараш бо арабӣ وام, бо англисӣ WAM, бо тоҷикӣ АИА) дар фазои иттилоотии Аморот мавқеи муҳим дошта, дар муаррифии Тоҷикистон ба олами араб фаъол аст. АИА номи Тоҷикистонро муддати солҳои охир (2014-2024) дар 353 мавод [3] зикр кардааст.

Омӯзиши мавод баёнгари он аст, ки Агентии иттилоотии мазкур, асосан, ба масъалаҳои муносибат ва ҳамкориҳои байни Тоҷикистон ва АМА бештар таваҷҷуҳ кардааст. Таҳқиқот нишон медиҳад, аз 353 хабару гузоришоте, ки бевосита ба Тоҷикистон рабт дорад, 137-тои мавод ба мавзуи муносибату ҳамкориҳо рост меояд, ки 38,8 %-ро ташкил медиҳад.

Дар қиёс бо дигар агентиҳои иттилоотии араб АИА дар инъикоси воқеаву рӯйдодҳои Тоҷикистон мавқеи беғаразона ва ҳамзамон нисбатан бетафовутона дорад. Он ба раванди муносибатҳои Тоҷикистон ва Амороти Муттаҳидаи Араб таваҷҷуҳи бештар зоҳир карда, оид ба

муносибат ва ҳамкориҳои онҳо маводди зиёд ба табъ расонидааст, ки дар муаррифии Тоҷикистон ба ҷаҳони араб нақши муҳим бозидаанд.

Яке аз рӯйдодҳои муҳимме, ки ин агентӣ пайваста таваҷҷуҳ намудааст, сафар ва мулоқоту вохӯриҳои мутақобилаи намояндагони ҳар ду давлат мебошад. Аз ҷумла, сафарҳои расмии Президенти Тоҷикистон ва вохӯрию мулоқотҳои ӯ бо роҳбарони Арабистони Саудӣ [3, 2016. – 3 январ] ва АМА [3, 2016. – 16-17 март], сафари расмии вазири хориҷии АМА ба Тоҷикистон ва мулоқоти ӯ бо Президенти кишвар [3, 2017. – 26 май], вохӯриҳои Сафири ғайримуқими АМА дар Тоҷикистон бо Сарвазири кишвар Қаҳор Расулзода, вазирони корҳои хориҷӣ ва дохилӣ [3, 2017. – 21-23 ноябр] ва ғайра хабар додааст. АИА раванди сафарҳоро бо баргузории мулоқотҳо ва қабули созишномаву қарордодҳо ба таври силсилавӣ ва фарогир инъикос намудааст.

Мавзуи дигаре, ки АИА ба он таваҷҷуҳ кардааст, инъикоси ҳамкориҳои гуногунсамти Тоҷикистон ва АМА мебошад. Дар сомонаи агентӣ роҷеъ ба ин мавзуъ маводди зиёд ба мушоҳида мерасад. Аз ҷумла, «Имзои санадҳои тасдиқи Созишнома оид ба интиқоли шахсони маҳкумшуда байни Аморот ва Тоҷикистон» [3, 2018. – 18 апрел], «Прокурори генералии Аморот бо Тоҷикистон ҳамкориҳои судиро баррасӣ мекунад» [3, 2018. – 10 декабр], «Форуми соҳибкорони Шарҷа-Тоҷикистон имконоти шарикӣ дар бахшҳои тиҷорат ва сармоягузориро баррасӣ мекунанд» [3, 2021. – 3 август], «Аморот дар конфронси байналмилалии «Об барои рушд» дар Тоҷикистон иштирок мекунад» [3, 2022. – 5 сентябр], «Бонки марказии Амороти Муттаҳидаи Араб ва Бонки Тоҷикистон ёддошти тафоҳум имзо карданд» [3, 2024. – 13 декабр] ва ғ.

Кумакҳои хайриявии муассисаҳои ароматӣ, аз қабили «Дору-л-барр» (دار البر), «Набазот» (نبضات) ва «Сақя-л-иморот» (سقيا الإمارات) ба Тоҷикистон низ аз мавзуъҳои АИА будааст. Ба гунаи далел, АИА солҳои 2022-23 ду мавод таҳти сарлавҳаҳои якхела «Ҳайати «Хайрияи Шарҷа» аз лоиҳаҳои донории ин ҷамъият дар Тоҷикистон дидан мекунад» чоп кардааст [3, 2022. – 21 сентябр]. Дар гузориши соли 2023 иттилоъ додааст, ки ҳайати корӣ таҳти сарварии Муҳаммад Ҳамдон аз-Зарӣ Раиси бахши лоиҳаҳо ва кумакҳои ин иттиҳодия ба Тоҷикистон сафар карданд.

АИА дар баробари инъикоси муносибату ҳамкориҳо, инчунин, ба ҳаводису воқеаҳои Тоҷикистон низ таваҷҷуҳ зоҳир кардааст. Чунончи, ба истифода додани агрегатҳои якум [3, 2018. – 16 ноябр] ва дуюми НБО-и «Роғун» [3, 2019. – 9 сентябр] , дар бораи боришоти зиёд ва обхезӣ дар

Тоҷикистон, ки боиси ҳалокату захмӣ шудани шумораи одамон гардидааст [3, 2023. – 1 сентябр] ва амсоли ин.

Воқеиятҳои дигаре, ки дар Агентии иттилоотӣ ба назар расид, робитаҳои фарҳангии байни Тоҷикистон бо АМА мебошад. Баргузории ҳафтаи мероси Тоҷикистон дар Шарҷа [3, 2018. – 22 январ], сафари ҳайати фарҳангии намояндагони АМА ба Тоҷикистон, ки аз 5-ум то 12 майи 2018, иштироки ҳайати донишкадаи дипломатияи фарҳангӣ дар ҷашнҳои иди Наврӯзи Тоҷикистон [3, 2022. – 22 март] ва амсоли ин аз ҷумлаи воқеаҳои фарҳангие мебошанд, ки АИА инъикос намудааст.

Хулоса, Агентии иттилоотии Аморот ба масъалаҳои муносибат ва ҳамкориҳои байни Тоҷикистон ва АМА бештар таваҷҷуҳ карда, дар қиёс бо дигар агентиҳои иттилоотии кишварҳои араб воқеиятҳои марбут ба Тоҷикистонро холисона инъикос намудааст. Маводди ин агентии иттилоотӣ баёнгари он аст, ки он инъикоскунандаи сиёсати хориҷии давлати АМА буда, тамоми вохӯрию мулоқотҳои аз ҷониби сарони ҳар ду кишвар рухдодаро матраҳ намуда, дар таҳкими муносибатҳои Тоҷикистон бо АМА саҳм гирифтааст.

Боби сеюми диссертатсия **«Мавқеи ВАО-и Тоҷикистон дар бозтоби муносибатҳои дуҷониба бо кишварҳои араб»** унвон дошта, аз **се фасл** таркиб ёфта, доир ба нақши ВАО-и Тоҷикистон, аз ҷумла, АМИТ «Ховар», АИ «Азия-Плюс» ва сомонаи «Pressa.tj» дар инъикоси муносибатҳои мутақобилаи кишварҳо ва рӯйдодҳои сиёсии ҷаҳони араб баҳс мекунад. Дар **фасли аввал – «Таҳлили мундариҷавии маводди АМИТ «Ховар»»** маводди марбут ба муносибатҳои мутақобилаи Тоҷикистон бо кишварҳои араб таҳқиқ шудааст. АМИТ «Ховар» «сарчашмаи асосии хабарҳои расмӣ дар Тоҷикистон ба шумор меравад» [62, с. 4].

Дар сомонаи Агентии миллии иттилоотии Тоҷикистон – «Ховар» (мухтасар бо тоҷикӣ: АМИТ «Ховар»; англисӣ: NIAT «Khovar» (National information agency of Tajikistan); арабӣ: وكالة أنباء طاجيكستان الوطنية) роҷеъ ба кишварҳои араби мавриди таҳқиқ, давоми солҳои 2014-2024 дар маҷмуъ «845 мавод ба мушоҳида расид, ки аз онҳо 393 мавод ба ШАС (46 %), 270 мавод (32 %) ба Қатар ва 182 мавод (22 %) ба АМА» бахшида шудааст [4].

Маводро вобаста ба мавзуъ ба се гурӯҳ метавон ҷудо кард:

1) Инъикоси муносибатҳои дуҷониба. Аз омӯзиш маълум шуд, ки бештари маводди сомонаи АМИТ «Ховар»-ро муносибатҳои дуҷониба

ташкил медиҳад. Дар маҷмуъ, аз 845 мавод 335-тои он ба мавзуи муносибатҳо рост меояд, ки 40 %-ро дар бар мегирад.

Сомонаи АМИТ «Ховар» дар муқоиса ба дигар кишварҳои араб ба Шоҳигарии Арабистони Саудӣ бештар таваҷҷуҳ кардааст. Иттилооти он аз сафарҳои расмии мутақобила, мулоқоту вохӯриҳои анҷомдодаи Президенти Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо роҳбарони давлатҳои араб ва мулоқотҳои мутақобилаи ҳайатҳои баландпояи байнидавлатӣ (вохӯрии сафирону вазирон, ҳайатҳои ҳукуматӣ) иборат аст.

Аз 393 маводде, ки сомонаи «Ховар» роҷеъ ба ШАС таваҷҷуҳ кардааст, 157 матлаби он ба баррасии муносибатҳои дуҷониба бахшида шудааст, ки 39, 9 %-ро ташкил медиҳад. Ба далел, сомонаи «Ховар» танҳо дар бораи сафарҳои кории Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Шоҳигарии Арабистони Саудӣ (18-19-уми июли соли 2023 ҷиҳати иштирок дар ҳамоиши якуми сарони давлатҳои араби Халиҷ ва Осиёи Миёна, 10-11-уми ноябри солҳои 2023 ва 2024 иштирок дар Саммити муштараки изтирории арабию исломӣ) 11 мавод ба табъ расонида, аз рафти сафар, мулоқотҳо ва мавзуъҳои баррасишуда хабар додааст [4]. Дар иттилооти интишоршуда муносибатҳои Тоҷикистону Арабистони Саудӣ асосан дар қолаби ҳамкории мусбат ва рушди муносибатҳои созанда арзёбӣ гардидааст.

Сомонаи АМИТ «Ховар» доир ба муносибати Тоҷикистону Қатар нисбат ба ШАС каме зиёдтар (40,3 %, аз 270 мавод 109-тои он ба мавзуи мазкур рост меояд) маводди хабарӣ ба табъ расонидааст. Аз ин рӯ, АМИТ «Ховар» рисолати худро иҷро карда, доир ба ҳамаи мулоқоту вохӯриҳои сарони кишварҳо мавод чоп кардааст.

АМИТ «Ховар» дар баробари дигар кишварҳо роҷеъ ба муносибатҳои Тоҷикистон бо Аморати Муттаҳидаи Араб (АМА) низ таваҷҷуҳ карда, раванди ҳамкориву муносибатҳоро инъикос намудааст. Аз «182 маводде, ки давоми солҳои 2014-2024 ба АМА бахшида шудааст» [4], 69-тоаш (37,9%)-ро мавзуи мазкур ташкил медиҳад. Омили асосии муҳтавои маводди сомона сафарҳои расмӣ ва кории Президенти Тоҷикистон ба АМА маҳсуб меёбад.

Дар умум, АМИТ «Ховар» тавассути инъикоси сафарҳои расмӣ, мулоқотҳои дипломатӣ ва фаъолияти низомҳои ҳамкории байниҳукуматӣ дар муаррифии сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва таҳкими робитаҳо бо кишварҳои араби Халиҷи Форс нақши созанда гузоштааст.

2) Инъикоси ҳамкориҳои гуногунҷанбаи Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс. Аз маводди ин агентӣ бармеояд, ки солҳои охир таваҷҷуҳи се давлати араби Халиҷи Форс (ШАС, Қатар, АМА) ба минтақаи Осиёи Миёна, аз ҷумла, Тоҷикистон, ба таври назаррас афзуда, ҳар яки он ҷудогона барои вуруд ба иқтисоди Тоҷикистон талошҳо кардаву мекунанд. Давоми солҳои 2014-2024 доир ба кишварҳои араби мавриди таҳқиқ (ШАС, Қатар, АМА) 845 мавод ба мушоҳида расид, ки 332 (39,2%)-и онро ҳамкориҳои гуногунҷанбаи Тоҷикистон бо ин кишварҳо дар бар мегирад.

Дар сомонаи АМИТ «Ховар» роҷеъ ба ШАС дар маҷмуъ 393 мавод ба мушоҳида расид, ки 148-тои онро (37,6 %) ҳамкориҳои гуногунҷабҳаи Тоҷикистону ШАС-ро ташкил медиҳад.

Аз матолиби АМИТ «Ховар» бармеояд, ки солҳои охир ҳар ду давлат кӯшиш менамоянд, ки барои рушди муносибатҳои тиҷоратию иқтисодӣ заминаҳои мусоид фароҳам оваранд. Аз ҷумла, ташкили форумҳои байналмилалии сармоягузорӣ, комиссияҳои байниҳукуматӣ ва дигар чорабиниҳои иқтисодӣ-сиёсӣ ба рушди муносибатҳои тиҷоратию иқтисодии ҳар ду давлат метавонанд мусоидат намоянд. Масалан, соли 2023 дар сомонаи АМИТ «Ховар» доир ба ҳамкориҳо 21 мавод, аз ҷумла, дар бахшҳои маориф (5 мавод), сармоягузорӣ ба Роғун (3 мавод), ҳамкорӣ бо Маркази имдод ва кумакҳои башардӯстонаи Шоҳ Салмон (2 мавод), сайёҳӣ (2 мавод), содироти маҳсулоти Тоҷикистон ба ШАС (2 мавод), муқовимат бо коррупсия, ҳуқуқи инсон, мубориза бо муомилоти ғайриқонунии воситаҳои нашъадор, гумрук ва кишоварзӣ чоп шудааст. Соли 2024 бошад, шумораи маводди роҷеъ ба ҳамкориҳои дуҷониба ба 37 адад расидааст [4].

Аз таҳлилҳо бармеояд, ки вохӯриҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон бо намояндагони воломақоми Арабистони Саудӣ дорои аҳаммияти сиёсӣ буда, ҳамчун омили асосии ташаккули рушди ҳамкориҳои иқтисодӣ ва сармоягузорӣ хизмат мекунад.

Ҳамкориҳои гуногунҷанбаи Тоҷикистону Қатар низ аз таваҷҷуҳи АМИТ «Ховар» дур набудааст. Мувофиқи мушоҳидаҳои мо аз 270 маводде [4], ки роҷеъ ба Қатар бахшида шудаст, 116-тои онро (42,9 %) масоили ҳамкориҳои дуҷониба ташкил медиҳад. Ин омор ба он далолат мекунад, ки сомона ба самтҳои гуногуни афзалиятноки ҳамкориҳои иқтисодӣ таваҷҷуҳи бештар дорад. Таҳқиқот нишон дод, ки тайи солҳои охир сафарҳои расмии сатҳи олии дуҷониба ҳамкориҳои

байнидавлатиро байни Тоҷикистон ва Қатар дар ҳамаи самтҳо тақвият дода, бо маром рушд карда истодааст.

АМИТ «Ховар» ҳамасола раванди ҳамкориҳои гуногунҷабҳаи Тоҷикистону Қатарро инъикос намуда, аҳаммият ва манфиати рӯйдодҳои навини марбут ба ҳамкориҳоро шарҳу тавзеҳ додааст. Мувофиқи ахбори АМИТ «Ховар», давоми солҳои 2012-2023 аз ҷониби сармоягузорони Давлати Қатар ба иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон «ба миқдори 64,6 млн. доллар сармоягузории мустақим ворид гардидааст» [4, 2024, – 23 январ]. Таҳлилҳо нишон медиҳад, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон бо Давлати Қатар бештар дар самти иқтисод ҳамкориҳояшро тақвият бахшидааст.

Кишвари дигаре, ки дар агентӣ ба он таваҷҷуҳ шудааст ҳамкориҳои гуногунсамти Тоҷикистону Амороти Муттаҳидаи Араб (АМА) мебошад. Мувофиқи омӯзиши мо, аз 182 маводди ба АМА бахшидашуда, 67-тои (36,8 %)-и онро мавзуи ҳамкориҳои гуногунсамти дуҷониба дар бар мегирад.

АМИТ «Ховар» ба раванди густариши равобити иқтисодию тиҷоратии Тоҷикистону АМА бештар таваҷҷуҳ карда, матолиби зиёд ба нашр расонидааст. Аз ҷумла, иштироки Ҷумҳурии Тоҷикистон дар намоишгоҳи умумиҷаҳонии «ЭКСПО –2020» дар АМА [4, 2018. – 18 июл], баргузории Форуми соҳибкорон ва сармоягузории Тоҷикистон ва Амороти Муттаҳидаи Араб дар шаҳри Дубай [4, 2021. – 21 декабр], ба намоиш ва фурӯш гузоштани хушкмеваҳои Тоҷикистон: «Баракат Исфара», «Оро Исфара», «Исфара Фуд», «Субҳи ватан», «Висол», «Насим» (Хоруғ) [4, 2022. – 17 феврал], Ассотсиатсияи байналмилалии истеҳсолкунандагон ва содироткунандагони маҳсулоти кишоварзии Тоҷикистон дар намоишгоҳи бонуфузи «Gulfood» дар шаҳри Дубайи АМА [4, 2024. – 20 феврал], масъалаи ҷалби маблағ барои лоиҳаи сохтмони НБО-и «Роғун» [4, 2024. – 28 феврал], инчунин, ҳамкорӣ ва робитаҳои парлумонӣ, низоми бонкӣ, гумрукӣ, амниятӣ, ҷалби қувваи корӣ ва амсоли ин.

Масъалаи робитаҳои фарҳангии Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс низ пайваста дар таваҷҷуҳи АМИТ «Ховар» будааст. Он доир ба баргузор шудани чорабиниҳои фарҳангии Тоҷикистон дар АМА [4, 2017. – 23 май], ифтитоҳи Ҳафтаи ҳунарҳои мардумии Тоҷикистон дар АМА [4, 2018. – 23 январ], муаррифии либосҳои миллӣ ва таомҳои лазизи Тоҷикистон [4, 2018. – 8 май], намоиши ҳунарҳои мардумии Тоҷикистон дар Дубай [4, 2019. – 28 август] ва ғайра мавод интишор намудааст. Ин ва

амсоли ин матолиб аксарият хусусияти иттилоотӣ дошта, дар онҳо чорабиниҳои расмии фарҳангии Тоҷикистон ва тарзи баргузор шудани онҳо дар Аморати Муттаҳидаи Араб инъикос ёфтааст.

Дар умум, АМИТ «Ховар» бо чопи матолиб ҷиҳати дарёфти самтҳои афзалиятноки ҳамкориҳои дуҷониба ва ҷалби сармоя ба иқтисодиёти Тоҷикистон имконияти мусоид фароҳам овардааст. Бо вуҷуди ин, омӯзиши маводди ин агентӣ нишон медиҳад, ки робитаҳои иқтисодию тиҷоратии Тоҷикистону кишварҳои араби Халиҷи Форс ҳанӯз ҷавобгӯи хостаҳои роҳбариятҳои олии кишварҳо ва мардумони минтақа нестанд.

3) Инъикоси рӯйдодҳои кишварҳои араб дар АМИТ «Ховар». АМИТ «Ховар» дар баробари инъикоси муносибатҳои расмӣ ва ҳамкориҳои гуногунсамти мутақобила, инчунин, ба инъикоси ҳаводису рӯйдодҳои ҳаёти сиёсиву иҷтимоии КАХФ низ таваҷҷуҳ кардааст. Чунин мавод дар АМИТ «Ховар», асосан, таҳти рубрикаи «Минтақа ва ҷаҳон» ба нашр расидааст. Мувофиқи пажуҳиши мо зери ин рубрика маҷмуан 52 мавод ба ҳаводису рӯйдодҳои муҳим ва ҷолиби ҳаёти сиёсиву иҷтимоии КАХФ бахшида шудааст, ки аз он 38 мавод ба ШАС, 10-то ба АМА ва 4 мавод ба Қатар иртибот дорад [4]. Интишори мавод низ дар давоми солҳо гуногун аст.

Маводди рубрикаи «Минтақа ва ҷаҳон» бештар дар такя ба сомонаҳои иттилоотии «Financial Times», «Middle East Eye», www.skyarabia.com, рӯзномаи бритониёвии «The Independent», агентиҳои иттилоотии INTERFAX.RU, «Рейтерс» (Reuters), расонаи хабарии «Тулуъ нюс», агентии иттилоотии Аморот (WAM) ва ғайра таҳия шуда, мавқеи агентӣ холисона аст.

Инъикоси воқеаву рӯйдодҳои КАХФ, хосса Шоҳигарии Арабистони Саудӣ дар АМИТ «Ховар» бо ду ҷиҳат аҳамиятноканд. Якум, ағлаби онҳо ҳаводиси нодир буда, аҳаммияти башарӣ доранд. Амсоли иштироки занон дар интихобот [4, 2015. – 14 декабр], қатъ гардидани муносибатҳои дипломатии ШАС бо Ҷумҳурии Исломии Эрон [4, 2016. – 4 январ], аз солшумории шамсӣ ба солшумории мелодӣ гузаштан [4, 2016. – 6 октябр], боридани барфи ногаҳонӣ [4, 2023. – 12 апрел] ва ғайра. Дуюм, баъзе аз воқеаҳо ба хонандаи тоҷикистонӣ аҳаммияти махсус доранд. Ба мисли боздошти садҳо нафар бо гуноҳи узвият ба ДИИШ [4, 2015. – 17 август], аз ҷониби Шурои уламои Арабистони Саудӣ эътироф шудани

ҳаракати «Ихвонулмуслимин» ҳамчун созмони ифротӣ [4, 2020. – 16 ноябр] ва ғайра.

Тасмими Шурои уламои Арабистони Саудӣ барои вазъи сиёсии минтақа аҳаммияти бузург дорад, зеро ҳаракати «Ихвонулмуслимин» (мамнуъ дар Тоҷикистон) на танҳо дар кишварҳои мухталифи араб, балки дар минтақаи Осиёи Миёна низ фаъол аст ва яке аз созмонҳои экстремистии исломӣ маҳсуб мешавад. Ҳамчунин, аҳаммияти дигари ин тасмим дар он аст, ки метавонад болои дигар созмонҳо ва ҷунбишҳои исломие, ки ба ақидаҳои «Ихвонулмуслимин» (мамнуъ дар Тоҷикистон) шариканд, фишорро афзоиш диҳад.

АМИТ «Ховар» ба истинои ШАС ба дигар кишварҳои араби Халиҷи Форс камтар таваҷҷуҳ зоҳир кардааст. Ин метавонад сабаби тамаркузи агентӣ ба рӯйдодҳои муҳимтару фаврӣ дар минтақаҳои дигар ё маҳдудият дар дастрасӣ ба иттилоот аз ин кишварҳо бошад.

Таҳлилҳои муқоисавӣ маълум намуд, ки нисбат ба кишварҳои ШАС ва АМА дар АМИТ «Ховар» доир ба воқеаҳо ва ҳаводиси Давлати Қатар камтар таваҷҷуҳ зоҳир намудааст.

Дар маҷмуъ, АМИТ «Ховар» дар ҳеҷ кишвари араб намояндагии худро надорад ва ҳамчунин, ягон рӯзноманигори он ба хотири инъикоси ҳаёти ин кишварҳо сафар накардааст, ҳамаи маводди нашршуда дар такя ба ахбори сомонаҳои интернетӣ ва агентиҳои хабарии хориҷӣ нашр шудааст, ки бозгӯи бевоситаи мавқеи агентӣ намебошад. Ин, албатта, ба дараҷаи инъикоси ҳодисаҳо бе таъсир буда наметавонад. Ин аст, ки дар матолиби АМИТ «Ховар» баъзан мавқеъпазирии кишвари рус, баъзан кишварҳои ғарбӣ ва баъзан кишвари Эронро эҳсос мекунем. Бо вуҷуди ин, агентӣ то қадри имкон тавонистааст, ки воқеиятҳои муҳимми олами арабро дар фазои иттилоотии Тоҷикистон пахш намуда, ба ин васила хонандаи тоҷикро ба ҳолати воқеаҳо ва моҳияти онҳо шинос намояд.

Фасли дуюми боби сеюм «Вижагиҳои мавзуӣ ва масъалагузориҳо дар «Азия-Плюс» ном дорад. «Азия-Плюс» (ASIA-Plus) – гурӯҳи расонаҳои мустақили Ҷумҳурии Тоҷикистон аст. Аз се ширкати мустақил – Агентии иттилоотӣ, нашрияи даврӣ ва Ширкати радио иборат аст, ки зери як тамға (бренд) фаъолият мекунанд.

Агентии иттилоотии «ASIA-Plus» «соли 1995 дар Вазорати адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ба қайд гирифта шуда, моҳи апрели соли 1996 нахустин шумораи варақаи иттилоотӣ-таҳлилии он нашр шуд» [5]. Агентии мазкур дар тамоми минтақаҳои Тоҷикистон шабакаи

хабарнигорони худро дорад ва бо се забон – тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ хизматгузориҳои иттилоотӣ пешниҳод мекунад. Аз рӯйи шумораи корбарон дар Интернет-паҳнои TJ портали иттилотии «asiaplustj.info» бидуни шубҳа пешсаф аст.

Агентии иттилоотии «ASIA-Plus» воқеоти кишварҳои арабро зери рубрикаҳои «Ҷаҳон», «Тоҷикистон», «Иқтисод», «Сиёсат», «Ҷомеа», «Ҳокимият», «Амният», «Қонун ва тартибот», «Варзиш» ва «Ҳаводис» ба табъ расонидааст. Дар диссертатсия маводди ин рубрикаҳо аз рӯйи кишварҳои алоҳида ба таври муфассал баррасӣ шудааст.

А) Муносибат ва ҳамкориҳои Тоҷикистон ва ШАС. АИ «Азия-Плюс» дар инъикос ва баррасии муносибат ва ҳамкориҳои ин ду кишвар ва воқеиятҳои муҳимми сиёсиву иҷтимоӣ ва иқтисодиву фарҳангии ШАС мавқеи хос дорад. Тули солҳои 2014-2024 дар ин сомонаи агентӣ 109 мавод, аз ҷумла, дар бахши «Сиёсат» (29), «Ҷомеа» (23), «Ҷаҳон» (17), «Иқтисод» (11), «Тоҷикистон» (10), «Ҳокимият» (6), «Амният» (5), «Варзиш» (5), «Қонун ва тартибот» (2) ва «Ҳаводис» (1) [5] ба мушоҳида расид, ки дар онҳо муносибату ҳамкориҳои гуногунҷанбаи Тоҷикистону ШАС ва рӯйдодҳои муҳимми дохилии Арабистони Саудӣ инъикосу баррасӣ гардидааст.

Матолиби бахши «Сиёсат», асосан, аз сафарҳои расмӣ ва кории Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҳайати парлумонӣ бо роҳбарии Раиси Маҷлиси намояндагон ба ШАС, мулоқоти вазирону сафирон ҷиҳати баррасии рушд ва таҳкими муносибату ҳамкориҳои дуҷониба дар соҳаҳои гуногун, ташрифи ҳайатҳои мутақобила, баргузории Машваратҳои сиёсӣ, тасмими ШАС оид ба ҳамроҳшавӣ ба Созмони ҳамкориҳои Шанхай, барқияҳои табрикотӣ, тасаллият ва амсоли ин таркиб ёфтааст. Аксари матолиб хусусияти хабарӣ дошта, дар онҳо воқеиятҳои расмӣ шарҳу тавзеҳ ёфтааст.

Маводди бахши «Ҷомеа», асосан, ҳамкориҳои мутақобилаи Тоҷикистон ва ШАС дар самти фарҳангу маориф (рӯзҳои фарҳангӣ, масоили ҳаҷ, сохтмони мактабҳо ва ғ.) фаро гирифтааст. Дар рубрикаи «Ҷомеа» инчунин, инъикоси кумакҳои башардӯстонаи ШАС ба Тоҷикистон мавқеи намоён дорад. Аз таҳқиқи маводди вобаста ба ин мавзуъ интишорнамудаи АИ «Азия-Плюс» бармеояд, ки солҳои охир фонд ва марказҳои гуногуни ин кишвар, аз ҷумла, Фонди Саудии Рушд ва Маркази имдод ва кумакҳои башардӯстонаи шоҳ Салмон барои тарҳҳои гуногун, аз қабили кумак ва дастгирии муҳтоҷон, зарардидагони офатҳои

табиӣ, бунёди мактабҳо, соҳилбандиҳо дар ноҳияҳои ҷанубии Тоҷикистон, тақдими таҷҳизот барои Кумитаи ҳолатҳои фавқулодда ва мудофиаи мадании Тоҷикистон маблағҳои зиёд ҷудо кардаанд.

Дар бахши «Иқтисод»-и АИ «Азия Плюс», ки баррасии ҳамкориҳои иқтисодӣ ва сармоягузорӣ байни Тоҷикистон ва Арабистони Саудиро фаро мегирад, 27 мавод мушоҳида шуд. Аз ҷумла, «Форуми муштараки сармоягузорӣ ва соҳибкорони ШАС ва вилояти Суғд дар шаҳри Хуҷанд» [5, 2018. – 10 май], «Фонди ОПЕК барои беҳбуди идоракунии захираҳои обии Хатлон 10 млн. евро ҷудо мекунад» [5, 2019. – 19 сентябр], «Арабистони Саудӣ ба Тоҷикистон 25 тонна хурмо ҳадя кард» [5, 2022. – 16 май], «Зардолуи Ашт ба Эрону Дубай ва Арабистони Саудӣ фурӯхта мешавад» [5, 2023. – 8 июн] ва амсоли инҳо.

Таҳлили маводди бахши «Иқтисод»-и АИ «Азия-Плюс» маълум менамояд, ки дар самти ҳамкориҳои иқтисодӣ миёни ШАС ва Тоҷикистон, кишвари аввал бештар мақоми сармоягузор ва дар самти ворид шудани маҳсулот ба кишвари ШАС Тоҷикистон дар марҳалаи рушд қарор дорад.

Таҳти бахши «Ҷаҳон» 18 мавод ба мушоҳида расид, ки аз рӯйдоду ҳаводиси муҳимми сиёсиву иҷтимоии ШАС иттилоъ медиҳад. Аксарияти матолиб дар такя ба сомона ва шабакаҳои хориҷӣ, хосса арабӣ таҳия гардида, дар шарҳу тавзеҳи воқеаҳо АИ «Азия-Плюс» саҳм гирифтааст. Масалан, хабари «Дар Арабистони Саудӣ ҳукми қатли шоҳзода ба иҷро расид» [5, 2016. – 19 октябр] дар такя ба ахбори шабакаи телевизионии моҳворагии «Ал-Арабия» навишта шуда, дар бораи эълон кардани ҳукми қатл нисбат ба намояндаи оилаи шоҳигарӣ – шоҳзода Турки бин Сауд ал-Кабир, ки дар таърихи ШАС нахустин бор будааст, иттилоъ медиҳад. Ба ин монанд, АИ «Азия-Плюс» дар истинод ба сомонаи «Бахши хабарии Осиёи Марказӣ» дар бораи боздошти беш аз 200 нафар ба гумони фасодкорӣ дар ШАС [5, 2017. – 10 ноябр] хабар додааст.

Ҳамин тавр, дар маводди бахши «Ҷаҳон»-и АИ «Азия-Плюс» воқеаҳои муҳимми ШАС амсоли қазияи куштори Ҷамол Хошуқҷӣ – рӯзноманигори мунаққиди сиёсати ҳукумати саудӣ [5, 2018. – 20 ноябр] бо истинод ба АИ «Рейтерз», ворид намудани тағйирот ба қонунгузорӣ доир ба васеъ шудани ҳуқуқҳои занони Арабистони Саудӣ [5, 2019. – 21 август] дар такя ба расонаи «Сауди Газет» (Saudi Gazette), масъулияташро дар қатли рӯзноманигор Ҷамол Хошуқҷӣ дар шаҳри Истамбули Туркия эътироф кардани Муҳаммад бин Салмон – валиаҳди Арабистони Саудӣ [5, 2019. – 27 сентябр], пас аз ҳафт сол дубора боз шудани Сафорати Эрон дар

Арабистони Саудӣ [5, 2023. – 7 июн] ва ғайра мавриди инъикос қарор гирифтаанд. Ин воқеаҳо ҳарчанд дар дохили ШАС рух додаанд, аммо аз нигоҳи арзиш ва дараҷа аҳаммияти ҷаҳонӣ доранд.

Таҳти бахши «Тоҷикистон» низ доир ба ҳамкориҳои Тоҷикистон ва ШАС маводди зиёд ба табъ расидааст. Аз ҷумла, «Муаррифии имконоти сайёҳии Тоҷикистон дар Арабистони Саудӣ» [5, 2022. – 3 октябр], «Арабистони Саудӣ барои бунёди НБО-и «Роғун» қариб 100 млн. доллар қарз медиҳад» [5, 2023. – 2 ноябр; 5 декабр] ва ғайра. Тавре аз унвони мавод бармеояд, дар чунин матолиб аз ҳамкориҳои Тоҷикистону ШАС дар самтҳои гидроэнергетика – ёрӣ ба бунёди НБО-и «Роғун», рушди имкониятҳои сайёҳӣ ва амсоли ин иттилоъ дода шудааст.

Агентии иттилоотии «Азия-Плюс» воқеаву рӯйдод ва ҳаводиси сиёсиву иҷтимоӣ ва иқтисодиву фарҳангии марбут ба муносибату ҳамкориҳои гуногунсамти Тоҷикистону ШАС-ро ба таври нисбатан васеъ ва пурра инъикос намуда, ба ин васила, аз як тараф, хонандаи тоҷикро аз моҳияти ҳамкорӣ ва раванди тадбиру чорабиниҳои судманд огоҳ намудааст, аз ҷониби дигар, дар оммавӣ гардонидан ва тақвият бахшидани робитаҳои гуногунсамти ин ду кишвар саҳм гузоштааст.

Дар маҷмуъ АИ «Азия-Плюс» бештар бо иҷрои вазифаи иттилоърасонӣ ва ташаккули образи мусбати ҳамкориҳои байналмилалӣ мутаваҷҷеҳ шуда, дар ин замина дар шаклгирии дискурси ҷамъиятӣ оид ба муносибатҳои Тоҷикистону Арабистони Саудӣ нақши муҳим бозидааст.

Б) Давлати Қатар дар сомонаи «Азия-Плюс». Мувофиқи омӯзиши ҳаводиси марбут ба Давлати Қатар дар агентии иттилоотии «Азия-Плюс» номи ин давлат тули солҳои 2014-2024 дар 434 мавод зикр шудааст. Ин нишондиҳанда гувоҳи он аст, ки Қатар дар минтақаи Халиҷи Форс аз кишварҳои нисбатан фаъол аст. Сабаби зиёд зикр шудани номи Қатар дар он аст, ки солҳои охир бисёр чорабиниҳои варзишӣ ва чемпионатҳои минтақавию ҷаҳонӣ (аз қабили Чемпионати ҷаҳон оид ба футбол-2022, Чемпионати Осиё оид ба футбол-2023) дар ин кишвари араб баргузор гардиданд. Ҳамчунин, дар маводди марбут ба вазъи Афғонистон ва ҳаракати Толибон, созиши оташбас миёни «ҲАМОС» ва Исроил, номи Қатар ҳамчун давлати миёнарав ёдоварӣ шудааст.

Дар баробари ин, АИ «Азия-Плюс» ба раванди муносибату ҳамкориҳои Тоҷикистону Қатар ва воқеаву рӯйдодҳои давлати Қатар таваҷҷуҳ зоҳир намуда, дар бахшҳои «Сиёсат» (58), «Ҷомеа» (73),

«Иқтисод» (29), «Ҷаҳон» (71), «Тоҷикистон» (21), «Ҳокимият» (9), «Амният» (18), «Қонун ва тартибот» (5), «Осиёи Марказӣ» (4) ва «Варзиш» (146) мавод ба табъ расонидааст.

Маводди рубрикаи «Сиёсат»-ро, асосан, сафарҳои расмӣ ва кории Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Қатар (2017, 2024), эъломи Миср, Баҳрайн ва АМА дар бораи қатъ намудани муносибатҳои дипломатӣ бо Қатар [5, 2017. – 23 июн], сафарҳои корӣ ва расмии Амири давлати Қатар шайх Тамим ибни Ҳамад Оли Сонӣ (14-15 июни соли 2019, 8-9 июни соли 2023) ба Ҷумҳурии Тоҷикистон, сафари Раиси Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон Шукурҷон Зуҳуров ҷиҳати иштирок дар ҷаласаҳои 140-уми Ассамблеяи Иттиҳоди Байнипарламентӣ ба давлати Қатар [5, 2019. – 4 апрел], изҳороти Вазорати корҳои хориҷии Тоҷикистонро роҷеъ ба қатъи муҳосираи дипломатии Қатар аз ҷониби кишварҳои Халиҷи Форс ва Миср [5, 2021. – 8 январ] ва амсоли ин ташкил медиҳанд. Ин мавод ҷанбаҳои сиёсии ҳамкориҳои Тоҷикистону Қатар, инчунин мавқеи Тоҷикистонро оид ба масъалаҳои муҳимми минтақавӣ инъикос мекунанд.

Яке аз сабабҳои бештар мавриди таваҷҷуҳи ВАО-и тоҷик, аз ҷумла, агентии «Азия-Плюс» қарор гирифтани Қатар сармоягузории он дар сохтмони бузургтарин масҷиди Осиёи Миёна дар шаҳри Душанбе аст. Маводди ин мавзуъ бештар таҳти рубрикаи «Ҷомеа» ба нашр расидааст. АИ «Азия-Плюс», дар маҷмуъ, аз соли 2009 то ифтитоҳи расмии масҷиди калонтарини ҷомеи минтақа дар такя ба сарчашмаҳои гуногун 18 мавод ба нашр расонидааст, ки аз таваҷҷуҳи махсуси он шаҳодат медиҳад.

Мавзуъҳои дигаре, ки АИ «Азия-Плюс» дар бахши «Ҷомеа» ба нашр расидааст, омодагии Қатар ҷиҳати қабули муҳоҷирони меҳнатии тоҷик ба ин кишвар, равобити фарҳангӣ ва маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон бо Давлати Қатар аст. Масалан, бори аввал баргузор шудани рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Давлати Қатар [5, 2018. – 19 ноябр], ба ҷоизаи Амири Қатар (ҷоизаи Шайх Ҳамад) сазовори мақоми аввал дониста шудаани Сарходими маркази «Синошиносӣ»-и Академияи илмҳои Тоҷикистон, доктори илмҳои филология, профессор Саидраҳмон Сулаймонӣ дар номинатсияи беҳтарин фаъолият дар соҳаи тарҷумонӣ ва фарҳангнигорӣ барои таълифи «Фарҳанги арабӣ-тоҷикӣ» [5, 2018. – 14 декабр], симои намоиши мӯди маҷмуаи нахустини тарроҳи либос аз Арабистони Саудӣ – Нури Сулаймон шудани фотомодели тоҷик Карина Комил [5, 2020. – 21 декабр] ва амсоли ин. Дар ин матолиб тавсеаи

табодули фарҳангӣ ва омӯзишӣ миёни Тоҷикистон ва Қатар ва ҳамчунин, имконот барои мутахассисону аҳли ҳунар дар ибтикори байналмилалӣ таъкид шудааст.

Дар бахши «Амният» 6 мавод нашр шудааст, ки аз ҷараёни ҳамкориҳои амниятии Тоҷикистону Қатар иттилоъ медиҳанд. Чунончи, дар 3 маводде, ки дар такя ба иттилои дафтари матбуоти ВКД-и Тоҷикистон таҳия шудааст, аз вохӯриҳои Вазири корҳои дохилии Тоҷикистон Раҳимзода Рамазон Ҳамро бо сафири давлати Қатар дар Тоҷикистон Алӣ ибн Муборак ал-Муҳаннадӣ (24 январи 2014; 22 августи 2016) ва вазири корҳои дохилии Давлати Қатар Шайх Абдулло Насир ас-Сонӣ (2012) иттилоъ медиҳад. Мавзуи мулоқотҳо ҳамкориҳо дар соҳаҳои мубориза бо ҷинояткорӣ, алайҳи экстремизму терроризм, муомилоти ғайриқонунии маводди мухаддир ва дигар ҷиноятҳо будааст.

Умуман, АИ «Азия-Плюс» ба самтҳои гуногуни муносибату ҳамкориҳои Тоҷикистон ва Қатар таваҷҷуҳ намуда, воқеиятҳои марбут ба онро ба таври нисбатан васеъ инъикос намудааст. Махсусан сафарҳои расмии мутақобилаи сарони кишварҳо ва имзои созишномаҳои ҳамкорӣ ва сармоягузорӣ аз он шаҳодат медиҳанд, ки дар ҳолати иҷро шудани онҳо Қатар метавонад, ба яке аз шарикони рушд ва давлатҳои муҳимми сармоягузор дар иқтисодиёти Тоҷикистон мубаддал гардад.

В) Аморати Муттаҳидаи Араб дар оинаи АИ «Азия-Плюс». Ҷараёни муносибату ҳамкориҳои гуногунсамти Тоҷикистон ва АМА низ аз таваҷҷуҳи АИ «Азия-Плюс» берун намонда бошад ҳам, дар муқоиса ба Арабистони Саудӣ ва Қатар матолиби марбут ба ин кишвар камтар аст.

Дар маҷмуъ, АИ «Азия-Плюс» тули солҳои 2014-2024 роҷеъ ба раванди муносибату ҳамкориҳои дуҷониба ва ҳаводису рӯйдодҳои АМА «255 мавод» [5] ба табъ расонидааст. Ҳарчанд ин миқдор (255 мавод) дар муқоиса ба матолиби марбут ба ШАС ва Қатар камтар аст, аммо ишора аз он мекунад, ки АМА дар фазои иттилоотии агентӣ чун шарики муҳимми сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии Тоҷикистон муаррифӣ гардидааст. Аз он ҷумла, дар бахшҳои «Сиёсат» (30), «Ҷомеа» (77), «Иқтисод» (25), «Ҷаҳон» (10), «Тоҷикистон» (8), «Ҳокимият» (5), «Амният» (5), «Қонун ва тартибот» (9), «Варзиш» (84) ва «Осиёи Марказӣ» (2).

Маводди бахши «Сиёсат»-ро сафарҳои расмӣ ва кории Президенти Тоҷикистон (солҳои 2016, 2023) ва вазири корҳои хориҷӣ (2015 ва 2017) ба

АМА ташкил медиҳад. Дар ин мавод таваҷҷуҳ ба ҳамкориҳои сиёсӣ ва дипломатии кишварҳо таъкид шудааст.

Дар бахши «Ҷомеа» нисбат ба дигар бахшҳо мавод зиёдтар аст. Ин ҷо баъзе аз маводро, аз қабили «Ба ҳайати АМА табиат, мева ва … кӯрпачаҳои Тоҷикистон хуш омад» [5, 2018. – 8 май], «Дар «ЭКСПО-2020» дар Дубай гӯшаи Тоҷикистон боз шуд» [5, 2021. – 4 октябр], «Талаботи нав барои мусофирони Тоҷикистон, ки ба Дубай сафар мекунанд» [5, 2022. – 18 январ], «Ясмина Алидодова – тоҷикдухтаре, ки дар Дубай ҳакамони озмуни «XFactor»-ро ба ҳайрат овард» [5, 2023. – 14 ноябр] зикр менамоем. Маводди мазкур ҷанбаҳои фарҳангӣ, тиббӣ, сайёҳӣ ва меҳнатии ҳамкориҳои Тоҷикистону АМА-ро дар бар мегиранд.

Дар бахши «Иқтисод» 5 мавод ба мушоҳида расид, ки нисбатан муҳимтарини онҳо баргузоршавии се ҷаласаи Комиссияи муштарак оид ба ҳамкориҳои тиҷоратӣ, иқтисодӣ ва техникӣ байни Тоҷикистон ва Аморoти Муттаҳидаи Араб мебошад. АИ «Азия-Плюс» матолибро дар такя ба маълумоти хадамоти матбуоти Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр кардааст.

Аз таҳлили мавод маълум шуд, ки дар ҷаласаҳои якум [5, 2014. – 14 май] ва дуюми [5, 2016. – 21 апрел] комиссияи мазкур раёсати ҳайати Тоҷикистонро Қодири Қосим – раиси вақтинаи Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба уҳда доштааст. Дар ҳамаи вохӯриҳо масъалаҳои марбут ба густариши ҳамкориҳои байни ду кишвар дар соҳаҳои тиҷорат ва иқтисодиёт, сармоягузорӣ, бонкдорӣ, энергетика, саноат, тандурустӣ, маориф ва илм, сайёҳӣ, фарҳанг ва нақлиёт мавриди баррасӣ қарор гирифтааст.

Ҳамин тавр, сомонаи АИ «Азия-Плюс» раванди муносибат ва ҳамкориҳои гуногунҷанбаи Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс, ба хусус, ШАС, Қатар ва АМА-ро пайваста мавриди тавҷҷуҳ қарор дода, дар такя ба манбаъҳои гуногун воқеаҳои муҳимму аҳаммияти иҷтимоӣ доштаро инъикос намудааст.

Воқеа ва рӯйдодҳои дар сомонаи ин агентӣ интишоргардида, ба бахшҳои гуногун тасниф шудааст, ки аз як тараф кори хонандаро дар интихоби матолиб, аз ҷониби дигар, кори моро дар интихобу таҳлили мавод осон намуд. Матолиби марбут ба мавзуи ин пажуҳиш аз нигоҳи мавзуъ рангоранг буда, шуруъ аз ахбори расмии сиёсӣ то рӯйдодҳои фарҳангиву варзиширо фаро мегиранд. Ҳарчанд, ағлаби маводди марбут ба ҳамкориву робитаҳои Тоҷикистон бо се кишвари араби Халиҷи Форс

хусусияти хабарӣ доранд, аммо дар онҳо доир ба воқеаву ҳаводис иттилооти мушаххас дода шуда, пасманзари мавзуъҳо ва масъалаҳои алоқаманд ба онҳо ба таври васеъ ташреҳу таҳлил шудааст. Ин усулро метавон аз вижагиҳои АИ «Азия-Плюс» дар инъикоси воқеиятҳои сиёсиву иҷтимоӣ ва иқтисодиву фарҳангӣ номид, ки нисбат ба расонаҳои дигар бартарӣ дорад.

Вижагии дигари ин агентӣ дар инъикоси воқеиятҳои муҳимми рӯз, аз қабили рӯйдодҳо ва қазияҳои марбут ба робита ва ҳамкориҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араб дар муносибат ба он аст. Ин муносибатро дар интихоби мавзуъ (воқеаву рӯйдод)-и муҳим, таҳлилу баррасиҳои бодалелу мунсифона, мавқеъгириҳои устувор ва натиҷагириҳои умедворкунанда нисбат дода метавонем. Ин ва амсоли ин ҷиҳатҳо моро дар саҳм доштани «Азия-Плюс» дар инъикоси раванди муносибату ҳамкориҳои Тоҷикистону кишварҳои араби Халиҷи Форс, ба хусус ШАС, Қатар ва АМА мутмаин месозад.

Дар маҷмуъ, АИ «Азия-Плюс» бо интишори маводди фаровон доир ба воқеиятҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ дар огаҳӣ ва маърифати ҷомеа нақши бориз гузошта, дар омӯзиши таҳкими муносибатҳои байналмилалии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс иттилооти судмандро фароҳам сохтааст.

Фасли сеюми боби сеюм «Таҳлили таносубии маводди сомонаи «Pressa.tj» унвон дошта, таҳлили хусусиятҳои мавзуии масъалаи таҳқиқро фаро мегирад. «Pressa.tj» – расонаи иттилоотии нашрияи ҳафтаномаи «Тоҷикистон» «дар Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти №0054/РЗ сабти ном шуда, аз соли 1992 инҷониб чоп мешавад) аз соли 2008 инҷониб бо ду забон – тоҷикӣ ва русӣ фаъолият менамояд» [6]. Мавзуъҳои асосии ин расонаи иттилоотиро шарҳу тавзеҳ ва таҳлили воқеаҳо, масоили мубрами сиёсӣ, иқтисодӣ, фарҳангӣ, иҷтимоӣ дар Тоҷикистон ва ҷаҳон ташкил медиҳад. Ин сомона дар фазои иттилоотии Тоҷикистон мавқеи намоён дорад.

Таносуби маводҳои «Пресса.tj» ба таври мутавозин байни бахшҳои мухталифи иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва сиёсӣ тақсим шудааст. Ин расона на танҳо ҳамчун як манбаи иттилоотӣ, балки ҳамчун воситаи таҳлили воқеаҳои муҳимми дохиливу байналмилалӣ низ фаъолият менамояд.

Сомонаи «Pressa.tj» низ мисли расонаҳои дигар, хосса АМИТ «Ховар» ва «Азия-Плюс» ба раванди муносибатҳои дипломатӣ ва

ҳамкориҳои Тоҷикистон бо КАХФ ва воқеиятҳои муҳимми ҳаёти сиёсӣ ва иҷтимоии кишварҳои араб таваҷҷуҳ зоҳир менамояд. Маводди бахшҳои «Сиёсат», «Тоҷикистон», «Ҷаҳон», «Фарҳанг», «Иқтисод», «Иҷтимоиёт» ва «Варзиш»-и ин сомона бардошти моро тақвият мебахшад. Дар муқоиса ба АМИТ «Ховар» ва «Азия-Плюс» дар ин сомона бахшҳои «Тоҷикистон» ва «Варзиш» фаъолтар аст.

А) Муносибатҳои Тоҷикистону ШАС дар «Pressa.tj». Мавриди зикр аст, ки дар таърихи равобити байналмилалии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар қиболи кишварҳои Шарқи Наздик Шоҳигарии Арабистони Саудӣ (ШАС) аз нахустин кишваре аст, ки барои рушду пешрафти Тоҷикистон ҳанӯз дар солҳои душвори соҳибистиқлолӣ саҳми арзанда гузошта, ҳамвора дар ҳамоишҳо ва конфронсҳои байналмилалӣ, ҳам дар меҳвари СҲИ ва ҳам СММ ташаббус ва иқдомҳои Тоҷикистонро пуштибонӣ намудааст. Ин аст, ки сомонаи «Pressa.tj» ба ҷараёни муносибатҳои Тоҷикистону ШАС бештар таваҷҷуҳ зоҳир кардааст.

Дар бахши «Сиёсат» чун расонаҳои дигар ҷараёни сафарҳои расмӣ ва кории Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба ШАС [6, 2023. – 17-18 июл], мулоқоти Эмомалӣ Раҳмон бо Вазири сармоягузории Арабистони Саудӣ [6, 2024. – 11 ноябр], Шукурҷон Зуҳуров ба Шоҳигарии Арабистони Саудӣ меравад [6, 2017. – 20 январ], боздиди намояндагони олимақоми ШАС аз Тоҷикистон, аз қабили муовини вазири корҳои хориҷӣ, вазири корҳои дохилӣ (2018), вазири варзиш (2020), Прокурори генералӣ, раиси Маҷлиси Шуро, директори Маркази имдод ва кумакҳои башардӯстонаи шоҳ Салмон ва мулоқоту вохӯриҳои мутақобилаи сафирону воломақомони ҷонибҳо ва амсоли ин инъикос шудааст.

Бахши дигари ахбори сиёсии сомонаи «Pressa.tj»-ро ҳодисаҳое ташкил медиҳанд, ки бевосита ба ҳамкориҳои амалии Тоҷикистону ШАС марбут мебошанд. Масалан, сомона 2-юми феврали 2024 дар такя ба Сафорати ШАС дар Тоҷикистон хабар додааст, ки ҳайати Фонди Саудии Рушд ба Тоҷикистон омад. Тибқи иттилои манбаъ ҳадаф аз ин сафар роҳандозии оғози арзёбии лоиҳаи роҳи Кӯлоб ҷиҳати омӯзиши имконияти маблағгузории он дар ҳаҷми 32 млн. доллар мебошад. Ҳамчунин, тавзеҳ шудааст, ки ҳайат бо ҷараёни корҳо дар лоиҳаи Кӯлоб-Қалъаи Хумб, ки барои иҷрои он Фонди мазкур бо маблағи 30 млн. доллар саҳмгузор аст, шинос шуд.

Яке аз бахшҳои ҷолиби сомонаи «Pressa.tj» - «Фарҳанг» мебошад. Чунончи, матлаби ««Қалъаи тоҷик» дар Макка» [6, 2018. – 5 март]-ро

метавон аз намунаи воқеаҳои ҷолиб маҳсуб донист. Дар ин матлаб омада, ки «бо ташаббуси соҳибкори тоҷик Абдураззоқ Саидов дар шаҳри Маккаи Саудӣ маркази фарҳангиву хизматрасонӣ (тарабхона) бо номи «Қалъаи тоҷик» ифтитоҳ ёфт». Мувофиқи иттилои сомона ин марказ бо сабки меъмории тоҷикӣ бо истифода аз нақшу нигор ва усули кандакории тоҷикона бунёд шуда, ба сокинони Макка ва зоирон аз кишварҳои гуногун таомҳои тоҷикиро пешкаш мекунад. Дар он то 60 нафар ҳамватанони тоҷик ба кор таъмин гардиданд. Дар ифтитоҳ сафири Тоҷикистон дар Арабистони Саудӣ Заробиддин Қосимӣ низ иштирок кардааст.

Дар бахши «Иқтисод» низ кам бошад ҳам, мавод ба мушоҳида расид: «Тармиму навсозӣ шудани мактабҳои Тоҷикистон аз ҷониби Арабистони Саудӣ» [6, 2017. – 21 май] ва «Тоҷикистон ва Арабистони Саудӣ татбиқи лоиҳаҳои муштаракро таҳия хоҳанд кард» [6, 2022. – 20 апрел] аз намунаи матолибе ин бахш мебошанд.

Бахши «Ҷаҳон»-и сомона низ аз нигоҳи теъдоди мавод чашмрас аст. Маводди ин бахш ҳаводису воқеаҳои ҳаёти сиёсӣ ва иҷтимоии кишварҳои араб, аз ҷумла, ШАС-ро фаро гирифта, дар такя ба ахбори оҷонсиҳои иттилоотии хориҷӣ таҳия гардидааст.

Мавзуъҳои дигаре, ки аз ҳамкориҳои гуногунсамти Тоҷикистон ва ШАС дарак медиҳанд, масъалаҳои иҷтимоӣ (фарҳанг, маориф, тандурустӣ, ҳаҷ) мебошанд, ки дар бахши «Иҷтимоиёт» мунъакис гардидаанд. Чунончи: «Арабистони Саудӣ соли нави мелодиро ҷашн мегирад» [6, 2019. – 26 декабр], «Арабистони Саудӣ ба 600 ятими тоҷик ҳар моҳ 100 $. медиҳад. Ин пулро кӣ мегирад?» [6, 2022. – 10 апрел], «Парвозҳои нави «Сомон Эйр» ба Маскав ва Арабистони Саудӣ» [6, 2023. – 9 август] ва ғайра аз ҷумлаи маводде мебошанд, ки дар ин бахш ба табъ расидаанд.

Дар маҷмуъ, «Pressa.tj» доир ба муносибатҳои дипломатии Тоҷикистону ШАС, татбиқи лоиҳаҳои хурду бузурги муштарак дар самти мубориза бо тағйирёбии иқлим, норасоии оби ошомиданӣ, бунёди муассисаҳои таълимӣ дар шаҳру навоҳии Тоҷикистон, роҳҳо ва иншооти саноативу дорои аҳаммияти иҷтимоидошта, кумакҳои башардӯстонаи Маркази шоҳ Салмон таваҷҷуҳ кардааст, ки аз як тараф, нақши боризи ШАС дар рушд ва таҳкими равобити ҳасанаи ду кишвар, аз ҷониби дигар, аз саҳми «Pressa.tj» дар оммавикунонии раванди ҳамкориҳои Тоҷикистону ШАС шаҳодат медиҳад.

Б) Инъикоси муносибат ва ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва давлати Қатар. Маводди марбут ба ин мавзуъ дар муқоиса бо ШАС дар сомонаи «Pressa.tj» нисбатан камтар буда, асосан дар бахшҳои «Сиёсат», «Иқтисод» ва «Тоҷикистон» ҷой дода шудааст.

Маводди бахши «Сиёсат»-ро сафарҳои расмии мутақобилаи Президенти Тоҷикистон ва Амири Қатар, аз қабили «Амири Қатар ба Тоҷикистон меояд», «Сафари давлатии амири Қатар дар Тоҷикистон оғоз ёфт» [6, 2023. – 08 июн], «15 санади наве, ки дар ҳузури Эмомалӣ Раҳмон ва амири Қатар имзо шуданд» [6, 2023. – 09 июн], «Сафири Қатар дар Тоҷикистон эътимоднома супорид» [6, 2023. – 01 феврал], «Имзои 9 санади нави ҳамкорӣ байни Тоҷикистон ва Қатар», «Пешниҳоди Эмомалӣ Раҳмон ба шайх Файсал Ибн Сонӣ Оли Сонӣ дар Қатар» [6, 2024. – 22 январ] ҷиҳати иштироки ҷониби Қатар дар татбиқи чанде аз тарҳҳои афзалиятнок ба манфиати ҳар ду ҷониб ва амсоли ин ташкил медиҳад.

Дар бахши «Иқтисод» матнҳои «Бонки Марказии Қатар ба мо кумак мекунад» [6, 2017. – 2 ноябр], «Анҷумани нишастҳои соҳибкорон дар Тоҷикистону Қатар танзим мешаванд» [6, 2023. – 24 январ], «Баррасии ҳамкориҳои иқтисодӣ, тиҷоратӣ ва техникӣ бо Тоҷикистон дар Қатар» [6, 2023. – 25 июл], «Қатар дар Душанбе шаҳраки нав месозад» [6, 2024. – 22 январ] ва амсоли ин нашр гардидааст, ки аз ҳамкориҳои иқтисодии Тоҷикистону Қатар дарак медиҳанд.

Масъалаи дигар омодагии Қатар ҷиҳати қабули муҳоҷирони кории тоҷик ба ин кишвар мебошад. Чунончи, дар матлаби «Акнун ба Қатар ба муҳоҷират меравем» [6, 2017. – 19 октябр] ба мувофиқа расидани ҷонибҳои Тоҷикистон ва Қатар дар масъалаи интиқоли шаҳрвандони Тоҷикистон барои кор ба ин кишвари араб мавриди инъикос қарор гирифтааст.

Матолиби бахши «Тоҷикистон» аз нигоҳи мундариҷа гуногун буда, ҳам аз баргузории Чемпионати ҷаҳон оид ба футбол дар Қатар (2022), ҳам аз бидуни раводид дар Тоҷикистон 30 рӯз мондани шаҳрвандони Қатар [6, 2024. – 23 январ], ҳам дар бораи мулоқоти Прокурори генералии Тоҷикистон Юсуф Раҳмон ва Прокурори генералии Қатар Исса бин Саад ал-Ҷуфарӣ ан-Нуаймӣ [6, 2024. – 20 феврал] ва амсоли инҳо иттилоот дода шудааст.

Аз омӯзиш ва баррасии маводди ин сомона бармеояд, ки аз масъалаҳои нисбатан муҳим дар робита бо кишварҳои араб, аз ҷумла,

давлати Қатар ҳамкориҳои иқтисодӣ будааст, ки муҳтавои онро ба имзо расонидани созишномаҳо дар соҳаи бонкдорӣ, бунёди иншоотҳо, сармоягузориҳо ба иқтисодиёти Тоҷикистон, кумакпулиҳо ва амсоли ин ташкил медиҳанд.

В) Амороти Муттаҳидаи Араб (АМА) дар консепсияи сиёсати хориҷии Тоҷикистон мавқеи хос дорад. Аз ин рӯ, сомонаи «Pressa.tj» ба воқеаҳои гуногуни ин кишвар низ таваҷҷуҳ карда, ҷараён ва раванди муносибатҳои дипломатӣ ва ҳамкориҳои гуногунҷанбаи Тоҷикистону АМА-ро дар бахшҳои «Сиёсат», «Тоҷикистон» ва «Иқтисод» инъикос намудааст.

Дар бахши «Сиёсат» воқеаҳои расмии доир ба ҳузур пазируфтани Вазири энергетикаи Амороти Муттаҳидаи Араб Суҳайл ал-Мазруӣ [6, 2016. – 21 октябр] ва Вазири савдои АМА Султон бин Саид ал-Мансурӣ [6, 2017. – 16 октябр] аз ҷониби Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон, сафари кории Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ва ҳамроҳонашон – Вазири корҳои хориҷӣ, ёрдамчии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба робитаҳои хориҷӣ, вазирони энергетика ва захираҳои об, тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолӣ, кишоварзӣ, саноат ва технологияҳои нав ва дигар шахсони расмӣ ба АМА барои ширкат дар конфронси СММ оид ба тағйирёбии иқлим [6, 2023. – 30 ноябр], тақдими даъватномаи расмии Президенти АМА Шайх Муҳаммад ибни Зоид Оли Наҳёнро ба унвони Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ — Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ҷиҳати иштирок дар Нишасти 28-уми СММ оид ба тағйирёбии иқлим (СОР-28), ки аз 30-юми ноябр то 12-уми декабри соли 2023 дар шаҳри Дубай баргузор хоҳад шуд, аз ҷониби ал-Арикӣ [6, 2023. – 27 июл] ва амсоли ин инъикосу баррасӣ шудааст.

Дар бахши «Тоҷикистон» низ ба матлабҳое дучор мешавем, ки ба воқеа ва рӯйдодҳои сиёсӣ рабт доранд. Чунончи, барқияи таслияти Президент Эмомалӣ Раҳмон ба Президенти АМА Шайх Муҳаммад бин Зоид Оли Наҳаён дар робита ба даргузашти бародараш Шайх Саид бин Зоид Оли Наҳаён [6, 2023. – 31 июл] ё иштироки Намояндаи доимии Тоҷикистон дар СММ Ҷонибек Ҳикмат дар нишасти навбатии «Гурӯҳи дӯстони об», ки дар қароргоҳи СММ доир гардидааст. Дар маводди ахир сухан дар бораи суханронии Намояндаи Тоҷикистон доир ба омодагӣ ба Конфронси сеюми байналмилалии сатҳи баланд оид ба Даҳсолаи

байналмилалии амал «Об барои рушди устувор, 2018-2028» (Душанбе, моҳи июни соли 2024) меравад.

Яке аз мавзуъҳои муҳим ва қобили мулоҳиза робитаҳои иқтисодӣ аст. Сомонаи «Pressa.tj» маводди марбут ба ин самти ҳамкориҳои Тоҷикистон ва Аморотро дар бахши «Иқтисод» ҷой медиҳад. Маводҳои «Тоҷикистон ва АМА ҳамкориҳои иқтисодии худро рушд мебахшанд» [6, 2017. – 14 декабр], «Тоҷикистон соҳиби корхонаи мошинҳои ҳарбӣ шуд» [6, 2023. – 24 май] аз ҷумлаи нигоштаҳое мебошанд, ки дар расонаҳои дигари мавриди ин пажуҳиш ба назар нарасид.

Умуман, «Pressa.tj», ки сомонаи интернетии ҳафтономаи «Тоҷикистон» аст, воқеаҳои алоқаманд ба муносибатҳои дипломатӣ ва ҳамкориҳои гуногунсамтаи Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс, Ба хусус ШАС, АМА ва Қатарро пайгирӣ намуда, то қадри имкон хонандагони худро аз вазъ ва ҳолати муносибату ҳамкориҳои Тоҷикистону кишварҳои араб ошно намудааст.

Боби чорум – «**Вижагиҳои жанрии маводди ВАО марбут ба муносибатҳои дутарафаи Тоҷикистон ва кишварҳои араби Халиҷи Форс**» аз **ду фасл** таркиб ёфта, масъалаи тарзи инъикоси мавзуи мавриди таҳқиқро дар қолаби жанрҳои публитсистӣ фаро мегирад.

Дар **фасли аввали** ин боб – «**Инъикоси ҳамкориҳои Тоҷикистону кишварҳои араби Халиҷи Форс дар қолаби жанрҳои хабарӣ**» масъалаи шеваи инъикоси воқеиятҳои марбут ба муносибатҳои Тоҷикистон ва кишварҳои араби Халиҷи Форс дар расонаҳои хабарӣ баррасӣ гардидааст.

Муайян намудани хусусиятҳои сохторӣ ва жанрии воқеиятҳои марбут ба ҳамкориҳои Тоҷикистону кишварҳои араби Халиҷи Форс аз чанд ҷиҳат муҳим аст. Аввалан, маводди ифодакунандаи ҳамкориҳои байни кишварҳо дар шаклу сохтори журналистӣ муайян мегардад. Баъдан, корбурди имкониятҳои жанрӣ, ба хусус, жанрҳои ахборӣ дар воситаҳои ахбори оммаи кишварҳои мавриди таҳқиқ равшан мешавад. Солисан, вижагиҳои умумӣ ва хоссаи расонаҳои алоҳида дар бозтоби хабарии воқеаҳои марбут ба ҳамкориҳои Тоҷикистону кишварҳои араби Халиҷи Форс мушаххас мегардад.

Ҳарчанд доир ба жанрҳои публитсистика андешаву назарҳо гуногун ва баъзан мухталиф аст, аммо аксарияти муҳаққиқон онҳоро ба се гурӯҳи асосӣ: хабарӣ, таҳлилӣ ва публитсистиву бадеӣ ҷудо намудаанд. Аксари муҳаққиқон, аз ҷумла, А. А. Тертичный се

омили асосии жанрсозро муайян кардааст, ки инҳоянд: «предмети инъикос, мақсади инъикос ва усули инъикос» [72, с. 23]. Ин таснифот дар таҳқиқи мо ҳамчун меъёр ба асос гирифта шуд. Барои мушаххасгардонии раванди таҳқиқ мавзуи ин фаслро ба хабар, ҳисобот, репортаж ва мусоҳиба тасниф карда шуд.

1. Хабар. Дар бораи жанри хабар таърифи гуногун ва мухталифе сурат гирифтааст. Ба андешаи муҳаққиқи тоҷик И. Усмонов “Хабар бояд ба «саволҳои чӣ рӯй дод, кай, дар куҷо, ба кадом сабаб, дар кадом шароит ба амал омад ва чӣ натиҷа дод, посух гӯяд» [77, с. 13-14]. Олими араб Абдулҷавод Саъид Рабиъ (عبد الجواد سعيد ربيع) бошад, «ахборро ҳамчун чизи наве медонад, ки хонандагон баробари нашри рӯзнома донистан ва фаҳмидан мехоҳанд» [89, с. 163].

Аз таҳлили хабарҳои Агентии иттилоотии Саудӣ (وكالة الانباء السعودية), Агентии иттилоотии Қатар (وكالة الانباء القطرية) ва Агентии иттилоотии Аморот (وكالة انباء الامارات) ба чунин натиҷа расидем, ки пеш аз ҳама, аносири муҳимми хабарӣ матолиби ин агентиҳоро ба шакл даровардаанд.

Хабарҳои агентиҳои мазкур доир ба воқеаву рӯйдодҳои марбут ба Тоҷикистон, асосан, зери рубрикаҳои «Сиёсӣ» (سياسي), «Иқтисодӣ» (اقتصادي), «Иҷтимоӣ» (اجتماعي), «Фарҳангӣ» (ثقافي), «Варзишӣ» (رياضي) ва «Умумӣ» (عامٌ) интишор гардидаанд.

Хабарҳои зери рубрикаҳои фавқуззикр бо вуҷуди рангорангии предмети инъикос ва замону макони мутафарриқ, аз нигоҳи сохт ва усули таҳия вижагиҳои умумӣ доранд. Аз ин лиҳоз хабарҳои мавриди интихобро метавон ба ду навъ ҷудо кард:

А) Хабарҳое, ки иттилоот дар шакли матни мустақил ва бидуни сарлавҳа ироа шудааст.

Б) Хабарҳое, ки дар таҳияи онҳо аз усули анъанавии хабарнигории агентиҳои хабарӣ истифода шуда, воқеаи мунъакисгардида хусусияти расмӣ дорад. Дар ин навъи хабарҳо тарзи маъмулии хабарнависӣ риоя шуда, мавҷудияти сарлавҳа, зикри макони рух додани воқеа ва ташреҳи он мустақилият ва пуррагии матни хабарро таъмин намудааст.

Хусусияти хабарҳои агентиҳои иттилоотии кишварҳои араби Халиҷи Форс дар он аст, ки дар аксарияти хабарҳо манбаи хабар ва номи муаллиф зикр нашудааст. Рӯзноманигорон ба ин талаботи хабарнависӣ камтар таваҷҷуҳ кардаанд. Ба назари мо, таваҷҷуҳ намудан ба манобеи хабар ва зикри он дар матн, аз як тараф, масъулияти саҳеҳияти иттилоотро ба души манобеъ мегузорад, аз ҷониби дигар, таъсирнокӣ ва

боэътимоднокии факту арқоми дар хабар истифодашударо баланд мебардорад.

Табиист, ки ин ё он жанр дар баробари қолаби муайян ва мушаххас доштан ҳамеша дар таҳаввул аст. Яъне, он тағйир меёбад, ғанӣ мегардад, вобаста ба марҳилаҳои инкишофи журналистикаи амалӣ, аз ҷумла ВАО кам ё зиёд мешавад. Ин қонуният дар муқоиса ба ВАО-и кишварҳои араби Халиҷи Форс дар фаъолияти рӯзноманигорони тоҷик бештар ба назар мерасад.

Аксарияти хабарҳои агентиҳои иттилоотии кишварҳои араби Халиҷи Форс (АИКАХФ) воқеаву рӯйдодҳои сиёсиро фаро гирифтаанд, ки аз муносибат ва ҳамкориҳои дуҷонибаи Тоҷикистон бо онҳо дарак медиҳанд. Албатта, миёни воқеиятҳои бозгӯкунандаи ҳамкориҳои миёни кишварҳо рӯйдодҳои фарҳангӣ низ кам бошад ҳам, ба мушоҳида мерасад.

АИКАХФ ва Тоҷикистон дар таҳияи хабар, асосан, аз усули анъанавӣ истифода намоянд ҳам, баъзан матнҳое ба назар мерасанд, ки бо шеваи нигориши ҳарами воруна навишта шудаанд. Аз ҷумла, дар чунин хабарҳо факти асосӣ ва ҷолиб дар қисмати аввали матн дар шакли лид ҷой дода шудааст, ки аз аносири сабки ҳарами воруна мебошад.

Омӯзиш ва шиносоии маводди АИКАХФ нишон медиҳад, ки наздик ба 90 %-и матолиби марбут ба муносибат ва ҳамкориҳои байни кишварҳо дар шакли хабар таҳия шудааст. Ин ба он маъно аст, ки агентиҳои иттилоотии мазкур ба жанри хабар бештар таваҷҷуҳ намудаанд, ҳарчанд ки ахбори онҳо баъзан аз аносири ривоят бархӯрдоранд. Агар истифода аз сабки ҳарами ворунаро дар танзими иттилоот ҳамчун сабки муносиб дар рӯзноманигории ҳирфаӣ бипазирем, метавон гуфт, ки ВАО, Ба хусус, агентиҳои иттилоотии Тоҷикистон аз ин ҷиҳат бартарӣ доранд. Аксарияти хабарҳои марбут ба воқеиятҳои ифодакунандаи муносибатҳои Тоҷикистону кишварҳои араби Халиҷи Форс, ки дар ВАО-и Тоҷикистон ба табъ расидаанд, дар сабки ҳарами воруна таҳия шудаанд. Ағлаби воқеаҳои хабарсоз ба унсури хабарии кӣ? иртибот доранд. Аносири хабарсози чӣ?, чӣ гуна?, чӣ тавр? нисбатан камтар аст. Хабарҳое, ки дар онҳо унсури хабарии кӣ? бартарӣ дорад, аслан, нақли бавосита мебошанд, ки ағлаб аз забони ашхоси давлатӣ гирифта шудаанд. Дар сарлавҳаи аксари хабарҳое, ки дастраси мо гардид, ин арзиш марбут шудааст ба «ашхоси ҳақиқӣ ё ҳуқуқӣ, ки ба хотири фаъолиятҳояшон дар ҷомеа шинохта» шудаанд. Дар замина ба номи онҳое истинод шудааст, ки дар мақомоти баландпоя фаъолият намуда, шуҳрат ва эътибори мусбат

доранд. Дар ин маврид аксаран хабарнигорон ба воқеаҳои марбут ба фаъолияти шахсиятҳои расмӣ такя намудаанд, ки корҳо ё ҳадамоташон ифодагари мақом ва манзалаташон аст.

2. **Ҳисобот.** Жанри «ҳисобот дар бораи воқеаҳое навишта мешавад, ки амалӣ шудани онҳо пешакӣ маълум аст. Яъне, воқеае, ки баргузор шудааст, идома дорад ва ё баргузориаш дар назар аст» [49, с. 130].

Дар АИКАХФ ва ҳамчунин, воситаҳои ахбори оммаи тоҷик дар контексти қолабҳои жанрие, ки дар онҳо воқеиятҳои марбут ба муносибатҳои дуҷонибаи Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс инъикос ёфтаанд, ба матнҳое дучор мешавем, ки аз нигоҳи шаклу сохтор ба талаботи жанри ҳисобот ҷавобгӯ мебошанд.

Матнҳои «Шоҳигарӣ ва Тоҷикистон дар дидоре ҳамкориҳои дуҷонибаро дар соҳаҳои умури исломӣ баррасӣ мекунанд» [3, 2019. – 08 феврал], «Муҳаммад бин Зоид ва Президенти Тоҷикистон: чолишҳои зиёд ба суботи минтақа таҳдид мекунанд» [108], «Кумитаи машваратии консулгарии Аморoти Муттаҳидаи Араб ва Тоҷикистон нахустин ҷаласаи худро баргузор мекунад» [3, 2017. – 20 октябр], «Вай бо вазири хориҷии Тоҷикистон дидор ва аз масҷиди ҳазрати Имом ва Қасри фарҳанги Наврӯз дидан кард» [3, 2017. – 27 май] ва амсоли ин дар қолаби жанри ҳисобот шакл гирифтаанд.

Таҳлили муқоисавӣ нишон медиҳад, дар матнҳои агентиҳои иттилоотии кишварҳои араби Халиҷи Форс аносири жанрӣ, аз ҷумла, жанрҳои хабарӣ як навъ хусусияти гибридӣ касб намудаанд. Аз ҷумла, дар ҳисоботҳое, ки дар агентиҳои иттилоотии кишварҳои фавқуззикр нашр гардидаанд, ҳам хусусияти хабар (дар бораи воқеа иттилоот додан), ҳам вижагии ҳисобот (дар бораи ҷаласа, вохӯрӣ ва ё ҳамоиш маълумот додан), ҳам аносири нигориши ахбориро мушоҳида мекунем. Баъзан дар ҳисоботҳо фактҳое таҷассум ёфтаанд, ки «барои равшан намудани симои як воқеа ё рӯйдод» истифода шудаанд. Бо вуҷуди ин, дар чунин нигоштахо факт дар ҷойи аввал қарор дорад. Ба далели фикр муроҷиат мекунем ба матни «Муҳаммад бин Рашид ва Президенти Тоҷикистон тақвияти равобити дуҷонибаро баррасӣ мекунанд».

Сархати аввали ин матн аз нигоҳи жанрӣ хабар аст, ки аз ба ҳузур пазируфтани Эмомалӣ Раҳмон – Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҷониби Шайх Муҳаммад бинни Рашид ал-Мактум, ноиби президент ва

сарвазири Амороти Муттаҳидаи Араб ва ҳокими Дубай дар Қасри Забил хабар медиҳад.

Сархатҳои дуюму сеюм ба аносир ва талаботи хабари васеъ рабт мегиранд, ки дар онҳо мазмуни гуфтугӯи тулонӣ ташреҳ ёфтааст. Баъдан суханрониҳои ҷонибҳо мазмунан баён гардида, бо самари чунин мулоқот такони тоза пайдо кардани муносибатҳои дӯстии ду ҷониб, ба зинаҳои баланди ҳамкориҳо, Ба хусус, дар соҳаҳои иқтисодӣ, фарҳангӣ, сайёҳӣ ва амниятӣ таъкид гардидааст.

Дар сархати чаҳорум, суханронии Эмомалӣ Раҳмон ташреҳ ёфта, аз ба имзо расидани 12 созишнома, даъвати расмӣ кардани Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз Шайх Муҳаммад бин Рашид ал-Мактум ноиби Президент ва сарвазири Амороти Муттаҳидаи Араб ва ҳокими Дубай ба Душанбе иттилоъ мегирем.

Дар сархатҳои панҷум, шашум ва ҳафтум ҷараёни ба имзо расидани як қатор созишномаҳо ва ёддоштҳои ҳусни тафоҳум шарҳ ёфтааст.

Дар сархати охир изҳори умедвории Муовини Президент, Сарвазир ва ҳокими Дубай ва Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз татбиқи созишномаҳо дар роҳи дӯстӣ ва ҳамкории созандаи ду ҷониб инъикос гардидааст [3, 2016. – 17 март].

Ҳамин тавр, АИКАХФ ва ҳамчунин, АМИТ «Ховар» дар инъикоси рӯйдодҳои ифодакунандаи муносибатҳои Тоҷикистон ба кишварҳои араб аз аносири жанри ҳисобот низ истифода намудаанд.

3. **Мусоҳиба.** Жанри дигари хабарие, ки агентиҳои иттилоотии кишварҳои араби Халиҷи Форс ва Тоҷикистон дар инъикоси раванди муносибатҳои кишварҳо истифода намудаанд, мусоҳиба аст.

Доир ба жанри мусоҳиба аз ҷониби муҳаққиқон таърифҳои гуногун шакл гирифтааст. Ба ин мазмун, агар А. Нуралиев «Суҳбати журналистро бо шахси барӯманди ҷамъият доир ба масъалаҳои мухталифи мамлакат, давру замон, ки чопаш дар матбуот пешбинӣ шудааст, интервю» номад [53, с. 81], И. Усмонов жанреро мусоҳиба номидааст, ки дар он «ки камаш ду кас, баъзан якчанд кас иштирок мекунанд. Қолаби маъмулӣ суҳбати ду нафарро дар назар дорад. Аз ин ду ё чанд кас ҳатман як нафараш журналист мебошад. Журналист савол медиҳад ва ҳамсуҳбат ҷавоб мегардонад» [77, с. 50]. Профессор Мурод Муродӣ чунин таърифро ба мусоҳиба мансуб донистааст: «суҳбати журналистро бо ашхоси барӯманди ҷомеа доир ба масъала ва мавзуъҳои гуногун ва

мухталифи иҷтимоии давру замон, ки дар шакли саволу ҷавоб, гуфтугӯ сурат гирифта, пахши он дар ВАО пешбинӣ шудааст, метавон мусоҳиба номид» [49, с. 136]. Муҳаққиқ Ҷ. Муқим ҳамчунин, «мусоҳибаро ҳамчунин техникаи гирифтани иттилоъ меноманд. Бинобар ин мусоҳиба метавонад чун унсури жанри дигар хизмат бикунад» [42, с. 4].

Рафти таҳқиқи мавзуи диссертатсия нишон дод, ки нисбатан кам бошад ҳам, агентиҳои иттилоотии кишварҳои араби Халиҷи Форс аз жанри мусоҳиба низ кор гирифтаанд. Мусоҳибаҳои расонаҳои иттилоотии ин кишварҳо, асосан, бо сарварони кишварҳо, Ба хусус, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон сурат гирифтааст. Аз ҷумла, дар рӯзномаҳои «Ал-мисри-л-явма»-и Миср (31 августи 2009), «Аш-Шарқ Ал-Авсат»-и Саудӣ (4 январи 2016), «Аш-Шарқ»-и Қатар (6 январи 2021) ва АИҚ (9 июни 2023), шабакаҳои «Ал-Ҷазира»-и Қатар (21 майи 2007; 4 октябр 2019), «Евронюс» (арабӣ) – (30 марти 2012) аз намунаи мусоҳибаҳое мебошанд, ки дар онҳо Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ҳамчун мусоҳиб интихоб шудааст.

Аз мутолиа ва омӯзиши ин ва дигар мусоҳибаҳои агентиҳои иттилоотии кишварҳои араби Халиҷи Форс маълум гардид, ки ағлаби онҳо дар навъи «мусоҳиба-диалог» шакл гирифта, моҳият ва мазмуни саволҳо ба густариши робитаҳои Тоҷикистон бо мамлакатҳои арабӣ, талошҳои Тоҷикистон ҷиҳати ҳалли қазияҳои минтақа (махсусан Афғонистон), муносибати Тоҷикистон бо давлатҳои ҷаҳон (махсусан Россия, Амрико, Эрон, кишварҳои арабӣ) иртибот доранд. Аз таҳлили муқоисавии мазмуни мусоҳибаҳо бармеояд, ки рӯзноманигорон ва агентиҳои иттилоотии араб бештар ба вазъ ва дурнамои ҳолати Афғонистон таваҷҷуҳ доштаанд.

Дар рафти мусоҳиба баъзан хабарнигорон аз доираи гуфтугӯ баромада, кӯшиш намудаанд, ки фикри худро таҳмил намоянд. Таҳмил намудани назари худ дар фаъолияти рӯзноманигорӣ мамнуъ набошад ҳам, ба жанрҳои хабарӣ хос нест. Дар жанрҳои таҳлилӣ, Ба хусус дар жанри суҳбат, ки шаклан ба мусоҳибаи диалог монанд аст, тарафҳо метавонанд фикри ҳамдигарро таҳмил кунанд. Мухбири рӯзномаи «Ар-Риёз» дар саволи худ Тоҷикистонро ҳамчун «кишвари исломӣ» (... إن الرئيس، فخامة إسلامي بلد طاجيكستان -) муаррифӣ мекунад, ки аз ноогоҳӣ ва ё амали қасдонаи ӯ дарак медиҳад. Яъне, аниқтараш ин ки хабарнигори араб Тоҷикистонро ҳамчун кишвари исломӣ дидан мехоҳад. Президенти Тоҷикистон ин иштибоҳи мухбирро бидуни ҳеҷ эҳсос ва норизоӣ гӯш карда, ислоҳ

нанамуда, балки орому самимӣ ҳақиқати ҳолро фаҳмонидааст. «Ҷумҳурии Тоҷикистон кишвари демократӣ аст ва қонун дар он ҳукмрон аст. ... Зиёда аз 90 %-и сокинонаш мусулмонанд ва мо давоми истиқлолияти миллӣ тавонистем, ки муносибатҳои хуби сиёсӣ бо ҳамаи давлатҳои исломӣ, аз ҷумла, бо ШАС барқарор кунем» [107].

Мавриди зикр аст, ки силсилаи мусоҳибаҳо бо Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, ки ҳинни сафарҳои гуногун аз ҷониби хабарнигорони араб сурат гирифтааст, дар ВАО-и тоҷик, Ба хусус АМИТ «Ховар» бозчоп гардидааст. Дар бознашри матолиб, бо вуҷуди андаке таҳрирҳо вижагиҳои жанрии мусоҳиба, ки аз қонунмандиҳои шаклии он бармеояд, риоя шудааст.

Бартарии силсилаи мусоҳибаи бо Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон таҳиянамудаи хабарнигорони ВАО-и кишварҳои араби Халиҷи Форс дар ҳамин аст, ки мусоҳиб ҳамчун ходими давлатӣ, сиёсатдону коршинос ба саволҳо посух дода, вазъияти Тоҷикистон ва минтақаро хуб таҳлил карда, муносибатҳои дуҷонибаи кишварҳоро арзёбӣ намуда, роҳҳои баромадан аз вазъияти буҳрониро бо таҳлилҳои фарох, боасос ва мантиқӣ нишон додааст. Муносибати мусоҳиб ба воқеаҳо ва масъалаҳое, ки хабарнигорони араб фаҳмиданӣ шудаанд, холисона ва ҳақиқатнигорона аст.

4. Репортаж. Репортаж аз жанрҳои дигари ахборӣ «бо хусусияти айнии тавсири воқеаҳо фарқ мекунад» [77, с. 33]. Навгоние, ки дар шакли репортаж инъикос мегардад, монанди жанри хабар якранг ва ё ҳисобот маҳдуд ва умумӣ набуда, бо обуранги табиию касбӣ шакл мегирад.

Репортаж дар агентиҳои даврии кишварҳои араби Халиҷи Форс кам бошад ҳам, ба мушоҳида мерасад. Аз ҷумла, дар матнҳои «Павилони Тоҷикистон: ақиқ, ҳунарҳои дастӣ ва асбобҳои торӣ» [3, 2017. – 12 январ], «Ар-Рабиа дар Тоҷикистон Маркази ҷумхуриявии таълимии ҳолатҳои фавқулоддаро ифтитоҳ кард» [1, 2018, - 05 октябр], «Тоҷикистон меҳмонони ЭКСПО 2020-ро бо сарватҳои табиӣ, захираҳои обӣ ва ҳунарҳои суннатии худ мафтун мекунад» [3, 2022. – 07 март] унсурҳои жанри репортаж бартарӣ дорад. Вижагии хоси ин ва амсоли ин матнҳо дар он аст, ки нигорандагонашон воқеаҳоро на якранг, балки ҷузъиёти онро батафсил тасвир намудаанд. Аз тарафи дигар, дар маркази чунин матнҳо воқеаҳое қарор доранд, ки серпаҳно буда, амал ва ҳаракатро ифода мекунанд. Чунончи, дар матни «Павилони Тоҷикистон: ақиқ, ҳунарҳои дастӣ ва асбобҳои торӣ» намоишгоҳи мероси миллии тоҷикон, ки дар

минтақаи Ал-Ватба, дар пойтахти Абу-Забӣ баргузор гардидаст, ба хонандаи араб муаррифӣ шудааст. Нигоранда паҳлуи тозаи ҳодисаи барои хонанда маълумро ба назар менамоёнад. Ӯ на танҳо дар бораи як ҳодисаи маъмулӣ хабар додааст, балки моҳият ва арзиши онро бо сухан ва тасвир бармало сохтааст.

Аз таҳқиқи маводди агентиҳои иттилоотии кишварҳои араби Халиҷи Форс хулоса кардан мумкин аст, ки хабарнигорон дар инъикос ва шарҳу тафсири воқеиёти марбут ба муносибатҳои Тоҷикистону кишварҳои араб аз имконот ва аносири жанрҳои ахбории публитсистика ба таври васеъ истифода кардаанд. Ба хусус, дар солҳои охир, вобаста ба авзои замон (ҷаҳон) истифодаи жанрҳои ахборӣ зиёд гардида, ба мақоми аввал баромаданд. Ҷараёни ҳаводиси пуртазоди зиндагӣ ва ҳаёҳуи иттилоотӣ, ки масъулини агентӣ ва муҳаррирони нашрияҳоро водор намудааст, қисми бештари саҳифаҳои нашрияҳоро бо маводди иттилоотӣ пур кунанд.

Ҳарчанд дар инъикоси предмети таҳқиқи кори диссертатсионии мо аз жанрҳои маъмулии ахборӣ: хабар, ҳисобот, мусоҳиба ва репортаж истифода шудааст, аммо таносубан жанрҳои хабар ва ҳисобот бартарӣ доранд. Хабарҳо аз нигоҳи сохт гуногун: расмӣ, кӯтоҳ ва васеъ буда, мундариҷаашон баъзан аз доираи факти мушаххас берун аст. Баъзан сафари ин ё он намояндаи расмии Тоҷикистон ба ин ё он кишвари араби Халиҷи Форс, аз оғоз то интиҳо, ба таври умумӣ дар як хабар ҷой дода шудааст.

Омӯзиш ва таҳлили намунаи матнҳои хабарӣ нишон медиҳад, ки қолабҳои жанрӣ дар ВАО-и кишварҳои гуногун, новобаста ба сохти иҷтимоӣ ва давлатдориашон, ҳамгун будааст. Ин ҳолат аз он далолат мекунад, ки шинохт ва маърифати назариявии жанрҳои публитсистика аз як сарчашма маншаъ мегирад.

Фасли дуюми боби чорум, ки **«Корбурди жанрҳои таҳлилӣ дар инъикоси муносибатҳои дуҷонибаи кишварҳо»** ном дорад, хусусиятҳои жанрии маводи марбут ба мавзуъро фаро мегирад.

Аз гурӯҳи жанрҳои таҳлилӣ, ки рӯзноманигорон дар инъикос ва баррасии воқеият ва масъалаҳои марбут ба муносибатҳои дуҷонибаи Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс бештар истифода намудаанд, мақола, нигориш ва табсираро метавон ном бурд. Миёни жанрҳои публитсистика ин жанрҳо бештар имконияти инъикос ва баррасӣ намудани воқеаҳои байналхалқиро доранд.

1. Мақола. Мақола аз жанрҳои маъмули матбуоти даврӣ маҳсуб меёбад, зеро ин жанр баробари пайдоиши нахустин нашрияҳои даврӣ ба вуҷуд омада, тадриҷан вижагиҳои жанриашро ба шакл даровардааст. Аз ҷумла, муҳаққиқони тоҷик А. Саъдулло ва П. Гулмурод пайдоиши мақоларо дар матбуоти даврии тоҷик «ба нашри рӯзномаи нахустини тоҷик – «Бухорои Шариф» алоқаманд намудаанд. Онҳо мақоларо «як намуди жанрҳои таҳлилии матбуот дониста, таҳлил ва андешаю мулоҳизаро аносири жанрсоз дар ин намуди жанрҳои таҳлилӣ медонанд» [68, с. 15].

Дар ВАО-и кишварҳои араби Халиҷи Форс инъикос ва баррасии муносибатҳои дуҷонибаи кишварҳо, асосан дар навъи мақолаҳои умумитаҳқиқӣ ва амалӣ-таҳлилӣ сурат гирифтааст. Дар чунин мақолаҳо воқеият ва таҳлили он дар таҷрибаи муаллифон аз унсури асосии сохтории жанри мақолаҳо будааст.

Мавзуъ ва мундариҷаи маводҳои таҳлилӣ дар умум як масъала – муносибатҳои ду минтақаи ниҳоят муҳимми стратегӣ – Осиёи Миёна ва Халиҷи Форс аст, ки дар ВАО-и кишварҳои араб ба таври нисбатан васеъ мавриди таваҷҷуҳ ва баррасӣ қарор гирифтааст. Чунончи: «Паёмҳои муколамаи стратегӣ байни кишварҳои Халиҷ ва Осиёи Миёна» [113], «Осиёи Миёна ... Манфиатҳои стратегии Россия ва иқтисодии Чин» [110], «Арабҳо ба бозии бузург ҳамроҳ мешаванд... Рақобат миёни Ғарбу Россия ва Чин барои Осиёи Миёна шиддат мегирад, кӣ ҳал мекунад?» [114], «Буҳрони Қазоқистон ва бозии байналхалқӣ дар Осиёи Миёна» [112], «Ҷанҷоли об... ба нақора мезананд» [111] ва ғайра.

Ин ва амсоли ин матолиб ҳарчанд дар қолаби жанрҳои таҳлилии мақола, нигориш ва табсира навишта шудаанд, мавзуашон байналхалқӣ буда, муносибати муаллифон ташреҳӣ ва таҳлилӣ аст. Ҳамчунин, дар ағлаби ин нигоштаҳо кӯшиши нишон додани пасманзараи воқеаҳо, ёрӣ расонидан ба хонанда дар дарки моҳияти воқеиятҳои иҷтимоӣ ба мушоҳида расад ҳам, ин амал баъзан бо тобишҳои сиёсӣ ва мавқеъгириҳои шахсӣ омехта шудааст.

Ҳамин тавр, мақолаҳои мавриди таҳлил «ҳамчун жанри таҳлилии матбуот факту далели зиёдеро дар худ таҷассум намуда, фикру андешаи муайянро ташаккул медиҳад» [49, с. 192], мутолиаи онҳо хонандаро бовар мекунонад, ки дар расидан ба ин ҳадаф нақши сохтори композитсионии мақола низ кам нест. Композитсияи мақолаҳо хонандаро аз «маҷмуи ҳолату вазъият, музокира, баҳс ва хулоса» [49, с. 192] воқиф мегардонад,

таваҷҷуҳи ӯро ба он чи ки дар зерматн пинҳон аст, мебарад ва дар дарки масъала ба ӯ ёрӣ мерасонад.

Чунончи, дар боло зикр шуд, мақола ҳамчун аз жанрҳои меҳварии публитсистика дар агентиҳои иттилоотии кишварҳои гуногун низ ҳамеша ҳузур доштааст. Аз ҷумла, дар объекти таҳқиқи ин кори илмии мо инъикос ва баррасии муносибатҳои Тоҷикистону кишварҳои араби Халиҷи Форс ва воқеиятҳои марбут ба он аз имконият ва вижагиҳои жанри мақола фаровон истифода шудааст. Мақолаҳои интишоргардида анвои гуногун дошта, умдатарин масъалаҳои кишвар, минтақа ва ҷаҳонро дар бар гирифтаанд. Аммо таҳлилу баррасиҳо нишон дод, ки на ҳамаи мақолаҳои дар АИКАХФ ба табъ расида, аз ҷиҳати хусусият ва талабот ҷавобгӯи қонунмандиҳо ва вижагиҳои ин жанранд. Аз муҳтаво ва мундариҷаи бархе аз мақолаҳои агентиҳои иттилоотии ин кишварҳо бармеояд, ки дар ағлаби мақолаҳо масъалаҳои ба миён гузошташуда дар сатҳи таҳлили хулосавӣ (обзорӣ) шакл гирифтаанд. Ба назари мо ин омил бесабаб нест. Чун предмети аксарияти матолиби публитсистӣ, аз ҷумла мақолаҳо воқеиятҳо ва масъалаҳои байналхалқӣ буда, барои аудиторияи худӣ чандон шинос нестанд, нигорандагон танҳо ба зикри воқеиятҳову ҳодисаҳо маҳдуд нашуда, маҷбур мешаванд, ки ба шарҳу тавзеҳи моҳияти масъалаҳо низ таваҷҷуҳ намоянд.

Дар таҳияи жанри мақола яке аз аносири муҳим, ки ба сохтори матн иртиботи қавии мантиқӣ мебахшад, оғоз ва анҷом аст. Агар дар оғоз масъалаи баррасишаванда ба миён гузошта шавад, анҷом як навъ баёнгари натиҷаҳоест, ки аз раванди таҳлили масъала ҳосил шудааст. Рафти пажуҳиш нишон дод, ки дар аксарияти мақолаҳо ин талабот риоя шуда, оғози ҷаззоб ва анҷоми ҷаззобтар ба матнҳо ҳусн бахшидааст. Аммо, бо вуҷуди ин, мақолаҳое низ ба назар мерасанд, ки дар онҳо таассуроти субъективӣ ва мавқеъгириҳои нодурусти муаллифон василаи «қолибсозӣ» гардидааст. Масалан, дар матни «Либосҳои суннатӣ дар муқобили ифротгароии динӣ дар Тоҷикистон» [109].

Дар умум, агентиҳои иттилоотии кишварҳои араби Халиҷи Форс дар инъикос ва баррасии муносибатҳои дуҷонибаи Тоҷикистон бо кишварҳои араб ва воқеиятҳои муҳимми дорои аҳаммияти ҷаҳонӣ аз имконият ва вижагиҳои жанри мақола то ҳадди имкон кор гирифтаанд. Омӯзиш ва таҳлилҳо нишон дод, ки мақолаҳои марбут ба мавзуи ин пажуҳиш аз ҷиҳати талаботи жанрӣ, яъне рӯзноманигорӣ, дар як сатҳ қарор надоранд. Ҳарчанд дар ағлаби матнҳо шартҳои мақоланависии

касбӣ ба мушоҳида мерасад, аммо муносибати муаллифон ба масъалаҳо чандон холисона нест. Баъзе муаллифони мақолаҳо дар баррасии масъалаҳо ва таҳлилу натиҷагирӣ аз онҳо на танҳо аз аносири жанрсоз камтар истифода намудаанд, балки дар тафсил ва маънидоди моҳияти масъалаҳо ба субъектвизм роҳ дода, андешаи нодуруст ва мавқеъгириҳои носаҳеҳи худро ба хонанда талмеҳ намудаанд. Дар аксарияти мақолаҳо таваҷҷуҳи асосӣ ба ошкор намудани моҳияти зуҳуроту падидаҳо, силсилаи рӯйдодҳои ба ҳам алоқаманд, муайян кардани тамоюлҳо ва усулҳои ҳамкорӣ байни кишварҳо дар ҳалли қазияҳои глобалӣ, муайянсозии арзиши онҳо ва амсоли ин нигаронида шудааст.

2. Нигориш ва табсира. Нигориш аз жанрҳои собиқатарини матбуоти даврӣ маҳсуб меёбад. Вежагии хоси нигоришро «дар ягонагии инъикосу тасвири ҳодисаҳои иҷтимоӣ, муносибати нигоранда ба воқеаҳо ва фикру андешаи ӯ дар хусуси онҳо метавон муайян кард. Маҳз ақида ва мавқеи журналист руҳи нигоришро қувват мебахшанд» [49, с. 201].

Нигориш ҳамчун шакли «тафсили тахайюлу афкор (интерпретатсияи фикри асосӣ дар заминаи нигоштаҳои адабӣ-публитсистӣ)» [49, с. 201] дар ВАО-и кишварҳои араби Халиҷи Форс қобили таваҷҷуҳ будааст. Ҳодисаҳои муҳимми дар давоми ҳафта рухдода, вазъияту ҳолатҳои сиёсиву байналхалқӣ бо истифода аз имконоти жанри нигориш ва баъзан табсира таҳлилу арзёбӣ шудааст.

Мушаххасоти жанрии ин матнро дар «дарки мавзуъ, объекти муайян, ҳадафи мушаххас, вазифаҳои маънавию тарбиявӣ, вусъати инъикоси воқеиятҳо, миқёси натиҷагириҳову умумиятдиҳиҳо, хусусияти бадеӣ-услубии воситаҳои муассири тасвирӣ» [21, с. 224] метавон нисбат дод. Нигориш аз нигоҳи сохтор се бахшро фаро гирифтааст. Бахши муқаддима, ки ҳамчун фабула нақши ворид шудан ба мавзуъро ифода мекунад. Ин бахш воқеаи кайҳо рухдода ва ё баамаломада аст, ки барои хонанда маълум аст, аммо пасманзари он чандон равшан нест. Бахши асосӣ – таҳлил ва баррасии воқеа – ошкор намудани моҳияти рӯйдод ва аҳаммияти он ва бахши ниҳоӣ – натиҷагирӣ ва ҷамъбаст.

Диду назар ва шинохту хулосаҳои муаллиф аз ҷаласаи нахустини муколамаи стратегии давлатҳои араби Халиҷи Форс дар се ҷанба: шарҳи аҳаммияти муколама, нишонаҳои муҳим ва ояндаи муносибатҳо сурат гирифтааст.

Навъи дигари нигориш шарҳи хулосавӣ мебошад, ки намунааш матни «ВАО-и Тоҷикистон аз сафари Аълоҳазрат Амир ба Душанбе ситоиш (таъриф) мекунад» [2, 2023. – 9 июн] буда метавонад. Ин нигориши хулосавӣ дар асоси ахбори АМИТ «Ховар», агентиҳои иттилоотии "Азия-Плюс" ва "Авеста", ки доир ба сафари Амири Қатар ба Тоҷикистон интишор намудаанд, таҳия гардидааст. Ҳарчанд шарҳи агентии иттилоотии Қатар ҷанбаи хабарӣ дорад, аммо дар он унсурҳои таҳлил низ ба назар мерасад. Ин агентӣ на танҳо дар заминаи маводди агентиҳои иттилоотии Тоҷикистон дар бораи вохӯриҳо ва музокироти сатҳи баланд миёни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Давлати Қатар иттилоот додааст, балки ба чӣ гуна гузаштани дидору гуфтушунидҳо байни Аълоҳазрат Амири Қатар ва Ҷаноби Олӣ, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, муҳокима ва баррасии муносибатҳои дуҷониба ва амсоли ин низ таваҷҷуҳ намуда, ба мавқеъ ва сатҳи инъикоси мавзуъ дар агентиҳои Тоҷикистон баҳо додааст.

Нигорандагони нигоришҳои байналхалқӣ, ки аксаран бо имзои расонаҳои иттилотии кишварҳои араби Халиҷи Форс ва ҳамчунин, Тоҷикистон дарҷ гардидааст, кӯшиш намудаанд, ки аудиторияро аз рӯйдодҳои фарогирандаи ҳамкориҳои дуҷонибаи Тоҷикистон бо кишварҳои араб, масъала ва муколамаҳои сатҳи байналмилалӣ ва амсоли ин воқиф намуда, бо таҳлилу баррасиҳои публитсистӣ ва тавзеҳи факту асноди гуногун пасманзараҳои онҳоро нишон диҳанд. Ба ин васила муаллифон ба дарки сиёсӣ, фарҳангӣ ва иҷтимоии масъалаҳо аз ҷониби аудитория мусоидат намудаанд.

Ҳамин тавр, рӯзноманигорон ва дигар муаллифони дорои касбу кори гуногун дар инъикоси воқеаву масъалаҳо аз имконоти жанрҳои публитсистӣ ба таври фарох ва дурбинонаю ҳадафмандона истифода намудаанд.

ВАО, Ба хусус агентиҳои иттилоотӣ, дар қолаби жанрҳои публитсистии хабариву таҳлилӣ воқеиятҳои муҳимми рӯзро ба таври фаврӣ инъикос намуда, масъалаҳои мубрами марбут ба ҳамкориҳои байни кишварҳоро баррасӣ ва бахри рафъи мушкилоти мавҷуда кӯшидаанд.

Таҳлилҳои муқоисавӣ нишон дод, ки дар инъикос ва бозтоби рӯйдодҳои Тоҷикистон агентиҳои иттилоотии кишварҳои араб, аслан, аз қолабҳои жанри хабар, мусоҳиба, репортаж, табсира, нигориш ва мақола кор гирифтаанд. Қолабҳои жанрии марбут ба жанрҳои публитсистию бадеӣ, хусусан лавҳаву очерк ба назар нарасид. Ин ба он ишора мекунад,

ки ВАО-и кишварҳои араби Халиҷи Форс ба рӯйдодҳои фарҳангии кишвари мо ва ҳаёти аҳли илму адаб камтар таваҷҷуҳ доштаанд.

Қолабҳои жанрии истифодашуда ба типи муайяни маводди марбут ба мавзуъ алоқаманд буда, барои ҳалли вазифаҳои мушаххас, афзудани сатҳи огоҳӣ ва дарку маърифати аудитория ёрӣ расонидааст.

Таҳлилҳо ва масъалагузориҳои муаллифон дар қолабҳои муайяни жанрӣ, аз як тараф, ҷолибияти сохторӣ ва ороишии матолибро таъмин намуда бошад, аз ҷониби дигар, ба дарки дурусти моҳияти масъалаҳои ба миён гузошташуда ва вазъу хислати онҳо мусоидат намудааст.

ХУЛОСА

Омӯзиш, таҳқиқ ва баррасии воқеиятҳои гуногун ва муносибатҳои бисёрсамтаи Тоҷикистон ва кишварҳои араби Халиҷи Форс – ШАС, АМА ва Қатар, ки дар воситаҳои ахбори оммаи мутақобила инъикос гардидааст, ба мо имкон медиҳад, ки дар фарҷоми кори диссертатсионӣ натиҷаҳои зеринро ҳосил намоем:

1. Ҳарчанд халқи тоҷик бо ҷаҳони араб пайвандҳои таърихии ҳазору сесадсола дорад, аммо муносибатҳои гуногунсамти Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс баъд аз Истиқлоли давлатии кишварамон дараҷаи расмӣ пайдо кардааст. Нақши АИКАХФ дар муаррифии Тоҷикистон ва густариши равобитаҳои дипломатӣ байни кишварҳо бориз аст. Тавассути ВАО-и арабзабон сафарҳо ва мулоқотҳои сатҳи олӣ ба таври васеъ инъикос ёфта, имиҷи мусбати Тоҷикистонро дар минтақа ва ҷаҳон таҳким мебахшад [10-М; 18-М].

2. Тоҷикистон робитаҳои гуногунҷанбаро бо кишварҳои кишварҳои араби Халиҷи Форс ҳамчун яке аз самтҳои муҳимми сиёсати хориҷии худ муайян карда, аз имкониятҳои молиявии онҳо тавассути сармоягузорӣ дар татбиқи тарҳҳои гуногун истифода намудааст. Ҷонибҳо заминаҳои қонунии созишномаҳои ҳамкории иқтисодӣ, сиёсӣ, фарҳангӣ ва ғайраро фароҳам оварда, дар таҳкими дурнамои манфиатбори равобит кӯшидаанд. Дастгирии молиявӣ дар соҳаи гидроэнегетика, бунёди мактабҳо, таъсиси корхонаҳои коркарди маҳсулоти кишоварзӣ, содироти хушкмева ва сабзавоти тару тоза аз тавсеаи ҳамкориҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араб шаҳодат медиҳад [2-М; 9-М; 12-М].

3. Аз таҳлили равобити дуҷониба бо кишварҳои араби Халиҷи Форс бармеояд, ки барои Тоҷикистон имконияти бештари рушди ҳамкориҳо дар

соҳаҳои гуногун, аз қабили тандурустӣ, саноат, обрасонӣ ва обёрӣ, хӯроквории, кишоварзӣ ва туризм, техникаю технология мавҷуд буда, тақвият бахшидани онҳо боиси пешрафти иқтисодии кишварамон хоҳад гашт. Инъикоси мунтазами равобити Тоҷикистон бо ШАС, АМА ва Қатар барои аудиторияи араб ҷиҳати эътимод ва нуфузи байналмилалии кишвар шароити мусоид фароҳам меорад [2-М; 8-М].

4. Омӯзиш маълум намуд, ки миёни кишварҳои араби Халиҷи Форс мақом ва манзалати ШАС миёни олами мусалмон муассир аст. Шоҳигарии Арабистони Саудӣ яке аз панҷ кишвари бойтарини дунё буда, имконияти хеле васеи сармоягузорӣ дорад. Тоҷикистон метавонад аз чунин имконоти фаровони иқтисодӣ ва сармоягузории ин кишвар баҳра бардорад [19-М; 24-М].

5. Ҳамкориҳои Тоҷикистон бо Амороти Муттаҳидаи Араб дар самтҳои илму маориф ва тандурустӣ густурдатар будааст. Дар заминаи ин ҳамкориҳо даҳҳо нафар донишҷӯёни тоҷик дар асоси бурсияҳои ҷудошуда ва мустақиман дар муассисаҳои таҳсилоти олии АМА таҳсил менамоянд. Мутахассисони фонду муассисаҳои хайриявии ин кишвар пайваста ба Тоҷикистон сафар намуда, ба ниёзмандон ва беморон кумаки тиббии ройгон (ҷароҳат ва таъминот бо маводди доруворӣ) мерасонанд. Кумакҳои башардӯстона аз аносири дипломатияи нарм бархӯрдор аст [12-М; 13-М; 27-М].

6. Бо таъсири раванди сиёсатҳои геополитикӣ ВАО-и мамолики араб дар охири асри XX ва аввали асри XXI таҳаввулоти ҷиддӣ ёфтааст. Ин раванд, ба хусус баъд аз таъсиси шабакаҳои иттилоотии арабӣ, ба мисли «Ал-Ҷазира» (1996, Қатар), «Ал-Арабия» (2003, Аморот) ва «Ал-Ихбория» (2004, Саудӣ) суръат пайдо карда, ВАО-и кишварҳои Ғарб аз иттилоот ҳамчун сарчашмаи боэътимод истифода мебурдагӣ шуданд [14-М; 15-М; 25-М; 26-М].

7. Аз омӯзиши маводди АИС доир ба воқеиятҳои Тоҷикистон бармеояд, ки ин агентӣ бештар ба чорабиниҳои муҳимми марбут ба муносибат ва ҳамкориҳои ин кишварҳо, аз ҷумла, сафарҳои сатҳи олӣ, форумҳои сармоягузории Тоҷикистону Арабистони Саудӣ, ифтитоҳи сафорат, сафарҳои расмии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар шахсони воломақом ба ШАС ва амсоли ин таваҷҷуҳ намуда, аз як тараф, кишвари моро ба олами араб шинос намудааст, аз ҷониби дигар, дар инкишофи муносибатҳои гуногунсамта миёни кишварҳои Тоҷикистон ва ШАС заминаи иттилоотӣ фароҳам овардааст. АИС симо ва мақоми

Тоҷикистонро ҳамчун давлати амну осуда, дӯст бо кишварҳои араб, ҳамкор дар бахшҳои мухталиф ва фаъол дар муносибатҳои байналмилалӣ муаррифӣ кардааст [3-М; 6-М; 16-М].

8. АИҚ низ бештар ба ахбори расмӣ эътибор дода, зиёдтар ба натиҷаи сафарҳои расмии ҷонибҳо, ҷараён ва раванди муносибатҳо ва ҳамкориҳои Тоҷикистону Қатар таваҷҷуҳ кардааст. Чунончи, танҳо дар соли 2023 роҷеъ ба мавзуи равобит ва ҳамкориҳои дуҷониба 62 матолиб ба нашр расонидааст, ки ба таҳкими имиҷи мусбат, ҳамкории байнидавлатӣ, нишон додани дурнамои рушди минбаъдаи муносибатҳои Тоҷикистону Қатар замина ба вуҷуд меорад. Бо вуҷуди ин, АИҚ дар муқоиса бо АИС бештар аз маводди сомонаҳои хориҷӣ кор гирифтааст. Аксарияти мавод хусусияти иттилоотӣ дошта, таҳлил ва мавқеи агентӣ камтар ба назар мерасад [4-М; 5-М; 7-М].

9. Агентии иттилоотии Аморот низ, асосан, ба масъалаҳои муносибат ва ҳамкориҳои байни Тоҷикистон ва АМА таваҷҷуҳ карда, дар инъикоси воқеиятҳои кишвари мо нисбат ба дигар агентиҳои иттилоотии кишварҳои араб мавқеи беғаразона ва бетафовут дорад. Дар он таҳрифи ахбор бо назардошти манфиатҳои кишвари худ ба назар намерасад. Маводди агентии иттилоотии мазкур баёнгари он аст, ки муносибатҳои Тоҷикистон бо АМА дар сатҳи хуб қарор дорад. Ин усул ба стратегияи дипломатияи иттилоотӣ, ки ҳадафи он таъсир расондан ба афкори ҷомеаи араб ва фароҳам овардани имиҷи мусбати Тоҷикистон аст, мувофиқат мекунад [4-М; 6-М; 12-М].

10. Дар воситаҳои ахбори оммаи Тоҷикистон инъикоси муносибату ҳамкориҳо ва ҳаводиси гуногуни дунё, аз ҷумла кишварҳои араб, ҷойгоҳи хосса дорад. Аз он ҷумла АМИТ «Ховар», «Азия-Плюс» ва «Pressa.tj» дар бозтоби муносибатҳои мутақобилаи кишварҳо ва рӯйдодҳои сиёсии ҷаҳони араб фаъоланд. Инъикоси равобиту ҳамкориҳо ва воқеоти марбут ба кишварҳои араб дар ВАО-и Тоҷикистон бо усули ҳирфаӣ сурат гирифта, аз як тараф, дар огаҳии мардум ба муносибатҳои дуҷонибаи кишварҳо, аз ҷониби дигар, ба раванди ояндаи густариши муносибатҳо таъсири муассир мегузорад [2-М; 9-М; 21-М].

11. Ағлаби маводди сомонаи АМИТ «Ховар»-ро муносибатҳои дуҷониба ташкил медиҳад. Сомонаи АМИТ «Ховар» дар муқоиса ба дигар кишварҳои араб ба Шоҳигарии Арабистони Саудӣ бештар таваҷҷуҳ кардааст. Иттилооти он аз сафарҳои расмии мутақобилаи сарони давлатҳо, мулоқоту вохӯриҳои анҷомдодаи Президенти Тоҷикистон муҳтарам

Эмомалӣ Раҳмон бо роҳбарони ин ё он кишвари араб ва мулоқотҳои мутақобилаи ҳайатҳои баландпояи байнидавлатӣ (вохӯрии сафирону вазирон, ҳайатҳои ҳукуматӣ) манша гирифта, тавассути шарҳу тавзеҳ ва баррасиҳо шинохт ва муаррифии Тоҷикистони соҳибистиқлол ва таҳкими муносибатҳо бо кишварҳои араби Халиҷи Форс муайян гардидааст. Аз таҳлили маводди АМИТ «Ховар» доир ба равобити иқтисодию тиҷоратии Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс (КАХФ) бармеояд, ки Тоҷикистон ҷиҳати ҷалби сармояи мустақими сармоягузорон ва соҳибкорони кишварҳои араб дар бахшҳои гуногуни иқтисодиёт ҳавасманд аст [11-М; 22-М].

12. Таҳлили манобеъшиносӣ нишон дод, ки инъикоси ҳаводис ва рӯйдодҳои кишварҳои араби Халиҷи Форс, хосса ШАС, АМА ва Қатар дар АМИТ «Ховар» дар такя ба ахбори сомонаҳои интернетӣ ва расонаҳои хабарии хориҷӣ шакл гирифтааст. Ин аст, ки дар матолиби АМИТ «Ховар» баъзан мавқеъпазирии кишвари рус, баъзан кишварҳои ғарбӣ ва гоҳо Эронро эҳсос мекунем. Бо вуҷуди ин, агентӣ то қадри имкон тавонистааст, ки воқеиятҳои муҳимми олами арабро дар фазои иттилоотии Тоҷикистон пахш намуда, ба ин васила хонандаи тоҷикро ба ҳолати воқеаҳо ва моҳияти онҳо шинос намояд [11-М; 22-М].

13. Омӯзиш ва таҳқиқи маводди АМИТ «Ховар» собит менамояд, ки тайи солҳои охир муносибат ва ҳамкориҳои гуногунҷанбаи Тоҷикистон бо кишварҳои араб (ШАС, АМА ва Қатар) дар сатҳи баланд қарор дошта, дар ҳоли рушд ва густариш аст. Робитаҳои сиёсии Тоҷикистон бо кишварҳои фавқуззикр, махсусан, пас аз ифтитоҳи сафоратҳо ва сафарҳои чандинкаратаи Президенти Тоҷикистон ба ин давлатҳо вусъат ва таҳким ёфта, муносибатҳои дуҷониба ба марҳилаи сифатан нав ворид шудааст. Сиёсати иттилоотии АМИТ «Ховар» доир ба масъалаи ҳамкориҳои Тоҷикистон бо кишварҳои мазкур аз мавқеи хос бархӯрдор аст. Моҳияти асосии ҳамкориҳои иқтисодиро сармоягузорӣ ташкил медиҳад [1-М; 22-М].

14. АИ «Азия-Плюс» дар инъикос ва баррасии муносибат ва ҳамкориҳои Тоҷикистон бо ин кишварҳо ва воқеиятҳои муҳимми сиёсиву иҷтимоӣ ва иқтисодиву фарҳангии кишварҳои араби Халиҷи Форс низ мавқеи хос дорад. Воқеиятҳои кишварҳои араб дар ин агентӣ зери рубрикаҳои «Ҷаҳон», «Тоҷикистон», «Иқтисод», «Сиёсат», «Ҷомеа», «Ҳокимият», «Амният», «Қонун ва тартибот», «Варзиш» ва «Ҳаводис» инъикос ёфтаанд, ки ин ба таҳлили амиқ ва дурусти вазъият дар ин

кишварҳо ва ҳамчунин, муайян намудани мавқеи Тоҷикистон дар муносибат бо кишварҳои араби Халиҷи Форс мусоидат мекунад [17-М; 21-М].

15. АИ «Азия-Плюс» дар инъикоси воқеиятҳои муҳимми рӯз, аз ҷумла рӯйдодҳо ва қазияҳои марбут ба робита ва ҳамкориҳои Тоҷикистон ба кишварҳои араб муносибати вижа дорад, ки он интихоби мавзу (воқеаву рӯйдод)-и муҳим, таҳлилу баррасиҳои бодалелу мунсифона, мавқеъгириҳои устувор, натиҷагириҳои умедворкунанда ва амсоли ин аст. Ин ва амсоли ин вижагиҳо аз саҳми боризи «Азия-Плюс» дар инъикоси раванди муносибату ҳамкориҳои Тоҷикистону кишварҳои араби Халиҷи Форс, ба хусус ШАС, Қатар ва АМА шаҳодат медиҳад. Маводди АИ «Азия-Плюс» доир ба мавзуъҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ дар огаҳӣ ва маърифати ҷомеа нақши муҳим гузошта, ба таҳкими муносибатҳои байналмилалии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс заминаи хуби иттилоотиро фароҳам овардааст [29-М].

16. Сомонаи интернетии ҳафтаномаи «Тоҷикистон» – «Pressa.tj» низ воқеиятҳои алоқаманд ба муносибатҳои дипломатӣ ва ҳамкориҳои гуногунсамтаи Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс, ба хусус ШАС, АМА ва Қатарро пайгирӣ намуда, то қадри имкон хонандагони худро ба вазъ ва ҳолати муносибату ҳамкориҳои Тоҷикистону кишварҳои араб ошно намудааст. Мундариҷа ва муҳтавои маводди «Pressa.tj» бо мундариҷаи агентиҳои АМИТ «Ховар» ва «Азия-Плюс» шабоҳат дорад. Аксарияти маводди ин сомона дар такя ба сарчашмаҳои расмӣ, аз қабили мақомоти давлатии Тоҷикистон, вазорату идораҳо, намояндагони дипломатӣ ва ширкатҳои сармоягузорӣ таҳия гардидааст, ки ин эътимоднокии маводро афзун мегардонад [29-М].

17. Омӯзиш ва таҳлилу баррасиҳои муқоисавии маводди сомонаҳои АМИТ «Ховар», «Азия-Плюс» ва «Pressa.tj» маълум намуд, ки омили аз ҳама муҳим ва таҳрикбахши робита ва ҳамкориҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араби ШАС, АМА ва Қатар иқдому ташаббус ва рағбати Сарварони кишварҳо, сафарҳои дуҷонибаи онҳо ва имзои санаду созишномаҳо будааст. Дар ин сомонаҳо махсусан фаъолияти Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар самти таҳкими ҳамкориҳо бо КАХФ, ҳамчун омили асосии дипломатияи дуҷониба, ба таври васеъ инъикос ва арзёбӣ гардидааст [21-М; 22-М].

18. Аз баррасиҳои муқоисавӣ маълум гардид, ки агентиҳои иттилоотии ҳам Тоҷикистон ва ҳам кишварҳои араби Халиҷи Форс дар

инъикоси воқеиятҳои ифодакунандаи ҳамкориҳои байни кишварҳо ва баррасии қазияҳои марбут ба муносибатҳо, асосан, аз қолабҳои жанрҳои ахбории хабар, ҳисобот, мусоҳиба ва репортаж ва жанрҳои таҳлилии табсира, мақола ва нигориш истифода намудаанд [26-М; 29-М].

19. Аз таҳқиқи маводди агентиҳои иттилоотии кишварҳои араби Халиҷи Форс бармеояд, ки хабарнигорон дар инъикос ва шарҳу тафсири воқеоти марбут ба муносибатҳои Тоҷикистону кишварҳои араб аз вижагӣ ва аносири жанрҳои ахбории публитсистика бештар истифода кардаанд. Ба хусус, дар солҳои охир вобаста ба авзои ҷаҳон мавқеи жанрҳои ахборӣ боло рафтааст. Ҷараёни ҳаводиси пуртазоди зиндагӣ ва ҳаёҳуи иттилоотӣ боис гардида, ки қисми бештари саҳифаҳои агентиҳои иттилотиро маводди хабарӣ ташкил диҳад [20-М; 23-М; 28-М].

20. Дар агентиҳои иттилоотии кишварҳои араби Халиҷи Форс таҳлил ва баррасии мавзуъ ва масъалаҳои марбут ба муносибатҳои дуҷонибаи Тоҷикистон бо кишварҳои араб, асосан, дар қолаби жанрҳои мақола, табсира ва нигориш сурат гирифтааст. Мақолаҳо аз назари талаботи жанрӣ яксон нестанд. Дар ағлаби матнҳо шартҳои мақоланависии касбӣ ба мушоҳида расад ҳам, муносибати муаллифон ба масъалаҳо чандон холисона нест. Баъзе муаллифон дар баррасии масъалаҳо ва таҳлилу натиҷагирӣ аз онҳо на танҳо аз аносири жанрсоз камтар истифода намудаанд, балки дар тафсил ва маънидоди моҳияти масъалаҳо ба субъективизм роҳ дода, андешаи нодуруст ва мавқеъгириҳои носаҳеҳи худро ба хонанда талмеҳ (ишора) намудаанд. Бо вуҷуди ин метавон гуфт, ки жанри мақола дар оҷонсиҳои мавриди назар аз шаклҳои маъмули гузоришу баррасии проблемаҳои марбут ба ҳаёти иҷтитмоиву сиёсӣ ва иқтисодиву фарҳангии Тоҷикистон, Осиёи Миёна ва ҷаҳон, музокираву ироаи фикр мавқеи хосса доштааст [6-М; 20-М; 29-М].

ТАВСИЯҲО ОИД БА ИСТИФОДАИ АМАЛИИ НАТИҶАҲОИ ТАҲҚИҚ

Аз таҳқиқ ва арзёбиҳои анҷомгирифта метавон хулоса кард, ки доир ба равобити мутақобилаи Тоҷикистони соҳибистиқлол ва мамолики араби Халиҷи Форс баъзе мақолаҳо чоп шуда бошанд ҳам, аммо то ҳол нақши ВАО дар инъикоси паҳлуҳои гуногуни фаъолият, зинаҳои ташаккулу таҳаввули муносибат ва ҳамкориҳои ин кишварҳо мавриди омӯзиши монографӣ қарор нагирифтааст. Албатта, доираи баҳси ин мавзуъ васеъ буда, дар атрофи он

метавон таҳқиқотҳои дигар низ анҷом дод. Бо назардошти мушаххасоти мавзуи таҳқиқ дар диссертатсия кӯшиш шудааст, ки заминаҳои ташкил ва ташаккули робитаҳо миёни Тоҷикистон бо кишварҳои араб, инъикоси воқеоти марбут ба раванди ҳамкориҳо дар воситаҳои ахбори оммаи кишварҳо бо дарназардошти интихоби воқеаҳо, мавзуву муҳтаво, тарзи нигориш, хусусияти жанрӣ ва амслои ин мавриди таҳқиқи амиқ қарор дода шавад. Бинобар ин, дар заминаи натиҷагириҳо аз таҳқиқи мавзуъ барои истифодаи амалии он баъзе тавсияҳо пешниҳод карда мешаванд:

1. Диссертатсия барои унвонҷӯёни дараҷаҳои илмӣ ва муҳаққиқони таърихи матбуоти даврии ватаниву хориҷӣ, муносибатҳои дипломатӣ дар омӯзиш ва арзёбии омилҳои эҳёи робитаҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс, вижагиҳои инъикоси раванди ҳамкориҳо дар ВАО-и Тоҷикистон ва кишварҳои ШАС, АМА ва Қатар ҳамчун таҷрибаи амалӣ ёрии бевосита расонда метавонад.

2. Дар шакли рисолаи алоҳидаи диссертатсионӣ мавриди таҳқиқ қарор додани ин ё он воситаи ахбори омма, аз ҷумла, нақш ва мавқеи расона дар инъикос ва баррасии воқеаҳои сиёсӣ, иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва фарҳангии марбут ба робитаҳои Тоҷикистон бо кишвари алоҳидаи ҷаҳони араб арзишнок мебошад.

3. Зарурати таҳқиқ ва арзёбии расонаҳои дигар ва муқоисаи типологии онҳо дар инъикоси мавзуву масъалаҳои марбут ба муносибатҳои расмӣ ва ҳамкориҳои гуногунсамти Тоҷикистон бо кишварҳои араб ниҳоят муҳим буда, диққати муҳаққиқони соҳа бояд ба ин масъалаҳо ҷалб гардад.

4. Таҷрибаи агентиҳои иттилоотӣ ва сомонаҳои интернетии АМИТ «Ховар» ва «Азия-Плюс» барои шинохт ва арзёбии муқоисавии паҳлуҳои мухталифи ҳаёти иҷтимоӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангии кишварҳои араб низ пураҳамият буда, зарурати анҷом додани пажуҳиши илмиро ба миён мегузорад.

5. Барои ба таври мушаххас таъйин намудани вазъи ташаккулу таҳаввули воситаҳои ахбори оммаи кишварҳои араби Халиҷи Форс, аз ҷумла нашрияҳо ва агентиҳои алоҳида зарурати таҳқиқоти диссертатсионӣ дар миён аст.

6. Сатҳи равобити гуногунсамти Тоҷикистону кишварҳои араб ҳамкориҳои иқтисодии ҷавобгӯйи манфиатҳои муштараки

дарозмуддат ва дорои имкониятҳои ғаниро тақозо менамояд. Истифодаи ҳамаи василаҳои дастрас – суханрониву суҳбатҳо тавассути воситаҳои ахбори омма, тавсеа бахшидани робитаҳо тавассути созмонҳои ҷамъиятӣ ва тарғиби дастовардҳои илму навовариҳои якдигар зарур аст.

7. Маводди дар диссертатсия фароҳамомада барои омӯзиш ва таълими таърихи рӯзноманигории хориҷӣ, назарияю амалияи журналистика, накди рӯзноманигорӣ, паҳлуҳои сабкии осори дар расонаҳо интишорёфта, вижагиҳои агентиҳои иттилоотӣ, жанрҳои публитсистика ва амсоли инҳо заминаи амалӣ ва таҷрибавиро фароҳам меоварад.

8. Ҳамчунин бахшҳои ҷудогонаи маводди диссертатсия ҳангоми таҳияи дастуроти раҳнамоӣ дар самти тақвияти робита ва ҳамкориҳои мутақобилаи Тоҷикистон бо кишварҳои араб ва ба ин васила боз ҳам наздиктар гардонидани иртиботи сафорати кишварҳои гуногун бо идораҳои ВАО истифода шуда метавонанд.

Дар маҷмуъ, таҷрибаи ВАО-и кишварҳои араби Халиҷи Форс ва Тоҷикистон дар инъикоси воқеоти кишварҳои якдигар, раванди ҳамкориҳои мутақобила қобили мулоҳиза буда, диссертатсияи мазкур ибтидои пажуҳиши мушаххас дар ин самт мебошад ва ин таҷриба бояд мавриди таваҷҷуҳи донишмандон, унвонҷӯён ва алоқамандони соҳа қарор гирад. Таҳқиқоти анҷомёфта аз ҷумлаи масъалаҳои мубрами соҳа буда, дурнамои мавзуи пажуҳиши диссертатсияро собит менамояд.

РӮЙХАТИ ИНТИШОРОТИ ИЛМИИ ДОВТАЛАБИ ДАРАҶАИ ИЛМӢ

I. Монография:

[1-М]. Қаландаров, С.Д. Муносибатҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс (дар заминаи маводди оҷонсиҳои иттилоотӣ). Монография [Матн] / С.Д. Қаландаров. – Душанбе, 2024. – 164 с.

II. Таълифоти муаллиф дар маҷаллаҳои илмии тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон:

[2-М]. Қаландаров, С.Д. Иттилоъ – сарчашмаи ҳамкориҳои судбахш [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2011. – №4 (68). – С. 364-367.
[3-М]. Қаландаров, С.Д. Шарҳи воқеаҳои сиёсии Тоҷикистон дар сомонаи Агентии иттилоотии Шоҳигарии Арабистони Саудӣ [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2015. – №4/9 (185). – С. 298-302.
[4-М]. Қаландаров, С.Д. Шеваи инъикоси сафарҳои расмии Президент дар расонаҳои арабӣ [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2016. – №4/4 (206). – С. 309-314.
[5-М]. Қаландаров, С.Д. Инъикоси Тоҷикистон аз нигоҳи «Алҷазира» ва муқоиса бо сомонаи арабии «Би-би-си» [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2016. – №4/5 (209). – С. 248-251.
[6-М]. Қаландаров, С.Д. Ҳақиқат ва таҳриф дар инъикос ва шарҳи воқеиёти Тоҷикистон аз нигоҳи сомонаҳои арабӣ [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2017. – №4/6. – С. 287-292.
[7-М]. Қаландаров, С.Д. Воқеияти Тоҷикистон дар расонаҳои Қатар [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2018. – №2. – С. 259-263.
[8-М]. Қаландаров, С.Д. Инъикоси ҳамкориҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араб дар мусоҳибаҳои Президенти Тоҷикистон (дар асоси маводди матбуоти араб) [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2018. – №3. – С. 300-305.
[9-М]. Қаландаров, С.Д. Баррасии робитаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои хориҷӣ дар мусоҳибаҳои Эмомалӣ Раҳмон (дар асоси маводди матбуоти араб) [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2018. – №4. – С. 305-310.

[10-М]. Қаландаров, С.Д. Нақши ВАО дар баррасии вазъи кунунии муносибатҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араб [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2019. – №2. – С. 310-316.
[11-М]. Қаландаров, С.Д. Инъикоси воқеаҳои Тоҷикистон дар нашрияҳои Кувайт [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2019. – №5. – С. 294-302.
[12-М]. Қаландаров, С.Д. Моҳият ва рисолати ҳамкориҳои Тоҷикистон ва инъикоси он дар Агентии иттилоотии Аморот [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2019. – №6. – С. 287-293.
[13-М]. Қаландаров, С.Д. Баррасии ҳаводиси Тоҷикистон дар нашрияҳои Амороти Муттаҳидаи Араб [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2019. – №7. – С. 275-282.
[14-М]. Қаландаров, С.Д. Шабакаҳои иттилоотии араб ва нақши онҳо дар инъикоси ҳаводиси «Баҳори араб» [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2020. – №3. – С. 293-298.
[15-М]. Қаландаров, С.Д. Мавқеи ширкати телевизиони байналхалқии «Ал-Ҷазира» дар фазои иттилоотии ҷаҳони муосир [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2020. – №8. – С. 419-424.
[16-М]. Қаландаров, С.Д. Нигоҳи матбуоти Шоҳигарии Арабистони Саудӣ ба Тоҷикистон [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2021. – №5. – С. 274-283.
[17-М]. Қаландаров, С.Д. Тоҷикистон дар оинаи Агентии иттилоотии Баҳрайн [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2022. – №3. – С. 252-258
[18-М]. Қаландаров, С.Д. Нақши давлатҳои араб дар ҷаҳони муосир [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии

Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2022. – №8. – С. 263-271.
[19-М]. Қаландаров, С.Д. Назаре ба мавқеи сиёсиву иқтисодии ШАС дар минтақа ва ҷаҳон [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2023. – №9. – С. 251-257.
[20-М]. Қаландаров, С.Д. Мавқеи жанри хабар дар маводди расонаҳои иттилоотии кишварҳои арабии Халиҷи Форс роҷеъ ба Тоҷикистон [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2024. – №10. – С. 354-362.
[21-М]. Қаландаров, С.Д. Инъикоси равобити гуногунҷанбаи Тоҷикистон ва Қатар дар ОИ «Азия-Плюс» (ASIA-Plus) [Матн] / С.Д. Қаландаров // Осиё ва Аврупо. – Душанбе, 2024. – №4 (20). – С. 180-186.
[22-М]. Қаландаров, С.Д. Бозтоби муносибат ва ҳамкориҳои Тоҷикистон бо Шоҳигарии Арабистони Саудӣ дар АМИТ «Ховар» [Матн] / С.Д. Қаландаров // Паёми Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ. Бахши илмҳои таърих ва бостоншиносӣ, педагогика ва филология. – 2024. – №4-2 (37). – С. 155-164.

III. Таълифоти муаллиф дар маҷмуаҳо ва нашрияҳои дигари илмӣ:

[23-М]. Қаландаров, С.Д. Тоҷикистон аз нигоҳи расонаҳои интернетии кишварҳои араб [Матн] / С.Д. Қаландаров // Замони муосир ва журналистика (маводди конференсияи байналхалқии илмии амалии «Замони муосир ва журналистика: проблемаҳои ҳуқуқ ва озодии сухан»). – Душанбе, 2011. – С. 91-95.
[24-М]. Қаландаров, С.Д. Равзанаи таъсир ба афкор дар сомонаҳои арабӣ [Матн] / С.Д. Қаландаров // Журналистикаи байналхалқӣ VIII (Маҷмуаи мақолаҳо). – Душанбе: Сармад-Компания, 2017. – С.62-69.
[25-М]. Қаландаров, С.Д. Фазои иттилоотии арабӣ ва шинохти Тоҷикистон [Матн] / С.Д. Қаландаров // Журналистика ва замони муосир (Масъалаҳои назарӣ ва таърихи матбуоти

даврии тоҷик). Маҷмуаи мақолаҳои илмӣ. – Душанбе, 2018. – С. 91-98.
[26-М]. Қаландаров, С.Д. Нигоҳи матбуоти Шоҳигарии Арабистони Саудӣ ба Тоҷикистон [Матн] / С.Д. Қаландаров // Маводди конференсияи байналмилалии илмию амалии «Медиалингвистика ва услубшиносӣ: мушкилот ва дурнамо». – Душанбе, 2020. – С. 312-326.
[27-М]. Қаландаров, С.Д. Мавқеи оҷонсиҳои иттилоотии араб дар фазои иттилоотии ҷаҳони муосир [Матн] / С.Д. Қаландаров // Маводди конференсияи байналмилалии илмию амалии «Медиалингвистика ва услубшиносӣ: мушкилот ва дурнамо». – Душанбе, 2020. – С. 185-194.
[28-М]. Қаландаров, С.Д. Баррасии робитаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои хориҷӣ дар мусоҳибаҳои Эмомалӣ Раҳмон [Матн] / С.Д. Қаландаров // Маводди конференсияи байналмилалии илмию амалии «Илм ва таҳсилот: тамоюлҳои рушд дар ҷомеаи иттилоотӣ» бахшида ба «75-солагии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон». – Душанбе, 2023. – С. 550-558.
[29-М]. Қаландаров, С.Д. Мавқеи жанрҳои «Ҳисобот» ва «Мусоҳиба» дар инъикоси муносибатҳои Тоҷикистону кишварҳои арабӣ [Матн] / С.Д. Қаландаров // Воситаҳои ахбори омма ва забони миллӣ (Маҷмуаи мақолаҳои илмӣ). – Душанбе, 2025. – С. 159-176.

ТАДЖИКСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

На правах рукописи

УКД: 892.7.09 (81.2 (2Т))

КАЛАНДАРЗОДА САРАБЕК ДАВЛАТЁР

РОЛЬ СМИ В ОТРАЖЕНИИ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ МЕЖДУ НЕЗАВИСИМЫМ ТАДЖИКИСТАНОМ И АРАБОЯЗЫЧНЫМИ СТРАНАМИ ПЕРСИДСКОГО ЗАЛИВА (КОРОЛЕВСТВО САУДОВСКАЯ АРАВИЯ, КАТАР, ОБЪЕДИНЕННЫЕ АРАБСКИЕ ЭМИРАТЫ)

(Повторная защита)

АВТОРЕФЕРАТ

диссертации на соискание учёной степени доктора филологических наук по специальности 6.2.23. Международная журналистика

ДУШАНБЕ – 2026

Диссертация выполнена на кафедре международной журналистики факультета журналистики Таджикского национального университета.

Научный консультант:	**Мукимов Мухамади Аминович** – доктор филологических наук, профессор кафедры международной журналистики факультета журналистики Таджикского национального университета.
Официальные оппоненты:	**Муминджонов Зулфиддин** – доктор филологических наук, профессор кафедры телевизионной журналистики и радиовещания Государственного образовательного учреждения «Таджикский государственный институт культуры и искусств имени Мирзо Турсунзаде»;
	Хамидиён Илхомджон Иномзода – доктор филологических наук, профессор кафедры языка и культуры Международного университета туризма и предпринимательства Таджикистана;
	Сайидзода Зафар Шералӣ – доктор исторических наук, заведующи отдела СНГ Института изучения проблем стран Азии и Европы Национальной академии наук Таджикистана.
Ведущая организация:	**Межгосударственное образовательное учреждение высшего образования «Российско-Таджикский (Славянский) университет»**

Защита диссертации состоится «14» октября 2026 года, в 13:00 часов на заседании диссертационного совета 6D.КОА-123 при Таджикском национальном университете (адрес: город Душанбе, 734025, Республика Таджикистан, г. Душанбе, проспект Рудаки, 17, e-mail: zbsh@list.ru; телефон: ((+992) 907-30-70-35).

С содержанием диссертации можно ознакомиться в центральной библиотеке Таджикского национального университета (734025, город Душанбе, проспект Рудаки, 17) и на сайте www.tnu.tj.

Автореферат разослан «___» ________________ 2026 года.

Ученый секретарь диссертационного совета, кандидат филологических наук **Зоириён Б.Ш.**

ПЕРЕЧЕНЬ СОКРАЩЕНИЙ И (ИЛИ) УСЛОВНЫХ ОБОЗНАЧЕНИЙ

ИА – Информационное Агентство
ИАЭ – Информационное агентство Эмиратов
ИААСПЗ – Информационные агентства арабских стран Персидского залива
КИА – Катарское информационное агентство
СИА – Саудовское информационное агентство
ОАЭ – Объединенные Арабские Эмираты
ИБР – Исламский банк развития
СМИ – Средства массовой информации
США – Соединенные Штаты Америки
АСПЗ – Арабские страны Персидского залива
ЛАГ – Лига арабских государств
СВМДА – Совещание по взаимодействию и мерам доверия в Азии
ЦА – Центральная Азия
ООН – Организация Объединенных Наций
ОИС – Организация исламского сотрудничества
КСА – Королевство Саудовская Аравия
ССАСПЗ – Совет сотрудничества арабских стран Персидского залива
СФР – Саудовский фонд развития

ВВЕДЕНИЕ

Актуальность темы исследования. В современных государствах, независимо от формы правления и различных политических систем, в укреплении власти, проведении реформ, а также развитии отношений и сотрудничества с другими странами огромную роль играют средства массовой информации (СМИ). Именно в них отражаются все события политического, социального и культурного характера, происходящие в странах Запада и Востока. При этом, как показывает мировой опыт, сверхдержавы используют эти средства как орудие пропаганды, направленное на реализацию своих целей. Этот факт обусловил возникновение так называемой информационной конкуренции, при которой все государства стремятся проявлять наибольшую активность и настойчивость в продвижении своих интересов.

В то же время средства массовой информации могут способствовать установлению и развитию многоплановых отношений между странами в самых различных сферах. В данном случае пристального внимания заслуживает опыт сотрудничества Республики Таджикистан с арабскими странами Персидского залива, который в средствах массовой информации получил особенно яркое и полное отражение.

Именно в СМИ освещались открытие посольств Таджикистана в Арабской Республике Египет, Королевстве Саудовская Аравия, Катаре, Кувейте, Объединенных Арабских Эмиратах, консульства в Дубае, а также официальные визиты Президента Таджикистана в арабские страны, отдельных делегаций и некоторых высокопоставленных лиц из арабских государств в Таджикистан.

Сегодня Республика Таджикистан в рамках своей внешней политики определила наиболее приоритетные направления двустороннего и многостороннего сотрудничества с арабскими странами. Нельзя не отметить того факта, что за годы независимости дипломатические отношения Таджикистана с большинством арабских стран, особенно в регионе Персидского залива, не только активно развивались, но и значительно укрепились.

Этому способствовали официальные и рабочие визиты Лидера нации, Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона в эти страны, которые одновременно заложили основу для будущего

плодотворного сотрудничества. В ходе каждого визита Лидера нации в арабские страны подписывались и вступали в силу официальные соглашения, направленные на укрепление двусторонних отношений и взаимовыгодного сотрудничества, в частности в экономической, торговой и культурной сферах.

Как известно, арабские страны Персидского залива благодаря своим запасам нефти являются одними из самых экономически богатых государств мира. Поэтому укрепление экономических связей с этими странами относится к числу важнейших приоритетов внешней политики Таджикистана. Именно они определяют основу межгосударственных отношений республики и государств арабского мира. Об этом говорил и Президент РТ в одном из своих выступлений: «С первых дней независимости Таджикистан определил укрепление многоплановых отношений с государствами-членами Совета сотрудничества арабских государств Персидского залива как одно из важных направлений своей внешней политики … Мы надеемся, что страны Персидского залива и их финансовые институты внесут вклад в реализацию гидроэнергетических проектов посредством инвестиций» [102].

Развитие дипломатических отношений, многоплановое сотрудничество Республики Таджикистан с арабскими странами, особенно странами Персидского залива, постоянно освещается в средствах массовой информации и Таджикистана, и арабских стран. При этом следует отметить, что политическая, социальная, экономическая и культурная жизнь независимой республики и арабских государств в СМИ отражается по-разному, но в ключе объективности и современных реалий. С учетом этого большой интерес представляют позиции, подходы и способы отражения социально-политических, экономических и культурных условий жизни и развития указанных выше сотрудничающих стран в их массмедиа.

Таким образом, актуальность темы представленного исследования не вызывает сомнений в силу востребованности не только журналистским сообществом (с точки зрения профессионализма), но и читательского и зрительского внимания к вопросам отношений между Таджикистаном и арабоязычными странами.

Степень изученности научной темы. Следует отметить, что отношения Таджикистана с арабскими странами в советское время обсуждались в контексте единого государства – Советского Союза, и

только после обретения республикой независимости этому вопросу стало уделяться особое внимание. Так, эта проблема стала предметом диссертационных исследований Ш.А. Разакова [61], А.З. Камарова [35], Ф.Б. Умарова [74] и З.К. Давлятова [22]. Работы этих авторов имеют в основном историографический характер. В них анализируются различные аспекты отношений и сотрудничества Таджикистана с исламским миром и арабскими странами Персидского залива в разные исторические периоды. Так, Ш.А. Разаков рассмотрел в своей диссертации вопросы развития дипломатических отношений между Таджикистаном и арабскими странами Персидского залива с 1991 г. до 2011 г. При этом основное вниманием уделил сотрудничеству в экономической и политической сферах.

В свою очередь З.К. Давлятов посвятил исследование арабским государствам с монархической политической системой правления, таким как Саудовская Аравия, Бахрейн, Иордания, Марокко, Оман, Катар, Кувейт и Объединенные Арабские Эмираты, а также анализу их современного состояния и перспектив формирования многогранных отношений Республики Таджикистан именно с арабскими монархиями.

Позитивные и негативные тенденции сотрудничества Республики Таджикистан с исламским миром (особенно с исламскими организациями, в том числе с Организацией исламского сотрудничества) глубоко обосновал в своей работе Ф. Умаров, причем он определил влияние этого сотрудничества на социально-экономическое развитие Таджикистана и его безопасность.

Историк А.З. Камаров подробно рассмотрел специфику развития научных и культурных связей Таджикистана с арабскими странами со времен Советского Союза плоть до наших дней.

Многогранному взаимодействию Таджикистана с арабскими странами посвятили свои научные и научно-популярные статьи такие ученые, как Ё.Б.Ниязи [100], З.Ш. Саидов [63], С.Н. Зиёев [95; 96; 97], Б. Сохиби [105], Ш. Муродали [106], У. Пудинаев [101], С.М. Болтуев [18], Ф. Усмонов [78], Ш. Каримова [28], З. Зубайдов [24] и другие. В их публикациях рассматриваются различные аспекты современного состояния и перспектив сотрудничества Таджикистана с арабскими странами (Персидский залив), а также их политические, экономические и геополитические интересы в Центральной Азии.

В отечественной науке на сегодняшний день отсутствуют диссертационные исследования, посвященные положению и роли СМИ арабских стран в процессе глобализации, проблемам свободы слова, особенностям прав СМИ в этих странах. Тогда как российская журналистика располагает обширным корпусом работ в этом направлении, большинство из которых носят монографический характер. В частности, в трудах таких исследователей, как Авад Ахмед Мохамед [9], Амар Ноха Ахмед [11], Аталлах Хумуд Ал-Энези [12], Е.В. Ахмадулин [14], Э.К. Байрамова [16], Т.В. Тройнина [73], Шараф Фарук Ради [83], Ю.С. Кинаш [30], В.В. Орлова [55], Кхадур Осама [34], Адиб Хазур (أديب خضور) [86], Адиб Марва (أديب مروة) [87], Расим Мухаммад аль-Джамал (راسم محمد الجمال) [93], Мухаммад Фарид Махмуд Иззат (محمد فريد محمود عزت) [94], рассматриваются вопросы системы арабской журналистики (XIX век - начало XXI века), особенности развития СМИ арабских стран в условиях глобализации, тенденции их эволюции и деятельность медиа в различных политических системах. Среди этих работ следует выделить защищенную в Таджикистане диссертацию Аталлаха Хумуда ал-Энези, посвященую особенностям формирования и функционирования средств массовой информации Королевства Саудовская Аравия.

Учебно-методические труды, предназначенные для студентов факультета журналистики, в которых, помимо анализа общих проблем, говорится и о средствах массовой информации арабских стран, принадлежат перу А. Нуралиева [52], М.А. Абдуллозода, Н.Н. Салихова, А.А. Рахимова, Ш.Б. Муллоева [7] и др. В них в основном приводятся общие исторические сведения и недостаточно внимания уделяется освещению современных отношений Таджикистана с арабскими странами, в частности роли СМИ в этой сфера. В целом, многие аспекты развития отношений Таджикистана с арабскими странами до сих пор остаются неизученными. Автор представленного диссертационного исследования задается целью заполнить этот пробел.

Связь исследования с программами либо научной тематикой. Диссертационная работа выполнена в рамках научно-исследовательской деятельности кафедры иностранных языков и международной журналистики факультета журналистики Таджикского национального университета.

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ИССЛЕДОВАНИЯ

Целями исследования являются: изучение взаимоотношений Таджикистана с арабскими странами Персидского залива и выявление факторов, способствоваших их формированию и развитию; определение роли средств массовой информации этих стран в отражении указанного процесса; рассмотрение тематических и содержательных особенностей, форм и жанров привлекаемых материалов.

Задачи исследования. Для достижения упомянутых целей необходимо решить следующие задачи:

– изучить положение арабских стран в геополитическом пространстве современного мира;

– рассмотреть исторические аспекты взаимоотношений Таджикистана с арабоязычными странами;

– проанализировать нынешнее состояние отношений Таджикистана с арабскими странами Персидского залива;

– дать краткий исторический обзор создания информационных агентств арабских стран (КСА, ОАЭ, Катар);

– определить качество и приблизительный объем материалов арабских информационных агентств, посвященных освещению дипломатических, политических, экономических и культурных отношений между названными странами;

– изучить тематические и художественные аспекты освещения информационными агентствами арабских стран событий, происходящих в Таджикистане;

– рассмотреть содержание материалов НИАТ «Ховар» и «Азия-Плюс», связанных с реалиями арабских стран Персидского залива;

– проанализировать материалы сайта «Pressa.tj» об арабских странах;

– выявить жанровую специфику материалов СМИ о Таджикистане и арабских странах Персидского залива.

Объектом исследования стали СМИ Таджикистана и стран Арабского залива, в частности Саудовское информационное агентство (وكالة الانباء السعودية), Катарское информационное агентство (وكالة الانباء القطرية), Информационное агентство Эмиратов (وكالة انباء الامارات), а также НИАТ «Ховар», ИА «Азия-Плюс» и сайт «Pressa.tj».

Предметом исследования являются сходства и различия в подходах к освещению двусторонних отношений и сотрудничества Таджикистана с арабскими странами Персидского залива в СМИ этих государствах.

Теоретические основы исследования составляют научные труды таких известных таджикских и зарубежных ученных – политологов, историков, филологов, востоковедов, экономистов, как Т.Н. Назаров [51], З.Ш. Саидзода (Саидов) [62; 63; 64], А.Н. Шарипов [84], Т. Мардони [36], Р.Ш. Нуриддинов [54], И.К. Усмонов [75; 76; 77], А. Нуралиев [53], А. Саъдуллоев [68; 69], М.А. Муқимов [40; 41; 42; 43], М.Б. Муроди [46; 47; 48; 49], М.А. Абдуллозода [7; 8], М.С. Имомзода [26; 27], А.Х. Азимов [10], З. Муъминджонов [50], Р.М. Бободжанова [17], Ш. Муллоев [44; 45], С. Ходжазод [80], А.А. Афсахзод [13], Е.М. Примаков [58], А.М. Васильев [19; 20], А.В. Федорченко [79], А.Б. Подцероб [56; 57], Г.Г. Косач [33], М.А. Сапронова [66; 67], Е.С. Мелкумян [37; 38; 39], Б.Г. Сейранян [70], Э.О. Касаев [29], Е.П. Прохоров [59; 60], В.В. Ворошилов [21], А. Тертичный [72], Форук Абузайд (فاروق ابو زيد) [88], Мухаммад Абдураззак аль-Кашами (محمد عبد الرزاق القشعمي) [92], Фуад Асъад Камахи (فؤاد اسعد كماخي) [91], Солех Шокир Ватут (صالح شاكر وتوت) [90], Абдулджавод Саъид Рабиъ (عبد الجواد سعيد ربيع) [89], Ибрахим Исмаил (إبراهيم إسماعيل) [85] и др.

Научная новизна исследования обусловлена первой в истории отечественной журналистики попыткой изучить роль средств массовой информации в освещении отношений и сотрудничества Республики Таджикистан со странами арабских государств Персидского залива. В этой связи:

- на основе научной и политической литературы, а также материалов СМИ рассмотрена позиция арабских государств в геополитическом пространстве современного мира, определены исторические аспекты и текущее состояние отношений Таджикистана с арабскими странами Персидского залива;
- собран значительный массив информационных данных, касающихся освещения дипломатических, политических, экономических и культурных связей Таджикистана с арабскими странами (Саудовская Аравия, Объединённые

Арабские Эмираты, Катар), и проведён их статистический и содержательный анализ;

– проведен сравнительный анализ специфических характеристик освещения событий, связанных с Таджикистаном, в информационных агентствах арабских стран Персидского залива, а также отражение событий в этих странах в СМИ Таджикистана;

– научно обоснован выбор жанровых решений в подготовке материалов, посвящённых реалиям Таджикистана и арабских стран, в средствах массовой информации обеих сторон.

Положения, выносимые на защиту:

1. Исследование показало, что Республика Таджикистан под руководством Основателя мира и национального единства – Лидера нации, Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона в рамках своей внешней политики наладила активное, конструктивное и взаимовыгодное сотрудничество с арабскими странами, особенно государствами Персидского залива, как в двустороннем, так и в многостороннем форматах, и последовательно стремится к его укреплению, а в освещении и продвижении данных процессов ключевая роль отводится СМИ.

2. Исследование выявило, что официальные визиты Основателя мира и национального единства – Лидера нации, Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона в указанные государства свидетельствуют о готовности Таджикистана к укреплению многосторонних отношений с ними и способствуют активизации связей и сотрудничества со странами Персидского залива.

3. Установлено, что в условиях информационного общества неуклонно растет значимость СМИ в укреплении межгосударственных отношений, освещении перспектив сотрудничества и анализе событий и процессов в различных странах. Их влияние носит как позитивный, так и негативный характер и способно оказывать существенное воздействие на динамику и трансформацию международных отношений.

4. Выявлено, что руководители арабских государств Персидского залива эффективно используют СМИ как инструмент формирования общественного мнения и воздействия на массовое

сознание с целью поддержания устойчивости политической системы, обеспечения правопорядка и укрепления общественного согласия. В информационно-пропагандистской деятельности политических систем арабских стран применяются два основных типа распространения информации: 1) официальная пресса и государственные издательские структуры, 2) средства массовой информации, обладающие выраженной духовно-культурной направленностью.

5. В ходе исследования выявлено, что события, связанные с Таджикистаном, в информационных агентствах стран Персидского залива публиковались преимущественно под рубриками «политика» (سياسي), «экономика» (اقتصادي), «социальная сфера» (اجتماعي), «культура» (ثقافي), «спорт» (رياضي) и «общее» (عامٌّ). В общей сложности за период 2014–2024 гг. в данных агентствах опубликовано 2219 материалов, из которых 1132 (51%) – в Саудовском информационном агентстве; 734 (33%) – в Катарском и 353 (16%) – в информационном агентстве Эмиратов.

6. Результаты исследования показали, что средства массовой информации стран Персидского залива при освещении событий, связанных с Таджикистаном, уделяют пристальное внимание дипломатическим и политическим связям, экономическому сотрудничеству, культурным и социальным аспектам, а также гуманитарной помощи. При этом в освещении подобных событий учитываются как позитивные, так и негативные стороны. Материалы информационных агентств свидетельствуют о расширении многостороннего сотрудничества Таджикистана с государствами Персидского залива.

7. Установлено, что в средствах массовой информации Таджикистана отражение реалий стран Персидского залива формируется преимущественно в рамках двух типов медиа: государственных и частных информационных агентств. Если государственные агентства в большей степени сосредоточены на освещении визитов глав государств и высокопоставленных должностных лиц, официальных встреч и переговоров, а также подписаниии соглашений о сотрудничестве, то частные агентства преимущественно уделяют внимание культурным событиям и внутренним процессам в арабских странах.

8. Проведённый анализ показал, что материалы информационных агентств стран Персидского залива и Таджикистана, несмотря на наличие определённых сходств в жанровом отношении, не являются идентичными. Способы освещения событий, использование различных журналистских жанров, в особенности новостных, в арабских информационных агентствах отличаются большей развернутостью и склонностью к интерпретации и комментариям. Отражение текущих событий в таджикских агентствах не всегда отличается оперативностью, однако характеризуется более высокой степенью профессионализма с точки зрения соблюдения жанровых норм.

Теоретическая и практическая значимость исследования заключается в том, что его материалы и результаты расширяют научно-теоретические знания в области профессионального понимания принципов межгосударственного взаимодействия, функционирования СМИ в отражении социально-экономических реалий, укреплении международых связей, решении глобальных проблем и др.

Обусловлена возможностью использовать полученные материалы при написании учебников, учебных пособий, при разработке вузовских курсов по дипломатии, международной журналистике и спецкурсов по многосторонним отношениям Республики Таджикистан с арабскими странами. Основные положения и выводы автора диссертации будут особенно полезны при преподавании истории зарубежной журналистики, в особенности СМИ арабских стран, а также СМИ и внешней политики Таджикистана.

Соответствие диссертации паспорту научной специальности. Тема диссертации – «Роль СМИ в отражении взаимоотношений между независимым Таджикистаном с арабоязычными странами Персидского залива (Королевство Саудовская Аравия, Катар, Объединенные Арабские Эмираты)» соответствует паспорту научной специальности 6.2.23. Международная журналистика.

В рамках данной научной специальности в диссертации исследованы и проанализированы вопросы, относящиеся к пунктам **2, 4, 8, 9, 10 и 11 раздела «Область исследования» паспорта научной специальности**, а именно:

– использование публицистических жанров при освещении событий, связанных с Республикой Таджикистан, в материалах зарубежных информационных агентств;
– освещение международных отношений и представление государств в зарубежных средствах массовой информации;
– роль международных информационных агентств в отражении социального и культурного положения государств;
– роль средств массовой информации в укреплении двусторонних межгосударственных отношений и развитии взаимного сотрудничества;
– систематическое освещение отношений Республики Таджикистан с государствами-партнёрами по развитию в материалах информационных агентств и продвижение позитивного международного имиджа страны в мировом информационном пространстве;
– особенности освещения событий, происходящих в Республике Таджикистан, в новостных средствах массовой информации, а также вопросы защиты национальных интересов в условиях информационного противоборства;
– информационное сопровождение и продвижение экономического, торгового и сотрудничества в сфере безопасности Республики Таджикистан в международных средствах массовой информации.

Таким образом, диссертация посвящена исследованию вопросов, непосредственно входящих в предметную область данной научной специальности, и в полной мере соответствует требованиям паспорта указанной научной специальности.

Личный вклад соискателя ученой степени в исследование выражается в глубоком анализе роли информационных агентств Таджикистана и арабских стран Персидского залива в освещении этапов и предмета их взаимодействия, обосновании влияния СМИ на это сотрудничество, в определении жанровых особенностей материалов информагенств, в подкреплении результатов исследования новыми статистическими данными.

Апробация и применение результатов исследования. Наиболее важные положения диссертации были опубликованы в материалах международных, республиканских и университетских научно-практических конференций (2010-2024 гг.). В частности, диссертант выступал с докладами на Международных научно-практических конференциях «Современность и журналистика: проблемы права и свободы слова» (Душанбе, 29-30 ноября 2010 г.) – доклад «Таджикистан в освещение интернет-СМИ арабских стран»; «Саудовская Аравия и страны Центральной Азии и Каспийское море» (Эр-Рияд, 5-8 январь 2015 г.) – доклад «Экономические и культурные связи между Республикой Таджикистан и Королевством Саудовская Аравия» (الالعلاقات الإقتصادية و الثقافية بين جمهورية تاجيكستان والملكة العربية السعودية); «Медиалингвистика и стилистика: проблемы и перспективы» (Душанбе, 22-23 октября 2020 г.) – доклад «Роль арабских информационных агентств в информационном пространстве арабского мира», «Взгляд прессы Королевства Саудовская Аравия на Таджикистан»; «Наука и образование: тенденции развития в информационном обществе», посвященной 75-летию Таджикского национального университета (Душанбе, 2023) – доклад «Обзор отношений Республики Таджикистан с зарубежными странами в интервью Эмомали Рахмона». А также на 12 Республиканских научно-практических конференциях «Таджикистан в освещении информационного агентства Королевства Саудовская Аравия» (Декларация ООН о Международном десятилетии (2013–2022 годы) сближения культур, Душанбе, 19.04.2013), «Отражение событий в Таджикистане на сайте «Аль-Джазира» (20-летие Конституции Республики Таджикистан, Душанбе, 25.04.2014), «Истина и искажение событий в Таджикистане на сайтах «Аль-Джазира» и «BBC» (700-летие Мир Сайида Али Хамадони, Душанбе, 25.04.2015), «Таджикистан глазами катарских СМИ» («20-летие Дня национального единства» и «Год молодежи», Душанбе, 25.04.2017), «Освещение международных отношений Республики Таджикистан в интервью Президента страны» (Международное десятилетие действий Вода для устойчивого развития, 2018–2028 годы, Год развития туризма и народных ремёсел, Душанбе, 25.04.2018), «Таджикистан глазами кувейтских СМИ» («Годы развития села, туризма и народных промыслов», «400-летие Мирабида Сайида Насафи», Душанбе, 23.04.2019), «Роль телеканала "Аль-Джазира" в информационном пространстве современного мира» (5500-летие

древнего Саразма, 700-летие выдающегося таджикского поэта Камола Худжанди, Душанбе, 21.04.2020), «Положение стран Персидского залива в современном мире» («Годы развития промышленности (2022-2026)», «Величие Мавлоно Джалолиддина Балхи», Душанбе, 21.04.2022), «Искажение новостей в арабских СМИ» («75-летие Таджикского национального университета», «115-летие академика Бободжона Гафурова», «145-летие со дня рождения основоположника современной таджикской литературы Садриддина Айни», «2023 год – Год русского языка» и «2025 год – Международный год сохранения ледников». – Душанбе, 25.04.2023).

Диссертация обсуждена и рекомендована к защите на совместном заседании кафедр международной журналистики, иностранных языков, телевидения и радиовещания, печати и стилистики и литературного редактирования факультета журналистики Таджикского национального университета (протокол № 7 от 27 февраля 2026 г.).

Публикация научных трудов по теме диссертации. По теме диссертации опубликованы 1 монография, 28 научных статей, 21 из них – в журналах, рекомендованных ВАК при Президенте Республики Таджикистан и Российской Федерации.

Структура и объем диссертации. Диссертация состоит из списка аббревиатур, введения, четырех глав, включающих 10 параграфов, заключения, списка литературы, рекомендаций по практическому использованию результатов исследования и приложения. Общий объем диссертации составляет 366 стандартных страниц компьютерной печати.

ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ ИССЛЕДОВАНИЯ (КРАТКОЕ ИЗЛОЖЕНИЕ)

Во **введении** диссертации обосновывается актуальность темы, определяется степень ее изученности, формулируются цели и задачи работы, аргументируются ее новизна, теоретическая и практическая ценность, излагаются положения, выносимые на защиту, обозначается личный вклад соискателя в исследование, уточняются способы апробации результатов диссертации.

Первая глава диссертации «Процесс формирования отношений Таджикистана с арабскими странами Персидского

залива» включает два параграфа. **В первом параграфе – «Положение арабских стран в современном мире»** – рассматривается современная политическая жизнь стран Арабского Востока – их политические системы, формы взаимодействия государственных структур, политических партий, организаций, неформальные тенденции общественно-политического характера и др.

Персидскому заливу как стратегическому региону с богатым экономическим потенциалом и огромными запасами нефти и газа в международной политике многих стран уделяется пристальное внимание, причем со стороны сверхдержав оно в последнее время возросло. Территория этих стран в совокупности обладает «40,3 % мировых запасов нефти и 23 % запасов природного газа» [61, с. 131], благодаря чему эти государства входят в число самых экономически процветающих стран мира. Поэтому укрепление экономических связей с этими странами является одним из главных приоритетов внешней политики Таджикистана, потому что среди различных целей, определяющих основу межгосударственных отношений, республика отдает приоритет экономическому развитию.

Королевство Саудовская Аравия (КСА) (المملكة العربية السعودية) считается самой богатой страной в мире, потому что располагает четвертью мировых запасов нефти, является ее крупнейшим мировым производителем и экспортером. Это позволило КСА стать самым авторитетным участником некоторых мировых торгово-экономических организаций. Кроме того, в Саудовской Аравии находятся основные мусульманские культовые сооружения (в городах Мекка и Медина), что еще более усиливает ее влияние и престиж в исламском мире. Правительство Саудовской Аравии, исходя из принципов исламской солидарности в своей внешней политике, не остается нейтральным в вопросах урегулирования региональных конфликтов и кризисных ситуаций в странах Ближнего Востока. КСА считается крупнейшим и наиболее влиятельным участником союза арабских монархий Персидского залива, и, соответственно, «ни одна серьёзная проблема Ближнего Востока не рассматривается без участия Королевства Саудовская Аравия» [65, с. 54].

Стратегическое положение Саудовской Аравии, влиятельная роль в арабском и исламском мире и обладание крупнейшими в мире запасами нефти вызывают у Соединенных Штатов большой интерес,

поскольку «20 % импорта нефти США зависит от Саудовской Аравии» [65, с. 58]. Обе страны имеют общие цели и регулярно консультируются по вопросам региональной безопасности, экспорта и импорта нефти, устойчивого экономического развития и мирного процесса на Ближнем Востоке. Саудовская Аравия является надежным партнером Соединенных Штатов в борьбе с терроризмом, а также в военной, дипломатической и финансовой сферах. Власти Саудовской Аравии всегда тесно сотрудничали с американскими правоохранительными органами в интересах национальной безопасности.

Включение Саудовской Аравии в G20 и мировую финансовую и экономическую системы демонстрирует уникальное положение и статус страны в решении насущных мировых проблем.

Государство Катар – одна из богатейших стран мира, занимающая третье место в мире по запасам природного газа и шестое место по объему его экспорта. Страна является также одним из крупнейших экспортеров нефти и нефтепродуктов (21-е место в мире).

Основателем государства Катар является шейх Мухаммад Аль Тани, который получил власть и титул эмира в стране в 1868 году. В 1995 году в новейшей истории Государства Катар произошли серьёзные и судьбоносные изменения: «В результате “мягкого” государственного переворота шейх Хамад бин Халифа Аль Тани сменил своего отца на эмирском престоле» [79, с. 172]. Он в период своего правления осуществил широкомасштабные политические, социальные и экономические реформы в Катаре, вывел страну из экономического кризиса и превратил её в одно из наиболее экономически развитых государств региона и мира. Катар сегодня благодаря огромным природным ресурсам и обильным доходам от продажи нефти и природного газа стала одной из самых богатых стран в регионе.

В целом в последние годы Катар занял заметное место в регионе, стремясь укрепить не только своё экономическое, но и политическое влияние.

Объединенные Арабские Эмираты (ОАЭ) были образованы 2 декабря 1971 г. путем «объединения шести эмиратов (Абу-Даби أبو ظبي, Дубай دبي, Аджман عجمان, Умм-эль-Кайвайн أم القيوين, Фуджейра الفجيرة и Шарджа الشارقة))» как единое государство (федерация)» [25, с. 5]. В феврале 1972 г. к ним присоединился седьмой эмират – Рас-эль-Хайма (راس الخيمة).

Государственное устройство ОАЭ представляет собой абсолютную федеративную монархию, а административная структура ОАЭ основана на запасах нефти в эмирате. Можно сказать, что благодаря наличию больших нефтяных ресурсов некоторые эмираты (в частности Абу-Даби и Дубай) приобрели наибольший политический и экономический вес при определении внутренней и внешней политики страны.

Хотя эта страна и невелика с географической точки зрения, в последние годы она заняла особое место в мире в политическом и экономическом отношениях. Экономика ОАЭ во многом зависит от добычи нефти, туризма и иностранных инвестиций. «Обладая 10 % мировых запасов нефти, ОАЭ занимают третье место в мире по этим ресурсов после Саудовской Аравии и Ирака. По запасам природного газа, оцениваемым в 205 трлн (6 трлн м^3), страна занимает четвертое место в мире после России, Ирана и Катара» [71, с. 117].

Объединённые Арабские Эмираты в своей внешней политике, по сравнению с другими арабскими государствами Персидского залива, придерживаются эффективного умеренного курса, основой которого являются инвестиционная деятельность и развитие торговли.

Системы государственного устройства арабских стран Персидского залива отличаются от госсистем других стран мира, соответственно и политика этих стран формируется в рамках монархической или эмирско-султанатной системы. В связи с этим направления государственной политики в них чаще всего определяются той группой лиц (элитой), которая приближена к королю или эмиру. При этом каждая из этих стран стремится посредством своей внешней политики играть решающую роль в регионе.

Во **втором параграфе первой главы «Из истории взаимоотношений Таджикистана с арабскими странами»** рассматривается процесс формирования дипломатических отношений и сотрудничества Таджикистана с арабскими странами Персидского залива, в частности КСА, Катаром, ОАЭ.

А) Отношения между Таджикистаном и Королевством Саудовская Аравия. Сотрудничество с Королевством Саудовская Аравия (КСА) имеет особое значение в контексте внешней политики Республики Таджикистан. Свои отношения с этой страной таджикское государство налаживало с учетом некоторых особенностей ее

государственного устройства и собственных национально-государственных интересов. КСА стала первой арабской страной, признавшей независимость Таджикистана 11 января 1992 г. Дипломатические отношения между двумя странами были установлены 22 февраля 1992 г. [23, с. 84]. С сентября 2008 г. в столице этой страны Эр-Рияде действует посольство Таджикистана. КСА – первая арабская страна, открывшая свое посольство в Таджикистане в январе 2010 г.

Тесные отношения между Таджикистаном и Королевством Саудовская Аравия берут свое начало с первого официального визита Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона в КСА, который состоялся с 30 июня по 2 июля 1997 г. и заложил основу развития взаимовыгодных отношений между названными государствами. Семь последующих визитов в 2001, 2005, 2016, 2017, 2023 (дважды) и 2024 гг. [104] еще больше способствовали развитию взаимоотношений между РТ и КСА.

Исследование выявило, что двусторонние отношения Таджикистана и Саудовской Аравии имеют достаточный потенциал для дальнейшего всестороннего развития. С точки зрения государственных интересов Республики Таджикистан, учитывая огромные инвестиционные возможности КСА, расширение связей с этой страной отвечает интересам республики. Привлечение прямых инвестиций финансовых институтов и крупных компаний КСА имеет большое значение для развития в Таджикистане производственных мощностей и внедрения современных технологий в энергетике, транспорте, производстве строительных материалов, текстиля, обработке драгоценных камней, фармацевтике, производстве продуктов питания, строительстве туристических комплексов, современных отелей и т. д.

В целом статус и положение КСА среди арабских стран имеют существенное значение. Это одна из пяти самых богатых стран мира, огромные инвестиционные возможности которой могут весьма ощутимо способствовать устойчивому развитию отраслей таджикской экономики.

Б) Таджикистан и Государство Катар. Дипломатические отношения между Таджикистаном и Катаром были установлены 13 декабря 1994 г. В ноябре 2012 г. в Душанбе открылось Посольство Государства Катар, а в мае 2013 г. в Дохе – Посольство Республики Таджикистан [104].

Таджикистан признает Государство Катар одним из самых развитых государств Ближнего Востока и в целом современного мира, на принципах дружбы активно развивается многоплановое взаимовыгодное партнерство, налажен конструктивный политический диалог, определяющий приоритетные направления всего комплекса взаимоотношений сторон, в том числе в различных отраслях экономики. В частности, Президент страны на встрече с представителями деловых кругов, инвесторами и компаниями Государства Катар отметил: «Торгово-экономическое и инвестиционное сотрудничество относятся к числу приоритетных направлений наших отношений» [103].

Катар первая арабская страна, чьи эмиры посетили Таджикистан трижды, в том числе дважды с официальными визитами (предыдущий шейх Хамад ибн Халифа аль-Тани (الشيخ حمد ابن خليفة آل ثاني) в августе 2007 г. и нынешний шейх Тамим бин Хамад аль-Тани (الشيخ تميم ابن حمد آل ثاني) 8-9 июня 2023 г. Последний ранее посетил Таджикистан с рабочим визитом для участия в Пятом Совещании по взаимодействию и мерам доверия в Азии (14-15 июня 2019 г.) [95].

История отношений Таджикистана и Катара складывалась «в два этапа – с 13 сентября 1994 г. и после 2007 г.» [106]. На первом этапе из-за гражданской войны и необходимости решения проблем, связанных с ликвидацией ее разрушительных последствий, обеспечением мира и национального единства республика не имела возможности для какого-либо расширения отношений с Катаром. На втором же этапе сотрудничество с этой страной стало более активным благодаря официальным взаимным визитам глав государств.

На втором этапе Президент Республики Таджикистан Эмомали Рахмон совершил четыре официальных и рабочих визита в Катар: 6-7 мая 2007 г., 5-7 февраля 2017 г., 21-22 января 2024 г. и 17 февраля 2024 г. [104]. Катар является «первой арабской страной, осуществившей прямые инвестиции в экономику Таджикистана (проект "Диёри Душанбе" и крупнейшая соборная мечеть в Центральной Азии)» [96].

В целом, расширение политического, торгово-экономического и культурно-гуманитарного сотрудничества между Таджикистаном и Катаром будет способствовать укреплению межрегионального взаимодействия, обеспечению региональной стабильности и безопасности, развитию стабильных двусторонних отношений.

В) Отношения между Таджикистаном и Объединенными Арабскими Эмиратами. Республика Таджикистан установила дипломатические отношения с Объединенными Арабскими Эмиратами (ОАЭ) 19 декабря 1995 г. [23, с. 82]. 17 марта 2007 г. в Дубае было открыто Генеральное консульство Республики Таджикистан. 20 апреля 2010 г. ОАЭ назначили своего первого посла-нерезидента в Республике Таджикистан с резиденцией в Астане. Посольство Республики Таджикистан в Объединенных Арабских Эмиратах открылось 8 октября 2010 г. и начало свою деятельность в начале 2011 г.

Президент Таджикистана посетил страну четыре раза: три официальных визита (16-18 декабря 1995 г., 9-13 апреля 2007 г. и 16-17 марта 2016 г.) и один рабочий (30 ноября-2 декабря 2023 г.) для участия в 28-й Конференции Сторон Рамочной конвенции Организации Объединенных Наций об изменении климата.

С 1 января 2022 года граждане Объединённых Арабских Эмиратов могут посещать Таджикистан без визы на срок до 30 дней. Также с 29 января 2023 года был введён безвизовый режим для владельцев дипломатических, служебных и специальных паспортов между двумя странами. В настоящее время договорно-правовую основу двусторонних отношений между Таджикистаном и Объединенными Арабскими Эмиратами составляют 27 межправительственных и межведомственных документов [104].

Уделяя особое внимание возрождению и расширению сотрудничества с Объединенными Арабскими Эмиратами, Таджикистан разработал соответствующую нормативно-правовую базу, закрепляющую льготы для предприятий, организаций и предпринимателей с целью привлечения иностранных инвестиций (в рамках политики открытых дверей). Благодаря этому компании ОАЭ имеют возможности активнее вкладывать свой капитал в реализацию различных проектов и программ, принятых в сферах добычи и переработки полезных ископаемых, легкой и пищевой промышленности, строительства, возведения малых и средних гидроэлектростанций, сельского хозяйства, банковского дела, развития туризма и транспортной инфраструктуры.

Вторая глава диссертации «**Отражение отношений Таджикистана с арабскими странами в информационных**

агентствах арабских стран Персидского залива» включает **три параграфа**.

В **первом параграфе – «Освещение таджикских событий в Саудовском информационном агентстве (وكالة الأنباء السعودية)»** – анализируются материалы о Таджикистане, опубликованные в СМИ Саудовской Аравии.

Основой системы СМИ Саудовской Аравии является ее монархическая государственная структура. Средства массовой информации пропагандируют политику монархии и контролируются государством (королем). Созданы они были с согласия короля, считаются его собственностью и защищают его интересы и положение. Владельцы газет и журналов, а также других негосударственных СМИ также близки к королю, и соответственно, какая-либо оппозиция здесь исключена. В целом, основная цель и задача средств массовой информации в Саудовская Аравия заключается, прежде всего, в «укреплении стратегической роли королевства и его места в мировом информационном пространстве» [12, с. 21].

Саудовское информационное агентство (сокращенно: на рус. – СИА, на англ. – SPA, на араб. – واس) публикует статьи о Таджикистане в основном под следующими рубриками: «Политика» (سياسى), «Общее» (عامٌّ), «Экономика» (أقتصادى), «Социальные» (اجتماعى), «Культурные» (ثقافى), «Спорт» (رياضي), «Хадж (حج), «День основания» (يوم التأيس), «Национальный день» (اليوم الوطني), «Отчет» (تقرير), «Рамадан» (رمضان), «Путешествия и отдых» (سياحة وترفيه), «Окружающая среда» (بيئي) и «Саудовские газеты» (الصحف السعودية). За 2014-2024 гг. Таджикистан упоминался в 1132 материалах под рубриками: «общее» – 500; «политические» – 245; «экономические» – 80; «социальные» – 31; «культурные» – 31; «спортивные» – 186. В настоящем исследовании основное внимание уделяется материалам, которые напрямую касаются событий в Таджикистане. Эти материалы можно разделить по содержанию на следующие:

1) дипломатические и политические отношения Таджикистана (официальные визиты с обеих сторон, подписание соглашений и т.д.);

2) экономическое, торговое, военное, культурное и социальное сотрудничество;

3) гуманитарная помощь Таджикистану со стороны КСА;

Как выяснилось, СИА чаще всего проявляет интерес к дипломатическим и политическим отношениям Таджикистана с КСА (официальные визиты с обеих сторон, подписание соглашений, двусторонние политические консультации и т.д.). Соответствующие статьи публикуются под рубрикой «Политика» (سياسي). В них освещаются официальные визиты Президента Таджикистана Эмомали Рахмона в зарубежные страны (КСА, ОАЭ, Иордания, Катар, Египет, Бахрейн, Пакистан, Иран, Китай, Россию), встречи правительственных делегаций и переговоры. Особенно подробно отражены официальные и рабочие визиты Президента Таджикистана Эмомали Рахмона в Королевство Саудовская Аравия (2001, 2005, 2016, 2017, 2023 гг.), в Сирийскую Арабскую Республику (2007 г.), Объединенные Арабские Эмираты (2007 г.), Йемен (2008 г.), Алжир (2008 г.), Бахрейн (2014 г.), Кувейт (2016, 2024 гг.), Катар (... 2017, 2024 гг.), Иорданию (2017 г.), Пакистан (... 2022 г.) и другие страны) [1]. При этом очень строго соблюдается хронологический порядок изложения событий.

СИА также опубликовало 4 статьи о визите Председателя Маджлиси намояндагон Маджлиси Оли Таджикистана Шукурджона Зухурова в КСА [1, 2017. – 20-22 января], освещены были и визиты Премьер-министра Таджикистана в Катар [1, 2015. – 20 сентября], министра иностранных дел Таджикистана Сироджиддина Мухриддина в Саудовскую Аравию и его встречи с высокопоставленными саудовскими чиновниками, а также взаимные визиты Генеральных прокуроров двух стран [1, 2022. – 27 августа].

Под рубрикой «Из мира ислама» на сайте СИА публикуются материалы, касающиеся географического положения Таджикистана, его природных ресурсов, занятости населения, экономики страны, а также импорта и экспорта товаров [1, 2011. – 20 октября]. Благодаря новостям под этой рубрикой арабский читатель узнал, например, о лидирующем положении Таджикистана в мире по запасам и источникам производства электроэнергии, а также получил представление об экспорте и импорте его продукции. Такая информация важна для арабского мира, потому что предоставляет новые сведения о внешней политике республики, ее международных отношениях и экономическом положении.

Саудовское информационное агентство пристальное внимание уделяет многоплановому сотрудничеству Таджикистана и КСА. В частности, были опубликованы следующие сообщения: «Торговая

палата Мекки подписывает пять меморандумов о взаимопонимании и экономических соглашений между коммерческими секторами Саудовской Аравии и Таджикистана» [1, 2022. – 29 мая], «Главное управление Генерального аудитора и Счетная палата Таджикистана подписали Меморандум о взаимопонимании по усилению надзорной работы» [1, 2023. – 8 марта], «Соглашение между Королевством Саудовская Аравия и Таджикистаном о создании совместного делового совета» [1, 2024. – 25 ноября] и др. Все эти материалы демонстрируют, что сотрудничество Таджикистана с КСА с каждым годом расширяется.

Немало материалов СИА посвящено вопросам мирового водного кризиса. Из их содержания следует, что КСА всегда поддерживало инициативы Правительства Таджикистана в решении водных проблем и принимало участие во всех международных конференциях и встречах, посвященных этой актуальной теме, в том числе во Второй международной конференции «Международное десятилетие действий по водным ресурсам в Таджикистане» [1, 2022. – 17 июня].

Визиты высокопоставленных официальных лиц Саудовской Аравии в Таджикистан, процесс укрепления отношений между двумя чрезвычайно важными стратегическими регионами – Центральной Азией и странами Персидского залива, в силу своей значимости, тоже освещались СИА.

Изучение веб-сайта СИА показывает, что оно опубликовало много материалов о гуманитарной помощи КСА Таджикистану через Центр помощи и гуманитарных операций короля Салмана. Например, только в 2023 г. под рубриками «Социальное» и «Общее» было опубликовано 11 материалов, 8 из которых касаются распределения различной гуманитарной помощи от Центра гуманитарной помощи и помощи имени короля Салмана в районах Республики Таджикистан [1, 2023. – 18-29 апреля].

В целом, анализ материалов СИА показывает, что за годы независимости дипломатические и экономические связи между Таджикистаном и Саудовской Аравией значительно расширились посредством организации и проведения визитов на высшем уровне, взаимных встреч, инвестиционных форумов и т.п. Освещение этих и других событий в средствах массовой информации оказало очень позитивное влияние на развитие двусторонних отношений между Таджикистаном и арабским миром. Это свидетельствует о том, что

исследуемые материалы обладают позитивной и ориентированной на сотрудничество фрейминг-структурой. В связи с этим представление Таджикистана в арабском мире как мирного, стабильного и демократического государства рассматривается как фактор укрепления его международного авторитета.

Во втором параграфе «Обсуждение вопросов двусторонних отношений в Катарском информационном агентстве» отмечается, что Катарское информационное агентство (сокр. на рус. яз. – КИА, на араб. – قنا, на англ. – QNA) было создано 25 мая 1975 г. указом Эмира под № 94. В ст. 1 этого указа говорится, что «Агентство подчиняется Министерству информации, а его директор – непосредственно министру информации» [115].

КИА публикует материалы на пяти языках: арабском, английском, французском, немецком и испанском. На его сайте материалы о Таджикистане представлены в основном в рубриках: «Катар» (قطر), «Разные новости» (أخبار منوعة), «Экономика» (إقتصاد), «Обзоры и исследования» (تقارير ودراسات), «Спорт» (رياضة) и «Общее» (عام). Анализ материалов, опубликованных в 2014-2024 гг., показал, что Таджикистан упоминается в 734 материалах [2], что свидетельствует об активном развитии отношений Таджикистана с Катаром. Например, если в материалах 2014-2019 гг. Таджикистан упоминается в среднем в 15-20 статьях ежегодно, то в 2021-2024 гг. – это до 90-100 упоминаний в год. Последовательное освещение отношений Таджикистана с Катаром для арабской аудитории создаёт благоприятные условия для укрепления доверия и повышения международного авторитета страны.

Исследование показало, что вопросы двусторонних отношений, сотрудничества Таджикистана и Катара в материалах КИА занимают особое место. Так, только в 2023 г. на его сайте было опубликовано 176 материалов о Таджикистане, из которых 74 были посвящены теме сотрудничества, в частности освещению результатов официальных визитов руководителей обеих стран. Например, только 8 июня 2023 г., в рамках официального визита Эмира Катара в Таджикистан, сайт опубликовал 23 статьи о всех деталях его визита [2, 2023. – 8 июня].

На сайте КИА имеют место и материалы о встречах Президента Таджикистана с Президентом Ирана, Премьер-министром Пакистана, о бизнес-форуме Таджикистана и Турции в Душанбе, саммите ШОС в Узбекистане, участии Катара в первом совместном саммите министров

стратегического диалога между ССАСПЗ и странами Центральной Азии, а также о встречах и переговорах министров и послов Таджикистана и Катара. Все эти публикации – свидетельство официального сотрудничества и дружественных отношений двух стран, способствующих повышению имиджевых характеристик Таджикистана в арабском мире.

Широко освещаются в СМИ арабских стран, в том числе КИА, различные международные и региональные конференции и встречи, проводимые в Душанбе и в которых принимали активное участие представители Государства Катар [2, 2022. – 8 июня; 18 октября].

КИА уделяет внимание, конечно, и тем событиям, из-за которых Таджикистан попадает в заголовки мировых новостных агентств, в том числе арабских. В частности, при освещении событий в Афганистане и возвращения движения «Талибан» к власти, Таджикистан как соседнее государство, партнёр России в сфере безопасности и активный участник региональных встреч был представлен соответствующим образом.

КИА акцентирует процесс и результаты официальных визитов руководителей Таджикистана и Катара. Из анализа контента этого агентства о Таджикистане можно сделать вывод, что оно часто использует сообщения иностранных новостных сайтов, но при этом очень редко дает глубокий анализ событий и отсутствует четко выраженная позиция по текущим событиям.

Таким образом, можно утверждать, что агентство подчеркивает роль Катара как стратегического партнёра, развивающего многостороннее сотрудничество с Таджикистаном. Материалы данного агентства свидетельствуют о взаимной заинтересованности как Таджикистана, так и Катара в расширении сотрудничества в экономической и социальной сферах.

В третьем параграфе «Роль информационного агентства Эмиратов (وكالة انباء الامارات) в освещении событий в Таджикистане» рассматриваются методы отражения указанным агентством того, что происходит в республике.

Средства массовой информации в Объединённых Арабских Эмиратах всегда находились и продолжают находиться под строгим контролем государства и «для усиления этого влияния используются как административные методы, так и экономические рычаги» [73, с. 126].

Информационное агентство Эмиратов (وكالة انباء الامارات) (сокр. на рус. – ИАЭ, на араб. – وام, на англ. – WAM) занимает важное место в информационном пространстве Эмиратов и ведет активную деятельность по представлению Таджикистана арабскому миру. В период с 2014 по 2024 г. оно упомянуло о Таджикистане в 353 материалах [3].

Контент-анализ показал, что агентство в основном сосредоточилось на вопросах двусторонних отношений и сотрудничества между Таджикистаном и ОАЭ (из 353 материалов 137 сообщений (38,8%) были посвящены этой сфере).

В сравнении с другими арабскими информационными агентствами, ИАЭ демонстрирует беспристрастное освещение событий в Таджикистане. Оно уделяет повышенное внимание взаимодействию Таджикистана и Объединённых Арабских Эмиратов, и материалы на эту тематику сыграли важную роль в представлении Таджикистана арабскому миру.

К числу центральных тем, которым агентство постоянно уделяет внимание, относятся взаимные визиты и встречи представителей обеих стран. В частности, в 2016 г. официальным визитам Президента Таджикистана и его встречам с руководителями Саудовской Аравии было посвящено 5 материалов [3, 2016. – 3 января], визитам и встречам с представителями ОАЭ – 6 [3, 2016. – 16-17 марта]. Освещались также встречи посла ОАЭ в Таджикистане с Премьер-министром страны Кахором Расулзода, министрами иностранных и внутренних дел, официальными лицами [3, 2017. – 21-23 ноября]; визит министра иностранных дел ОАЭ в Таджикистан и его встреча с президентом страны [3, 2017. – 26 мая] и др. ИАЭ последовательно и подробно освещало все визиты, встречи и подписание соглашений и договоров между обеими странами.

На сайте агентства размещено представлены многочисленные публикации о многогранном сотрудничестве между Таджикистаном и ОАЭ. Например, «Подписание документов о ратификации Соглашения о передаче осужденных лиц между Эмиратами и Таджикистаном» [3, 2018. – 18 апреля]; «Генеральный прокурор Эмиратов рассматривает судебное сотрудничество с Таджикистаном» [3, 2018. – 10 декабря]; «Бизнес-форум Шарджа-Таджикистан обсуждает возможности партнерства в сфере торговли и инвестиций» [3, 2021. – 3 августа]; «ОАЭ

принимает участие в международной конференции высокого уровня по безопасности границ и борьбе с терроризмом в Душанбе» [3, 2022. – 20 октября]; «ОАЭ участвует в международной конференции "Вода для развития" в Таджикистане» [3, 2022. – 5 сентября]; «Центральный банк Объединенных Арабских Эмиратов и Банк Таджикистана подписали меморандум о взаимопонимании» [3, 2024. – 13 декабря] и др.

Благотворительная помощь таких эмиратских учреждений, как «Дар аль-Барр» (دار البر), «Набазот» (نبضات) и «Сакья-ль-Имарат» (سقيا الإمارات), Таджикистану также стали одной из тем, освещаемых ИАЭ. Например, в 2022-2023 гг. агентство опубликовало два материала под одинаковыми заголовками «Делегация «Хайрия Шарджи» посещает благотворительные проекты этой организации в Таджикистане» [3, 2022. – 21 сентября]. В отчете за 2023 г. сообщается, что республику посетила рабочая группа во главе с Мухаммадом Хамдоном аз-Зари, Председателем отдела проектов и помощи этой организации.

ИАЭ также проявляет интерес к другим событиям, происходящим в Таджикистане. Например, ввод в эксплуатацию первого [3, 2018. – 16 ноября] и второго [3, 2019. – 9 сентября] агрегатов Рогунской ГЭС, сильные ливни и наводнения в Таджикистане [3, 2023. – 1 сентября], в результате чего погибли и получили ранения несколько человек и т. д.

Особый интерес для Информационного агентства представляют и культурные связи между Таджикистаном и ОАЭ. Соответствующие материалы были посвящены таким событиям, как «Неделя наследия Таджикистана в Шардже» [3, 2018. – 22 января], визит делегации культуры ОАЭ в Таджикистан с 5 по 12 мая 2018 г., участие делегации Института культурной дипломатии в праздновании Навруза в Таджикистане [3, 2022. – 22 марта] и др.

В целом, информационное агентство Эмиратов уделяло больше внимания вопросам сотрудничества Таджикистана и ОАЭ. При этом реалии, связанные с Таджикистаном, оно отражало более объективно, чем другие информационные агентства арабских стран. Тем самым оно вносит свой вклад в укрепление отношений между Таджикистаном и ОАЭ.

Третья глава диссертации – **«Позиция таджикских СМИ в отражении двусторонних отношений с арабскими странами»** – состоит из **трех параграфов,** которые фокусируются на роли

таджикских СМИ, в том числе НИАТ «Ховар», ИА «Азия-Плюс» и сайта «Pressa.tj» в отражении взаимоотношений между странами и политических событий в арабском мире.

В **первом разделе «Контент-анализ материалов НИАТ “Ховар”»** рассматриваются материалы, непосредственно связанные с отношениями Таджикистана с арабскими странами. АМИТ «Ховар» «является основным источником официальных новостей в Таджикистан» [62, с. 4].

На сайте национального информационного агентства Таджикистана «Ховар» (сокр. на тадж. – АМИТ «Ховар»; на англ. – NIAT «Khovar» (National information agency of Tajikistan); на араб. – وكالة أنباء تاجيكستان الوطنية) в рамках данного исследования за период 2014-2024 гг. было зафиксировано 845 публикаций, посвященных арабским странам. Из них 393 (46%) были посвящены КСА; 270 (32%) – Катару; 182 (22%) – ОАЭ [4].

В зависимости от темы, все эти статьи можно разделить на три группы.

1) Отражение двусторонних отношений. Эта группа – самая объемная: из 845 статей и сообщений – 335 (40 %) посвящены этой сфере.

По сравнению со всеми арабскими странами, на сайте НИАТ «Ховар» наибольшее внимание уделяется Королевству Саудовская Аравия: освещаются официальные взаимные визиты, встречи и переговоры Президента Таджикистана уважаемого Эмомали Рахмона с лидерами арабских государств, а также взаимные визиты и встречи высокопоставленных межгосударственных делегаций (включая встречи послов, министров и правительственных делегаций).

Из 393 статей о КСА 157 были посвящены обсуждению двусторонних отношений (39,9%). В частности, НИАТ «Ховар» опубликовало 11 материалов рабочих визитах Президента Таджикистана Эмомали Рахмона в Королевство Саудовская Аравия [4]. В публикациях отношения между Таджикистаном и Саудовской Аравией в основном оцениваются в контексте позитивного сотрудничества и развития конструктивного взаимодействия.

Сайт НИАТ «Ховар» публиковал также материалы о взаимоотношениях Таджикистана и Катара – из 270 материалов 109 (40,3%) публикаций о встречах и совещаниях глав государств.

НИАТ «Ховар» наряду с другими странами уделило внимание и отношениям Таджикистана с Объединенными Арабскими Эмиратами (ОАЭ). Например, из 182 статей, посвященных ОАЭ в период 2014-2024 гг., 69 (37,9%) были посвящены этой теме. В центре – официальные и рабочие поездки Президента Республики Таджикистан в ОАЭ.

В целом, НИАТ «Ховар» посредством освещения официальных визитов, дипломатических встреч и деятельности межправительственных структур по координации межгосударственного взаимодействия способствует высокой оценке внешней политики Республики Таджикистан и укреплению связей со странами арабского региона Персидского залива.

2) Отражение многогранного сотрудничества Таджикистана с арабскими странами Персидского залива. Материалы агентства «Ховар» свидетельствуют, что в последние годы интерес трех арабских государств Персидского залива (КСА, Катар, ОАЭ) к региону Центральной Азии, в том числе к Таджикистану, существенно возрос, и каждое из них внесло и продолжает вносить вклад в экономику Таджикистана. В период 2014–2024 гг. автором диссертации, как уже отмечалось ранее, было зафиксировано 845 материалов, посвященных КСА, Катар, ОАЭ, из которых 332 (39,2%) отражают многостороннее сотрудничество Таджикистана с этими государствами.

Всего на сайте НИАТ «Ховар» обнаружено 393 материала о КСА из которых 148 (37,6%) посвящены многоплановому сотрудничеству Таджикистана с Саудовской Аравией.

Из них следует, что в последние годы обе страны пытаются создать благоприятные условия для развития между ними торгово-экономических отношений. В частности, с этой целью создавались межправительственные комиссии, организовывались международные инвестиционные форумы и другие экономико-политические мероприятия. Так, в 2023 г. на сайте «Ховар» был опубликован 21 материал, посвящённый сотрудничеству, включая следующие направления: образование (5 статей); инвестирование в Рогун (3 статьи); сотрудничество с Центром гуманитарной помощи и содействия имени короля Салмана (2 статьи); туризм (2 статьи); экспорт таджикской продукции в КСА (2 статьи); борьба с коррупцией; права человека; борьба с незаконным оборотом наркотиков; таможня и сельское

хозяйство. В 2024 г. количество публикаций по вопросам двустороннего сотрудничества, увеличилось до 37 [4].

Из анализа следует, что встречи Президента Республики Таджикистан с высокопоставленными представителями Саудовской Аравии имеют политическое значение и выступают в качестве одного из ключевых факторов формирования и развития экономического и инвестиционного партнерства.

Многоплановое сотрудничество Таджикистана и Катара также не осталось без внимания НИАТ «Ховар». Согласно проведенному анализу, из 270 статей, посвященных Катару, 116 (42,9%) охватывают вопросы двустороннего взаимодействия. Данные показатели свидетельствуют о том, что сайт уделяет пристальное внимание различным приоритетным направлениям экономического сотрудничества. Исследование показало, что за последние годы двусторонние официальные визиты на высоком уровне способствовали укреплению и активному развитию межгосударственного партнерства Таджикистана и Катара, которое продолжает развиваться во всех направлениях. По данным НИАТ «Ховар», в течение 2012-2023 гг. инвесторы из Государства Катар вложили в экономику Республики Таджикистан «64,6 млн. долл. США прямых инвестиций» [4, 2024, – 23 января].

НИАТ «Ховар», освещая многогранную кооперацию Таджикистана и Катара, одновременно разъясняет его важность для Республики Таджикистан, особенно в сфере экономики.

Большое внимание агентство уделяет и многостороннему сотрудничеству Таджикистана с Объединенными Арабскими Эмиратами (ОАЭ): из 182 материалов, посвящённых ОАЭ, в 67 (36,8%) пишется именно об этой сфере.

В частности, во многих статьях и сообщениях излагаются такие факты, как: привлечение средств на строительство Рогунской ГЭС [4, 2024. – 28 февраля]; международная ассоциация производителей и экспортеров сельскохозяйственной продукции Таджикистана на престижной выставке Gulfood в г. Дубай [4, 2024 – 20 февраля]; проведение Форума предпринимателей и инвесторов Таджикистана и ОАЭ в г. Дубай [4, 2021. – 21 декабря]; выставка-продажа сухофруктов Таджикистана: «Баракат Исфара», «Оро Исфара», «Исфара Фуд», «Субхи Ватан», «Висол» «Насим» (Хорог) [4, 2022. – 17 февраля];

участие Республики Таджикистан во всемирной выставке «ЭКСПО - 2020» в ОАЭ [4, 2018. – 18 июля]; сотрудничество в таких сферах, как парламентские связи, банковская система, таможенное дело, безопасность, привлечение рабочей силы и др.

Тема культурных связей Таджикистана с арабскими странами Персидского залива также находится в центре внимания НИАТ «Ховар». Агентство опубликовало, например, материалы: о проведении таджикских культурных мероприятий в ОАЭ [4, 2017. – 17 мая]; об открытии Недели народных ремесел Таджикистана в ОАЭ [4, 2018. – 23 января]; о презентации национальных костюмов и изысканных таджикских блюд [4, 2018. – 8 мая]; о демонстрации презентации народных ремёсел Таджикистана в Дубае [4, 2019. – 28 августа] и др. Эти и аналолгичные публикации носят в основном информационный характер и освещают официальные культурные мероприятия Таджикистана и их проведение в Объединённых Арабских Эмиратах.

В целом, публикации НИАТ «Ховар» способствуют определению приоритетных направлений двустороннего сотрудничества и привлечению инвестиций в экономику Таджикистана. Тем не менее анализ материалов агентства показывает, что экономические и торговые отношения между Таджикистаном и странами Персидского залива пока не полностью отвечают ожиданиям высшего руководства этих стран и запросам населения региона.

3) Отражение событий в арабских странах в НИАТ «Ховар». Помимо освещения официальных отношений и различных направлений сотрудничества, НИАТ «Ховар» также уделяет внимание политической и социальной (общественной) жизни арабских стран Персидского залива (АСПЗ) в основном под рубрикой «Регион и мир». Согласно исследованию, под этой рубрикой опубликовано 52 материала, из них 38 статей и сообщений относятся к Саудовской Аравии; 10 – к ОАЭ, Катару – 4; материалы также различаются по годам публикации.

Публикации рубрики «Регион и мир» подготовлены преимущественно с опорой на информационные ресурсы таких международных изданий, как «Financial Times», «Middle East Eye», www.skyarabia.com, британская газета «The Independent», информационные агентства INTERFAX.RU, «Reuters», новостное агентство «Тулуъ Нюс», информационное агентство Эмиратов (WAM) и др., которые занимают нейтральную позицию.

Отражение событий в АСПЗ, особенно в Саудовской Аравии, в «Ховар» отличается двумя основными аспектами. Во-первых, большинство этих событий имеют существенное гуманитарное значение. Например, участие женщин в выборах [4, 2015. – 14 декабря], разрыв дипломатических отношений Саудовской Аравии с Исламской Республикой Иран [4, 2016. – 4 января], переход с солнечного календаря на григорианский [4, 2016. – 6 октября], внезапное выпадение снега [4, 2023. – 12 апреля] и др. Во-вторых, некоторые из этих событий актуальны для таджикской аудитории: арест сотен людей по обвинению вч принадлежности к ИГИЛ» [4, 2015. – 17 августа], признание Советом ученых Саудовской Аравии движения «Братья-мусульмане» экстремистской организацией [4, 2020. – 16 ноября] и др.

Решение Совета ученых Саудовской Аравии имеет ключевое значение для политической ситуации в регионе, потому что движение «Братья-мусульмане» (запрещено в Таджикистане) активно действует не только в различных арабских странах, но и в Центральной Азии и считается одной из экстремистских исламских организаций. Важно и то, что это решение может усилить давление на другие исламские организации и движения, разделяющие идеологию «Братьев-мусульман» (запрещено в Таджикистане).

Меньший интерес НИАТ «Ховар» к другим арабским странам Персидского залива можно объяснить тем, что агенство больше сосредоточено на более важных событиях в других регионах или имеет ограниченные доступ к информации из этих стран.

Сравнительный анализ показал, что НИАТ «Ховар» к событиям и происшествиям в Государстве Катар проявляет меньший интерес, чем к событиям в Саудовской Аравии и ОАЭ.

НИАТ «Ховар» не имеет своего представительства ни в одной арабской стране, и ни один из его журналистов не выезжал из Таджикистана с целью освещения жизни в этих странах. Все опубликованные материалы основаны на информации с интернет-ресурсов и зарубежных новостных агентств, что не всегда является прямым отражением позиции агентства. Это, конечно, не может не повлиять на характер освещения событий. Поэтому в материалах НИАТ «Ховар» иногда прослеживается позиция России, иногда – стран Запада, а иногда – Ирана. Тем не менее агентство по возможности старается публиковать материалы о важных событиях арабского мира в

информационном пространстве Таджикистана, знакомя с ними таджикского читателя.

Второй раздел третьей главы «Особенности тематики и постановки вопросов в «Азия-Плюс»» делает акцент на том, что «Азия-Плюс» – независимая медиагруппа в Республике Таджикистан; она включает три независимых компании – информационное агентство, издательство и радиокомпанию, которые работают под единой маркой (брендом).

Информационное агентство «Азия-Плюс» «было зарегистрировано в Министерстве юстиции Республики Таджикистан в 1995 г., а первый выпуск (номер) его информационно-аналитического бюллетеня вышел в свет в апреле 1996 г.» [5]. Агентство имеет сеть корреспондентов во всех регионах Таджикистана, предоставляет информационные услуги на трех языках – таджикском, русском и английском, а информационный портал asiaplustj.info по числу пользователей в интернете, без сомнения, является лидером в республике.

Информационное агентство «ASIA-Plus» статьи о событиях в арабских странах публикует под рубриками «Мир», «Таджикистан», «Экономика», «Политика», «Общество», «Государственное управление», «Безопасность», «Закон и порядок», «Спорт» и «Происшествия». В диссертации подробно рассматриваются материалы этих рубрик по отдельным странам.

А) Отношения и сотрудничество Таджикистана с КСА. ИА «Азия-Плюс» играет важную роль в отражении и анализе взаимоотношений между двумя странами, а также в освещении происходящих в них политических, социальных, экономических и культурных событий. За период 2014-2024 гг. по этим темам агентством было опубликовано 109 материалов под рубриками «Политика» (29), «Общество» (23), «Мир» (17), «Экономика» (11), «Таджикистан» (10), «Правительство» (6), «Безопасность» (5), «Спорт» (5), «Закон и порядок» (2) и «Происшествия» (1)» [5]. В них освещались различные аспекты отношений и партнерства Таджикистана и КСА, а также важные события, имевшие место в Саудовской Аравии.

В статьях под рубрикой «Политика» в основном освещались официальные и рабочие визиты Президента Республики Таджикистан, парламентской делегации во главе с Председателем Маджлиси

намояндагон в КСА, а также встречи министров и послов для обсуждения развития и укрепления двусторонних отношений и сотрудничества в различных сферах, взаимные визиты делегаций, проведение политических консультаций, решение КСА о присоединении к Шанхайской организации сотрудничества, поздравительные послания, соболезнования и т.п. Большинство материалов носит новостной характер, в которых официальные факты получили разъяснение и интерпретацию.

Материалы под рубрикой «Общество» были посвящены в основном сотрудничеству Таджикистана и КСА в сфере культуры и образования (дни культуры, вопросы хаджа, строительство школ и т.д.).

Как видим из названий публикаций, ИА «Азия-Плюс» фокусируется на фактах оказания КСА гуманитарной помощи Таджикистану. Контент-анализ показал, что в последние годы различные фонды и центры этой страны, в том числе Саудовский фонд развития и Центр короля Салмана, оказывают республике значительное финансирование для реализации различных проектов, таких как помощь и поддержка нуждающихся, пострадавших от природных катастроф, строительство школ, укрепление берегов в южных районах Таджикистана, а также предоставление оборудования для Комитета по чрезвычайным ситуациям и гражданской обороне Таджикистана.

Под рубрикой «Экономика» ИА «Азия-Плюс» публикует материалы об экономическом и инвестиционном сотрудничестве Таджикистана и Саудовской Аравии (27 статей и сообщения). В частности, «Совместный инвестиционный форум предпринимателей КСА и Согдийской области в городе Худжанде» [5, 2018. – 10 май]; «Фонд ОПЕК выделяет 10 млн. евро для улучшения управления водными ресурсами в Хатлоне» [5, 2019. – 19 сентября]; «Саудовская Аравия подарила Таджикистану 25 тонн фиников» [5, 2022. – 16 мая] и др.

Из анализа материалов под рубрикой «Экономика» следует, что КСА является первой арабской страной-инвестором для Таджикистана, который, в свою очередь, начал импортировать продукцию из этой страны.

Под рубрикой «Мир» зафиксировано 18 материалов о важных политических и общественных событиях в КСА. Большинство публикаций основано на информации зарубежных сайтов и сетей,

особенно арабских, которые «Азия-Плюс» сопроводила своими комментариями и пояснениями. Например, сообщение «В Саудовской Аравии приведен в исполнение смертный приговор принцу» [5, 2016. – 19 октября] было опубликовано со ссылкой на новости спутникового телеканала «Аль-Арабия» об объявлении смертного приговора члену королевской семьи принцу Турки ибн Сауд аль-Кабиру. В истории Саудовской Аравии такой факт имел место впервые. Аналогично, ИА «Азия-Плюс» со ссылкой на сайт «Новости Центральной Азии» сообщило об аресте в КСА более 200 человек по подозрению в коррупции в КСА [5, 2017. – 10 ноября].

В материалах под рубрикой «Мир» ИА «Азия-Плюс» излагалась и такая информация, как внесение изменений в законодательство о расширении прав женщин в Саудовской Аравии [5, 2019. – 21 августа] со ссылкой на издание «Saudi Gazette», дело об убийстве Джамаля Хашогги – журналиста, критикующего политику правительства Саудовской Аравии [5, 2018. – 20 ноября] со ссылкой на «Reuters», признание наследным принцем Саудовской Аравии Мухаммадом бин Салманом своей ответственности за убийство журналиста Джамаля Хашогги в Стамбуле [5, 2019. – 27 сентября], повторное, спустя семь лет, открытие Посольства Ирана в Саудовской Аравии [5, 2023. – 7 июня] и др. Несмотря на то, что эти события происходят внутри стран КСА, они имеют глобальное значение с точки зрения их информационной ценности и масштаба.

Под рубрикой «Таджикистан» также было опубликовано множество материалов о сотрудничестве Таджикистана с КСА. В частности, «Презентация туристического потенциала Таджикистана в Саудовской Аравии» [5, 2022. – 3 октября]; «Саудовская Аравия выделит почти 100 миллионов долларов на строительство Рогунской ГЭС» [5, 2023. – 2 ноября] и др. Как видно из заголовков, в этих материалах освещается сотрудничество Таджикистана и КСА в таких сферах, как гидроэнергетика, развитие туристических возможностей и др.

Информационное агентство «Азия-Плюс» достаточно широко и полно освещает политические, социальные, экономические и культурные события, связанные с многосторонними отношениями и сотрудничеством Таджикистана и КСА. С одной стороны, это помогает таджикскому читателю получить представление о сущности

сотрудничества и многих конструктивных мерах в этом направлении, с другой – своими публикациями агентство вносит вклад в популяризацию и укрепление многосторонних связей между этими странами.

В целом, ИА «Азия-Плюс» в большей степени ориентируется на выполнение информационной функции и формирование позитивного образа международного сотрудничества, в связи с чем играет важную роль в формировании общественного дискурса относительно отношений между Таджикистаном и Саудовской Аравией.

Б) Государство Катар на сайте «Asia-Plus». Согласно авторскому анализу, Государство Катар на сайте «Азия-Плюс» упоминалось 434 раза – в материалах за период с 2014 по 2024 г.. Этот показатель свидетельствует о том, что Катар является одной из наиболее активных стран в регионе Персидского залива. Такое частое упоминание этой страны объясняется тем, что в последние годы в Катаре проводилось множество спортивных мероприятий, в частности региональные и мировые чемпионаты (включая чемпионат мира по футболу 2022 г. и чемпионат на Кубок Азии по футболу 2023 г.). Кроме того, о Катаре как государстве-посреднике говорилось в аналитических статьях о ситуации в Афганистане и деятельности движения Талибан, соглашении о прекращении огня между ХАМАС и Израилем.

В материалах ИА «Азия-Плюс» пристальное внимание уделяется развитию взаимоотношений между Таджикистаном и Катаром; чаще всего эти публикации представлены в рубриках: «Политика» (58), «Общество» (73), «Экономика» (29), «Мир» (71), «Таджикистан» (21), «Власть» (9), «Безопасность» (18), «Закон и порядок» (5), «Центральная Азия» (4) и «Спорт» (146).

Материалы рубрики «Политика» в основном освещают официальные и рабочие визиты Президента Таджикистана Эмомали Рахмона в Катар (2017, 2024 г.); заявление Египта, Бахрейна и ОАЭ о разрыве дипломатических отношений с Катаром [5, 2017. – 23 июня]; рабочие и официальные визиты Эмира Государства Катар Шейха Тамима бин Хамада аль-Тани (14-15 июня 2019 г., 8-9 июня 2023 г.) в Таджикистан [5, 2019. – 14-15 июня; 2023. – 8-9 июня]; визит Председателя Маджлиси намояндагон Маджлиси Оли Республики Таджикистан Шукурджона Зухурова в Государство Катар для участия в 140-й сессии Ассамблеи Межпарламентского Союза [5, 2019. – 4

апреля]; здесь же было опубликовано заявление Министерства иностранных дел Таджикистана о снятии дипломатической блокады Катара странами Персидского залива и Египтом [5, 2021. – 8 января] и др. Эти публикации отражают политические аспекты сотрудничества между Таджикистаном и Катаром, а также позицию Таджикистана по ключевым региональным вопросам.

Одной из причин, по которой Катар привлекает наибольшее внимание таджикских СМИ, в том числе и агентства «Азия-Плюс», стали его инвестиции в строительство крупнейшей мечети в Центральной Азии – в г. Душанбе. Большая часть материалов по этой теме опубликована в разделе «Общество». В период с 2009 г. до официального открытия этой мечети ИА «Азия-Плюс» опубликовало 18 материалов на эту тему, основанных на различных источниках. Это свидетельствует о значительном интересе агентства к этому проекту, который имел особую культурную и религиозную важность.

Под рубрикой «Общество» информационное агентство «Азия-Плюс» освещало темы о готовности Катара принимать таджикских трудовых мигрантов, о взаимодействии Таджикистана и Катара в образовательной и культурной сферах, в частности «Дни культуры Республики Таджикистан впервые состоялись в государстве Катар» [5, 2018. – 19 ноября]; «Вручение премии Эмира Катара (премия шейха Хамада) главному научному сотруднику Центра «Синошинос̄» Академии наук Таджикистана, доктору филологических наук, профессору Саидрахмону Сулаймони» [5, 2018. – 14 декабря]; «Таджикская фотомодель Карина Камил стала лицом показа первой коллекции дизайнера одежды из Саудовской Аравии – Нури Сулеймана [5, 2020. – 21 декабря] и др. В этих материалах акцент делается на развитие культурного и образовательного обмена между Таджикистаном и Катаром, а также возможности для таджикских специалистов и деятелей культуры участвовать в международных инициативах.

Под рубрикой «Безопасность» было опубликовано 6 статей о сотрудничестве между Таджикистаном и Катаром в соответствующей области. В частности, на основе информации пресс-службы МВД Таджикистана АИ «Азия-Плюс» были освещены следующие события: встречи министра внутренних дел Таджикистана Рахимзода Рамазона Хамро с послом Государства Катар в Таджикистане Али ибн Мубараком

аль-Муханнади (24 января 2014; 22 августа 2016) и переговоры с министром внутренних дел Катара шейхом Абдулла Насер аль-Тани (2012 г.). Темой встреч стало взаимодействие в борьбе с преступностью, экстремизмом и терроризмом, незаконным оборотом наркотиков и другими видами организованной преступности.

В целом информационное агентство «Азия-Плюс» достаточно широко отражает сотрудничество Таджикистана и Катара в самых различных сферах, в том числе в политике, экономике, культуре, образовании, способствуя тем самым развитию многосторонних связей между двумя государствами.

В) Объединенные Арабские Эмираты в материалах ИА «Азия-Плюс». Процесс формирования и развития многосторонних отношений между Таджикистаном и Объединёнными Арабскими Эмиратами (ОАЭ) также попал в поле внимания ИА «Азия-Плюс». Однако, в сравнении с публикациями о Саудовской Аравии и Катаре, материалов, посвящённых этой арабской стране, заметно меньше.

Всего в период с 2014 по 2024 гг. ИА «Азия-Плюс» опубликовало 255 материалов о событиях в ОАЭ и их сотрудничестве с республикой. Хотя это количество (255 материалов) уступает публикациям, посвящёнными Саудовской Аравии и Катару, оно свидетельствует о том, что Объединённые Арабские Эмираты в информационном пространстве агентства представлены как важный политический, экономический и социальный партнёр Таджикистана, о чем свидетельствуют рубрики «Политика» (30), «Общество» (77), «Экономика» (25), «Мир» (10), «Таджикистан» (8), «Власть» (5), «Безопасность» (5), «Закон и порядок» (9), «Спорт» (84) и «Центральная Азия» (2).

Под рубрикой «Политика» преимущественно представлены материалы об официальных и рабочих визитах Президента (2016, 2023 гг.) и министра иностранных дел Таджикистана (2015, 2017 гг.) в ОАЭ. Эти публикации свидетельствуют о внимании к политическому и дипломатическому сотрудничеству между странами.

Немало статей и сообщений было размещено под рубрикой «Общество», в частности «Делегации ОАЭ понравились природа, фрукты и ... одеяла из Таджикистана» [5, 2018. – 8 мая]; «На ЭКСПО-2020 в Дубае открылся уголок Таджикистана» [5, 2021. – 4 октября]; «Ясмина Алидодова – таджикская девушка, удивившая судей конкурса

«XFactor» в Дубае» [5, 2023. – 14 ноября] и др. Как видим, эти материалы охватывают культурные, медицинские, туристические и трудовые аспекты взаимоотношений между Таджикистаном и ОАЭ.

Под рубрикой «Экономика» опубликовано 5 материалов, наиболее важными из которых являются освещающие заседания Совместной комиссии по торговому, экономическому и техническому сотрудничеству между Таджикистаном и Объединенными Арабскими Эмиратами. Сообщения и статьи ИА «Азия-Плюс» в данном случае базировались на информации, предоставленной пресс-службой Государственного комитета по инвестициям и управлению государственным имуществом Республики Таджикистан.

Из анализа этих материалов следует, что на первом [5, 2014. – 14 мая] и втором [5, 2016. – 21 апреля] заседаниях данной комиссии таджикскую делегацию возглавлял Кодири Косим (в тот период председатель Государственного комитета по инвестициям и управлению государственным имуществом Республики Таджикистан). На всех встречах обсуждалась тематика расширения сотрудничества двух стран в торгово-экономической, инвестиционной, банковской, энергетической, промышленной областях, а также вопросы здравоохранения, образования, науки, туризма, культуры и транспорта.

Таким образом, сайт ИА «Азия-Плюс» регулярно и достаточно полно освещает все аспекты взаимодействия Таджикистана с арабскими странами Персидского залива, особенно с Саудовской Аравией, Катаром, ОАЭ. Отметим, что информация о наиболее важных и общественно значимых событиях представлена со ссылкой на разные источники.

Публикации на сайте этого агентства тематически сгруппированы – от официальных политических новостей до освещения культурных и спортивных мероприятий, что значительно упрощает поиск необходимой информации. Большая часть материалов о взаимодействии Таджикистана с тремя арабскими странами Персидского залива носит новостной характер, при этом достаточно подробно освещаются сопутствующие вопросы. Этот метод можно назвать одной из особенностей «Азия-Плюс» в отражении политических, социальных, экономических и культурных реалий, что повышает имиджевые оценки агентства.

Ещё одной особенностью «Азия-Плюс» в освещении значимых событий, связанных с сотрудничеством Таджикистана с арабскими странами, является его подход к выбору ключевых тем (событий и фактов), их аргументированный и объективный анализ, твёрдая позиция в выводах.

В целом, ИА «Азия-Плюс» публикуя значительный объём материалов о политических, экономических и социальных процессах, внесло заметный вклад в информирование и просвещение общества, а также предоставило полезную информацию для изучения укрепления международных отношений Республики Таджикистан со странами арабского региона Персидского залива.

В третьем разделе третьей главы – «Сравнительный анализ материалов «Пресса.тҷ» (Pressa.tj)» – изучаются тематические особенности материалов.

«Pressa.tj» – еженедельное издание, «зарегистрированное в Министерстве культуры Республики Таджикистан под № 0054/РЗ и издающееся с 1992 года, с 2008 года функционирует на двух языках – таджикском и русском» [6]. Основными темами данного ресурса являются актуальные политические, экономические, культурные и социальные проблемы как республики, так и стран ближнего и дальнего зарубежья. В информационном пространстве Таджикистана данный сайт занимает особое место, функционируя не только как источник информации, но и как инструмент анализа важных внутренних и международных событий.

Сайт «Pressa.tj», как и другие СМИ, в частности НИАТ «Ховар» и ИА «Азия-Плюс», уделяет внимание дипломатическим отношениям Таджикистана с АСПЗ, а также важным реалиям политической и общественной жизни арабских стран. Его материалы распределяются по таким рубрикам, как «Политика», «Таджикистан», «Мир», «Культура», «Экономика», «Общество» и «Спорт». По сравнению с НИАТ «Ховар» и ИА «Азия-Плюс», здесь фиксируется количественное преобладание материалов под рубриками «Таджикистан» и «Спорт».

А) Отношения Таджикистана и КСА в «Pressa.tj». Следует отметить, что в истории международных отношений Республики Таджикистан Королевство Саудовская Аравия (КСА) стало одной из первых стран Ближнего Востока, внесших значительный вклад в развитие и процветание Таджикистана еще в первые, сложные, годы его

независимости. На протяжении всех лет Саудовская Аравия неизменно поддерживала инициативы и предложения Таджикистана как на форумах и конференциях Организации исламского сотрудничества (ОИС), так и в рамках Организации Объединенных Наций (ООН). Именно поэтому сайт «Pressa.tj» уделяет особое внимание всем аспектам взаимодействия Таджикистана и Саудовской Аравии.

В рубрике «Политика», как и в других СМИ, освещается ход официальных и рабочих визитов Президента Таджикистана Эмомали Рахмона в КСА [6, 2023. – 17-18 июля], встреча Эмомали Рахмона с министром инвестиций Саудовской Аравии [6, 2024. – 11 ноября], визит Шукурджона Зухурова в Королевство Саудовская Аравия [6, 2017. – 20 января], визиты высокопоставленных представителей КСА в Таджикистан – заместителя министра иностранных дел (2013 г.), министра внутренних дел (2018 г.), министра спорта (2020 г.), генерального прокурора, председателя Консультативного совета (Меджлис аш-Шура), директора Центра гуманитарной помощи имени короля Салмана и др. Подробно отражаются на сайте и встречи послов и высокопоставленных представителей обеих сторон.

Другой раздел новостной политической рубрики сайта «Pressa.tj» отражает события, которые напрямую связаны с практическим сотрудничеством Таджикистана и КСА. Например, 2 февраля 2024 г. сайт со ссылкой на посольство Саудовской Аравии в Таджикистане сообщил, что в Таджикистан прибыла делегация Саудовского фонда развития. Согласно источнику, цель поездки – первичная оценка проекта Кулябской дороги с намерением возможности его финансирования (32 млн. долл.). Делегация ознакомилась также с ходом работ по проекту Куляб-Калаи Хумб, на реализацию которого Фонд выделил 30 млн. долл.

Интерес представляет и рубрика «Культура». Например, в статье «Таджикская крепость» в Мекке» [6, 2018. – 5 марта] говорится, что «по инициативе таджикского предпринимателя Абдураззока Саидова в саудовском городе Мекка открылся культурно-бытовой центр (ресторан) «Таджикская крепость». По данным сайта, этот центр был построен в таджикском архитектурном стиле с использованием таджикского национального декора и техник резьбы по дереву. Здесь жителям Мекки и паломникам из разных стран мира предлагаются блюда таджикской кухни. В центре трудоустроено до 60 граждан

Таджикистана. На его открытии присутствовал посол Таджикистана в Саудовской Аравии Заробиддин Касими.

Под рубрикой «Экономика» на сайте было опубликовано немного статей, но все они интересны в познавательном плане. Среди них можно отметить такие материалы, как «Ремонт и модернизация таджикских школ силами Саудовской Аравии» [6, 2017. – 21 мая], «Таджикистан и Саудовская Аравия будут развивать совместные проекты» [6, 2022. – 20 апреля] и др.

Рубрика «Мир» впечатляет объемом материала, в котором освещаются события политической и общественной жизни арабских стран, включая КСА, и подготовлены они со ссылкой на зарубежные информационные агентства.

Другими темами, демонстрирующими многогранное сотрудничество Таджикистана и КСА, являются культура, образование, здравоохранение, паломничество, помощь уязвимым социальным слоям; все они публикуются в рубрике «Общество». Например, «Саудовская Аравия празднует Новый год» [6, 2019. – 26 декабря]; «Саудовская Аравия выплачивает 600 таджикским сиротам по 100 долларов ежемесячно. Кто получает эти деньги?» [6, 2022. – 10 апреля] и др.

«Pressa.tj» уделяет должное внимание дипломатическим отношениям между Таджикистаном и Саудовской Аравией, реализации крупных и малых совместных проектов в области борьбы с изменением климата, нехватки питьевой воды, строительства образовательных учреждений в городах и районах Таджикистана, дорог и промышленных объектов, имеющих социальное значение, а также гуманитарной помощи Центра короля Салмана. Это, с одной стороны, свидетельствует о значимой роли Саудовской Аравии в развитии и укреплении дружественных отношений между двумя странами, а с другой – о вкладе «Pressa.tj» в популяризацию сотрудничества между Таджикистаном и Саудовской Аравией.

Б) Отражение взаимоотношений и сотрудничества между Республикой Таджикистан и Государством Катар. Материалы, связанные с данной темой, представлены на сайте «Pressa.tj» в меньшем объеме и в основном размещены под рубриками «Политика», «Экономика» и «Таджикистан».

Под рубрикой «Политика» освещаются такие события, как взаимные официальные визиты Президента Таджикистана и Эмира Катара, в частности государственный визит эмира Катара в Таджикистан [6, 2023. – 8-9 января], подписание новых соглашений о сотрудничестве между Таджикистаном и Катаром, а также предложения Эмомали Рахмона шейху Фейсалу ибн Сани Аль-Сани в Катаре об участии катарской стороны в реализации ряда приоритетных проектов, выгодных для обеих сторон, о перспективах дальнейшего сотрудничества [6, 2024. – 22 января] и пр.

В разделе «Экономика» представлены такие публикации, как: «Центральный банк Катара оказывает нам помощь» [6, 2017. – 2 ноября], «Форумы и встречи предпринимателей в Таджикистане и Катаре будут урегулированы» [6, 2023. – 24 января], «Обсуждение экономического, торгового и технического сотрудничества с Таджикистаном в Катаре» [6, 2023. – 25 июля], «Катар построит новый городок в Душанбе» [6, 2024. – 22 января] и другие, свидетельствующие об активном экономическом партнерстве Таджикистана и Катара.

Контент-анализ этого массива публикаций также показал готовность Катара принять таджикских трудовых мигрантов. Например, в материале «Теперь на работу едем в Катар» [6, 2017. – 19 октября] сообщалось о достигнутой договоренности между Таджикистаном и Катаром по вопросу отправки граждан Таджикистана на работу в эту арабскую страну.

Материалы в рубрике «Таджикистан» отличаются содержательным разнообразием и охватывают такие темы, как проведение Чемпионата мира по футболу в Катаре (2022 г.); пребывание граждан Катара в Таджикистане без визы в течение 30 дней [6, 2024. – 23 января]; встреча Генерального прокурора Таджикистана Юсуфа Рахмона с Генеральным прокурором Катара Иссой бин Саадом аль-Джуфари ан-Нуайми [6, 2024. – 20 февраля] и др.

Анализ материалов данного сайта показал, что одним из наиболее значимых вопросов в отношениях с арабскими странами, включая государство Катар, является экономическое сотрудничество, которое включает подписание соглашений в банковской сфере, строительство объектов, инвестиции в экономику Таджикистана, финансовую помощь (субсидии) и другие аналогичные аспекты.

В) Объединенные Арабские Эмираты (ОАЭ) занимают особое место в концепции внешней политики Таджикистана. Поэтому сайт «Pressa.tj» также уделяет внимание различным событиям, связанным с этой страной, освещая дипломатические отношения и многостороннее сотрудничество Таджикистана и ОАЭ в рубриках «Политика», «Таджикистан» и «Экономика».

В рубрике «Политика» освещаются официальные события: присутствие министра энергетики Объединённых Арабских Эмиратов Сухайля аль-Мазруи [6, 2016. – 21 октября] и министра торговли ОАЭ Султана бин Саида аль-Мансури [6, 2017. – 16 октября] на встречах с Лидером нации, Президентом Республики Таджикистан Эмомали Рахмоном [6, 2017. – 16 октября]; рабочий визит Президента Таджикистана Эмомали Рахмона и делегации Таджикистана, включающей министра иностранных дел, помощника Президента по международным связям, министров энергетики и водных ресурсов, здравоохранения и социальной защиты населения, сельского хозяйства, промышленности и новых технологий и других официальных лиц, в ОАЭ для участия в конференции ООН по изменению климата [6, 2023. – 30 ноября]. На сайте сообщается также о вручении официального приглашения Лидеру нации, Президенту Республики Таджикистан Эмомали Рахмону от Президента ОАЭ Шейха Мухаммада ибн Зайда аль – Нахайяна для участия в 28-й сессии ООН по изменению климата (COP-28), которая проходила с 30 ноября по 12 декабря 2023 г. в Дубае [6, 2023. – 27 июля] и др.

Под рубрикой «Таджикистан» также были опубликованы материалы о политических событиях, связанных с взаимодействием Таджикистана и ОАЭ. Например, отправка Президентом Эмомали Рахмоном телеграммы соболезнования Президенту ОАЭ Шейху Мухаммаду ибн Заиду аль-Нахайяну в связи с кончиной его брата Шейха Саида бин Заида аль-Нахайяна [6, 2023. – 31 июля]; участие Постоянного представителя Таджикистана при ООН Джонибека Хикмата в очередном заседании «Группы друзей воды», состоявшемся в штаб-квартире ООН. В последнем материале речь идет о выступлении представителя Таджикистана по вопросу подготовки к Третьей международной конференции высокого уровня в рамках Международного десятилетия действий «Вода для устойчивого развития, 2018-2028» (Душанбе, июнь 2024 г.).

Одна из самых важных и значимых тем – экономические отношения. «Pressa.tj» публикует эти материалы разделе «Экономика». Подчеркнем, что такие материалы, как «Таджикистан и ОАЭ развивают экономическое сотрудничество» [6, 2017. – 14 декабря]; «Таджикистан стал обладателем завода по производству военных машин» [6, 2023. – 24 мая] в других источниках и на сайтах, рассмотренных в рамках данного исследования, не публиковались.

Таким образом, сайт «Pressa.tj», являющийся интернет-версией еженедельника «Таджикистан», отслеживает события, связанные с дипломатическими отношениями и многоплановым сотрудничеством Таджикистана с арабскими странами Персидского залива, в особенности с КСА, ОАЭ и Катаром, и наиболее полно отражает эти темы в своих публикациях.

Четвертая глава «Жанровые особенности материалов СМИ, посвященных двусторонним отношениям Таджикистана с арабскими странами Персидского залива» состоит **из двух** параграфов.

В **первом параграфе «Отражение сотрудничества Таджикистана с арабскими странами Персидского залива в форме новостных жанров»** отмечается, что публикациям о взаимодействии указанных стран свойственны особые структурные и жанровые характеристики, хотя центральное место занимают новостные жанры. В реферируемой диссертации также акцентируются жанровые предпочтения отдельных медиа.

Несмотря на различие и противоречие мнений и подходов к рассмотрению жанров публицистики, большинство исследователей выделяют три основные группы: информационные, аналитические и публицистико-художественные жанры. Ряд учёных, в частности А. Тертичный, определяет три ключевых жанрообразующих фактора: «предмет отображения, цель отображения и способ отображения» [72, с. 23]. Данная классификация была принята в нашем исследовании в качестве базового критерия. Для конкретизации процесса анализа тема данного раздела была структурирована по следующим жанрам: новость, отчёт, репортаж и интервью.

1. Новость. Определения жанра новости отличаются своим разнообразием и неопределенностью. По мнению таджикского исследователя И. Усмонова, новость должна отвечать на вопросы «что

произошло?, когда?, где?, по какой причине?, при каких условиях? к каким результатам привело?» [77, с. 13–14]. Арабский учёный Абдулджавад Саид Раби (عبد الجواد سعيد ربيع) рассматривает новости как «нечто новое, которое читатели хотят узнать и понять сразу после выхода газеты» [89, с. 163].

Этот жанр особенно часто используется информационными агентствами Саудовской Аравии (وكالة الانباء السعودية), Катара (وكالة الانباء القطرية) и ОАЭ (وكالة انباء الامارات).

Новости, размещенные под вышеупомянутыми рубриками, несмотря на разнообразие их содержания, время и место публикации, имеют много общего. В целом их можно разделить на два типа:

А) новость, где информация представлена в виде самостоятельного текста без заголовков;

Б) новость, где используются традиционные методы освещения событий официального характера, соблюдается стандартный стиль изложения, имеется заголовок, указывается место события и подробно описывается само событие.

Характерной чертой информационных агентств арабских стран Персидского залива является отсутствие в большинстве публикации источника новости или указания на автора. Журналисты практически игнорируют эти требования к освещению событий. Между тем, как считает диссертант, указание источника новостей, с одной стороны, в определенной степени снимает с журналиста ответственность за предоставление недостоверной информации, а с другой – наличие источника позволяет судить о валидности фактов и цифр, представленных в новостях.

Несмотря на определенный и специфический формат, новостной жанр постоянно развивается. Эта закономерность особенно хорошо прослеживается в новостях, представляемых таджикскими журналистами.

Большинство новостей информационных агентств арабских стран Персидского залива (ИААСПЗ) освещают политические события и происшествия, которые свидетельствуют об активном двустороннем сотрудничестве Таджикистана и этих стран, новости культуры публикуются гораздо реже.

ИААСПЗ и Таджикистан в основном используют традиционные методы подготовки новостей, хотя фиксируются тексты так

называемого «обратного стиля» (ҳарами воруна). В таких новостях главный факт, например, излагается в начале текста в виде лида, что является элементом стиля «обратного письма».

Анализ материалов ИААСПЗ показывает, что почти 90% из них по вопросам межгосударственного сотрудничества подготовлены в жанре новостей, при этом некоторые новости содержат элементы более широкого повествования. Что касается таджикских информационных агентств, то большинство публикуемых ими новостей о взаимоотношениях Таджикистана и арабских стран Персидского залива подготовлены в формате «обратный стиль».

Следует отметить, что почти все факты, которые освещаются в новостях, отвечают на вопрос *кто*?. На вопросы *что?, как?, почему?* новости «отвечают» реже. Новости, в которых доминирует элемент, отвечающий на вопрос *кто?*, обычно являются косвенной передачей информации и в основном исходят от официальных лиц. В заголовках большинства новостей, проанализированных нами, этот «элемент» обычно озвучивается известными людьми, занимающими высокие государственные посты и имеющими положительную репутацию. В этом случае журналисты, как правило, опираются на события, связанные с деятельностью официальных лиц, чьи статус и авторитет подтверждены их деятельностью.

2. Отчёт. Жанр «отчёт представляет собой материал, который пишется о событиях, осуществление которых заранее известно. Иными словами, это событие, которое уже состоялось, продолжается или его проведение ожидается» [49, с. 130].

В ИААСПЗ и в информационных агентствах Таджикистана в контексте жанровых форм, в которых отражаются различные аспекты взаимодействия Таджикистана с арабскими странам, также встречаются тексты, которые по своей форме и структуре соответствуют требованиям жанра отчёта. В частности, «Королевство и Таджикистан обсуждают двустороннее сотрудничество на исламской арене на встрече» [3, 2019. – 08 февраля], «Мухаммед ибн Заид и Президент Таджикистана: многочисленные вызовы угрожают региональной стабильности» [108], «Консульско-консультативный комитет ОАЭ-Таджикистан проводит свое первое заседание» [3, 2017. – 20 октября], «Он встретился с министром иностранных дел Таджикистана, посетил мечеть Имама и Дворец культуры “Навруз”» [3, 2017. – 27 мая] и др.

Сравнительный анализ показывает, что в медиатекстах арабских стран Персидского залива жанровые элементы, в том числе новостные жанры, приобрели своеобразный гибридный характер. В частности, в отчетах, опубликованных в информационных агентствах указанных стран, мы наблюдаем как элементы новостей (предоставление информации о событии), так и особенности отчета (предоставление информации о встречах, заседаниях или мероприятиях), а также элементы новостного репортажа. Иногда отчеты содержат факты «проясняющие картину события или происшествия». В качестве примера можно послужить текст «Мухаммад ибн Рашид и Президент Таджикистана обсудили вопросы укрепления двусторонних отношений».

Первый абзац этого текста, с жанровой точки зрения, является новостью, которая сообщает о приеме Эмомали Рахмона, Президента Республики Таджикистан, шейхом Мухаммедом ибн Рашидом аль-Мактумом, Вице-президентом и Премьер-министром Объединенных Арабских Эмиратов и Правителя Дубая во дворце Забил.

Во втором и третьем абзацах присутствуют элементы, отвечающие требованиям расширенной новости, в них изложено содержание продолжительной беседы. Далее излагаются речи сторон, в которых подчеркивается, что результат такого общения – обновление двусторонних дружественных отношений, переход на новый уровень сотрудничества, особенно в таких сферах, как экономика, культура, туризм и безопасность.

В четвёртом абзаце приводятся слова Президента Эмомали Рахмона о подписании 12 соглашений и официальном приглашении Президентом Республики Таджикистан Шейха Мухаммада ибн Рашида аль-Мактума, Вице-президента и Премьер-министра Объединённых Арабских Эмиратов, правителя Дубая, посетить Душанбе.

В пятом, шестом и седьмом абзацах рассказывается о процессе подписания ряда соглашений и меморандумов о взаимопонимании.

В последнем абзаце констатируется, что Вице-президент, Премьер-министр и Правитель Дубая и Президент Республики Таджикистан выразили надежду о реализации достигнутых договоренностей в соответствии с принципами дружбы и конструктивного сотрудничества между двумя сторонами [3, 2016. – 17 марта].

Как правило, ИААСПЗ и НИАТ «Ховар» используют именно такой формат отчета при освещении вопросов взаимодействия Таджикистана с арабскими странами.

3. Интервью как актуальный новостной жанр используют информационные агентства арабских стран Персидского залива и Таджикистана при освещении отношений между странами.

Относительно жанра интервью в научной литературе представлены различные подходы и определения. Так, А. Нуралиев определяет интервью как «беседу журналиста с авторитетным представителем общества по различным вопросам страны и современности, предназначенную для публикации в печати» [53, с. 81]. Иброхим Усмонов считает интервью жанром, в котором «участвуют как минимум два человека, а иногда и несколько лиц. Наиболее распространённая форма предполагает беседу двух человек. При этом одним из участников обязательно является журналист: журналист задаёт вопросы, а собеседник отвечает» [77, с. 50]. Мурод Муроди предлагает следующую трактовку: «Интервью – это беседа журналиста с видными представителями общества по различным социальным вопросам и актуальным темам современности, осуществляемая в форме вопросов и ответов и предназначенная для распространения в средствах массовой информации» [49, с. 136]. Дж. Муким отмечает, что «интервью рассматривается и как техника получения информации. В связи с этим интервью может выступать в качестве элемента другого жанра» [42, с. 4].

Как показал анализ, информационные агентства арабских стран Персидского залива также используют жанр интервью не очень часто. Интервью проводились в основном с главами государств, в частности с Президентом Республики Таджикистан уважаемым Эмомали Рахмоном. Эти интервью были опубликованы, в частности, в египетской газете «Al-Misri-l-Yawma (31 августа 2009 г.), саудовской газете «Аш-Шарк аль-Аусат» (4 января 2016 г.), катарской газете «Аш-Шарк» (6 января 2021 г.) и КИА (9 июня 2023) и др. Также интервью с Эмомали Рахмоном были показаны и на телеканалах «Аль-Джазира» Катара (21 мая 2007 г.; 04 октября 2019 г.) и «Euronews» (арабская версия) (30 марта 2012 г.).

Большинство интервью информационных агентств и печати арабских стран Персидского залива построены в форме «интервью-

диалог». Содержание же вопросов в них сводится в основном к таким темам, как расширение сотрудничества Таджикистана с арабскими странами, усилия Таджикистана по разрешению региональных вопросов (в частности, по Афганистану), а также отношения Таджикистана с мировыми державами (в частности, с Россией, США, Ираном и арабскими странами).

Сравнительный контент-анализ интервью показывает, что журналисты и информационные агентства арабских стран больше интересовались перспективами развития ситуации в Афганистане. В ходе бесед журналисты иногда выходили за рамки диалога, пытаясь навязать собеседнику своё мнение. Конечно, изложение собственной точки зрения в журналистской деятельности не запрещено, но оно не характерно для информационных жанров. В аналитических жанрах, особенно в жанре беседы, которая по форме схожа с диалоговым интервью, стороны нередко стремятся переубедить друг друга. Думается, в интервью это недопустимо. Для примера рассмотрим следующий факт. Корреспондент газеты «Ар-Рияд» в своём вопросе к Президенту Таджикистана позиционировал республику как «исламскую страну» (- فخامة الرئيس، إن طاجيكستان بلد إسلامي ...), что свидетельствует либо о его неосведомлённости, либо о преднамеренности задаваемого вопроса. Другими словами, арабский журналист, вероятно, хотел видеть Таджикистан исламской страной. Президент Таджикистана, выслушав вопрос, не стал поправлять журналиста, а спокойно объяснил, что «Республика Таджикистан является демократической страной, и в ней господствует верховенство закона. ... Более 90% его жителей – мусульмане, и за время нашей национальной независимости мы смогли установить хорошие политические отношения со всеми исламскими странами, включая КСА» [107].

Следует отметить, что серия интервью с Президентом Республики Таджикистан уважаемым Эмомали Рахмоном, проведённых арабскими журналистами, была перепечатана в таджикских СМИ, в частности НИАТ «Ховар». При перепечатке материалов были соблюдены жанровые особенности интервью, обусловленные его формальными закономерностями.

Интервью с Президентом Республики Таджикистан Эмомали Рахмоном, подготовленные журналистами стран Персидского залива,

продемонстрировали его твердость как государственного деятеля, как политика и высококлассного эксперта, который объективно анализирует ситуацию в Таджикистане и регионе. Подход интервьюируемого к событиям и проблемам, которые пытаются понять арабские журналисты, показывает высокий уровень его компетентности в обсуждаемых вопросах.

4. Репортаж. Репортаж отличается от других информационных жанров, «объективным характером описания событий» [77, с. 33]. Новизна, отражаемая в форме репортажа, в отличие от жанра новости и отчёта, не является однообразной, ограниченной или обобщённой, а приобретает естественную и профессиональную выразительность.

Такой жанр, как репортаж в информационных агентствах арабских стран Персидского залива используется редко, но всегда вызывает большой интерес. В этом жанре, в частности, были подготовлены такие материалы, как: «Павильон Таджикистана: агат, изделия ручной работы и струнные инструменты» [3, 2017. – 12 января]; «Аль-Рабиа открыл Республиканский учебный центр по чрезвычайным ситуациям в Таджикистане» [1, 2018, - 05 октября]; «Таджикистан очарует посетителей ЭКСПО-2020 своими природными богатствами, водными ресурсами и традиционными ремеслами» [3, 2022. – 07 марта]. Особенностью этих и подобных им текстов является то, что их авторы описывают события очень подробно. Внимание в репортажах обращается на события, имеющие широкий масштаб и представляющие собой действие, движение. Например, в тексте «Таджикский павильон: агат, изделия ручной работы и струнные инструменты» арабскому читателю рассказывается о выставке таджикского национального наследия, которая проходила в районе Аль-Ватба, в столице Абу-Даби. Причем этот рассказ изобилует новыми сведениями и сопровождается иллюстрациями.

Таким образом, из анализа материалов информационных агентств арабских стран Персидского залива следует, что их журналисты при освещении и интерпретации событий, связанных с взаимоотношениями Таджикистана и арабских стран, широко и активно используют самые различные жанры новостной публицистики. В последние же годы новостные жанры стали доминирующими, что объясняется динамичностью событий и ускорением информационного обмена.

В целом, в ряду обычных новостных жанров, таких как новости, отчёты, интервью и репортажи, преобладают жанры новостей и отчётов. Новости по своей структуре достаточно разнообразны: официальные, краткие и расширенные, при этом их содержание иногда выходит за рамки конкретного факта. Иногда визит того или иного официального представителя Таджикистана в какую-либо из арабских стран Персидского залива излагается в общем виде в одном новостном сообщении.

Изучение выборки новостных текстов показывает, что жанровые формы в СМИ разных стран, независимо от их социальной структуры и государственного устройства, являются схожими. Такая ситуация свидетельствует о том, что теоретические знания и понимание жанров журналистики исходят из одного источника.

Во втором параграфе «Использование аналитических жанров при отражении двусторонних отношений между странами» резюмируется, что к аналитическим жанрам, которые журналисты чаще всего использовали для отражения и обсуждения проблем, связанных с взаимодействием Республики Таджикистан с арабскими странами Персидского залива, можно отнести **статьи, обозрение и комментарии.** Среди публицистических жанров именно эти жанры обладают наибольшими возможностями для освещения и анализа международных событий.

1. Статья. Статья относится к числу наиболее распространённых жанров периодической печати, поскольку данный жанр возник одновременно с появлением первых периодических изданий, при этом постоянно развивался и видоизменялся. В частности, таджикские исследователи А. Саъдулло и П. Гулмурод связывают возникновение статьи в таджикской периодической печати с изданием первой таджикской газеты «Бухорои Шариф». Учёные рассматривают статью как «один из видов аналитических жанров печати, а анализ и рассуждение считают жанрообразующими элементами аналитических жанров данного типа» [68, с. 15].

В средствах массовой информации арабских стран Персидского залива освещение и анализ двусторонних отношений с Таджикистаном в основном осуществлялись именно в виде общенаучных и практико-аналитических статей, при написании которых большое значение имеет личный опыт авторов.

Содержание этих материалов в целом посвящено одной ключевой проблеме – взаимоотношениям двух важнейших стратегических регионов – Центральной Азии и Персидского залива. В последнее время сотрудничество стран, расположенных в этих регионах, стало предметом достаточно широкого обсуждения в СМИ арабских стран. Например: «Послания стратегического диалога между государствами Персидского залива и Центральной Азией» [113]; «Центральная Азия… Стратегические интересы России и экономические Китая» [110]; «Арабы присоединяются к большой игре... Конкуренция между Западом, Россией и Китаем за Центральную Азию усиливается, кто решит?» [114]; «Казахстанский кризис и международная игра в Центральной Азии» [112]; «Водные войны... Бьет в барабаны» [111] и др.

Эта группа аналитических статей, эссе и комментариев отличаются международной направленностью и попыткой авторов раскрыть суть событий, помочь читателю понять природу социальных реалий. Однако здесь нередко прослеживаются политическая окраска и личная позиция авторов.

Статьи как «аналитический жанр прессы, воплощают в себе большое количество фактов и свидетельств и формируют определенное мнение и сознание» [53, с. 20]. При этом отметим, что композиционная структура статьи тоже играет существенную роль. Она помогает читателю «осознать ситуацию, которая вызывает дебаты, понять то, что скрыто в подтексте, вникнуть в суть проблемы» [49, с. 192].

Таким образом, статья, будучи одним из классических аналитических жанров публицистики, характеризуется наличием центральной идеи и мнения автора и занимает особое место в информационном пространстве как республики, так и арабских странах Персидского залива.

В диссертации подробно рассматриваются функциональные особенности жанра статьи в реализации тематических концепций, связанных с различными сферами партнерства Таджикистана с арабскими странами Персидского залива. Однако обзор показывает, что не все статьи, представленные в информационных агентствах арабских стран Персидского залива, соответствуют характеристикам и требованиям данного жанра. Из содержания и оглавления некоторых публикаций видно, что поднимаемые в них вопросы формулируются на

уровне обзорного анализа. Такой подход обусловлен тем, что предметом большинства статей являются международные реалии и проблемы, с которыми аудитория может быть мало знакома или абсолютно некомпетентна, соответственно, авторы в этом случае вынуждены разъяснять их суть.

Важными элементами, обеспечивающими логическую связь текста статьи, являются ее начало, то есть формулировка обсуждаемой проблемы, и завершение, то есть изложение выводов, полученных в процессе анализа. Проведённое исследование показывает, что в большинстве статей это требование соблюдается, однако отдельные публикации характеризуются высокой степенью субъективности – прием, используемый авторами для привлечения внимания аудитории. Например, в тексте «Традиционная одежда против религиозного экстремизма в Таджикистане» [109] можно заметить авторскую предвзятость в интерпретации, что снижает качество аналитической статьи.

В целом, информационные агентства арабских стран Персидского залива максимально используют возможности жанра статьи при освещении и обсуждении двусторонних отношений Таджикистана с арабскими странами, а также важных глобальных событий. Тем не менее следует отметить, что хотя большинство текстов соответствует стандартам написания профессиональных статей, подход авторов к обсуждаемым в них проблемам не всегда объективен. Некоторые авторы при рассмотрении вопросов, анализе и формулировании выводов не только не соблюдали требования жанра, но и допускали субъективизм в интерпретации и оценке сущности вопросов, навязывая читателю необоснованные идеи и позиции.

В целом же публикации ориентированы на раскрытие сути явлений и событий международного характера, способствуя развитию сотрудничества между странами в решении как внутренних, так и глобальных проблем.

2. **Обозрение и комментарий.** Обозрение считается одним из старейших жанров периодической печати. Его особенность заключается «в единстве отображения и описания социальных событий, отношения автора к происходящему, его мнений и размышлений по этому поводу. Именно позиция и взгляды журналиста придают тексту выразительность и идейную силу» [49, с. 201].

Обозрение как форма «образного и побуждающего к размышлению изложения (интерпретации основной идеи на основе литературно-публицистических взглядов)» [49, с. 201] получило широкое распространение в средствах массовой информации арабских стран Персидского залива. Предметом обозрения обычно становятся важные политические и международные события, актуальные для определенного периода времени.

Жанровые особенности обозрения отражаются в «понимании предмета, конкретного объекта, определённой цели, духовно-просветительских задач, широте отражения реалий, масштабности выводов и обобщений, художественно-стилистическом характере, эффективных описательных средствах» [21, с. 224]. С точки зрения структуры, обозрение состоит из трёх частей: вводной, основной и заключения. Вводная часть – выполняет роль фабулы и вводит в тему; в ней описывается событие, известное или неизвестное читателю, но предыстория которого не совсем ясна; основная часть – анализ и обсуждение события: раскрытие его сути и значения; заключительная – подведение итогов и обобщение.

Одним из типов обзора является краткий обзор, примером которого может служить текст «Таджикские СМИ хвалят визит Его Высочества Амира в Душанбе» [2, 2023. – 9 июня]. Взгляды, идеи и выводы автора по итогам первой встречи Стратегического диалога арабских стран Персидского залива представлены в трех аспектах: анализ значимости диалога, ключевые моменты и потенциал отношений. Этот краткий обзор был подготовлен на основе информации Национального информационного агентства Таджикистана «Ховар», а также ИА «Азия-Плюс» и «Авеста», которые освещали визит Эмира Катара в Таджикистан. Несмотря на то, что комментарий Катарского информационного агентства носит новостной характер, он также содержит элементы анализа. Это агентство не только предоставило информацию о встречах и переговорах на высшем уровне между Республикой Таджикистан и Государством Катар со ссылкой на материалы таджикских информационных агентств, но и предоставило информацию о том, как проходили встречи и переговоры между Его Высочеством Эмиром Катара и Президентом Республики Таджикистан Эмомали Рахмоном. На этих встречах были рассмотрены и обсуждены

двусторонние отношения и другие сопутствующие вопросы, а также дана оценка позиции и уровня освещения темы в таджикских агентствах.

Эти публикации были представлены преимущественно информационными агентствами стран Персидского залива и Таджикистана. Через аналитические и публицистические обзоры, а также объяснение различных фактов и документов они раскрывали контекст происходящего. Таким образом авторы обзоров вносили свой вклад в понимание аудиторией политических, культурных и социальных проблем.

СМИ, особенно информационные агентства, в рамках новостных и аналитических жанров публицистики оперативно отражали важные события дня, обсуждали актуальные вопросы, связанные с сотрудничеством между странами, и нередко предлагали свое разрешение спорных ситуаций и различных конфликтов.

Сравнительный анализ показал, что при освещении событий, происходящих в Таджикистане, информационные агентства арабских стран в первую очередь использовали такие жанры, как новость, интервью, репортаж, комментарий, обзор и статья. Жанры, относящиеся к публицистической и художественной литературе (очерки и фельетоны), практически не использовались. Это свидетельствует о том, что средства массовой информации арабских стран Персидского залива уделяли меньше внимания культурным событиям Таджикистана и жизни научного и литературного сообществ страны.

Таким образом, выбор жанров, обусловленный конкретными темами и задачами, с одной стороны, обеспечивает структурную и четкость материалов, а с другой – способствует правильному пониманию сути поднятых вопросов. Более того, именно жанровая форма определяет интерес аудитории к публикации, что, несомненно, оказывает влияние на рост уровня информированности населения.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Анализ реалий и многогранных отношений Таджикистана и арабских стран Персидского залива – Саудовской Аравии, ОАЭ и Катара, отражённых в средствах массовой информации, позволяет нам в завершение диссертационного исследования сформулировать следующие выводы:

1. Несмотря на то, что таджикский народ имеет более чем 1300-летние исторические связи с арабским миром, многосторонние отношения Таджикистана со странами арабского Персидского залива получили официальный характер лишь после обретения государственной независимости. Значительную роль в представлении Таджикистана и развитии дипломатических отношений сыграли информационные агентства стран региона. Посредством арабоязычных СМИ широко освещаются визиты и встречи на высшем уровне, что способствует укреплению позитивного имиджа Таджикистана в регионе и мире [10-А; 18-А].

2. Таджикистан рассматривает развитие многостороннего сотрудничества со странами арабского Персидского залива как одно из приоритетных направлений своей внешней политики, активно используя их финансовые возможности посредством инвестиций в реализацию различных проектов. Стороны создали правовую базу для экономического, политического и культурного сотрудничества и стремятся к укреплению потенциала этого взаимовыгодного партнерства. Финансовая поддержка в сфере гидроэнергетики, строительства школ, создания перерабатывающих предприятий, а также экспорта сухофруктов и свежих овощей свидетельствует о развитии сотрудничества между Таджикистаном и арабскими странами [2-А; 9-А; 12-А].

3. Анализ публикаций о двусторонних отношениях со странами Персидского залива показывает, что у Таджикистана имеются значительные возможности для расширения сотрудничества в таких сферах, как здравоохранение, промышленность, водоснабжение и ирригация, продовольственная безопасность, сельское хозяйство, туризм, техника и технологии. Укрепление этих направлений будет способствовать экономическому развитию страны. Регулярное освещение отношений Таджикистана с Саудовской Аравией, ОАЭ и Катаром для арабской аудитории создаёт благоприятные условия для укрепления доверия и международного авторитета республики [2-А; 8-А].

4. Исследование показало, что среди стран Персидского залива особое место и влияние в мусульманском мире занимает Саудовская Аравия. Королевство является одной из пяти наиболее богатых государств мира, обладающим широкими инвестиционными

возможностями, открывающими перед Таджикистаном перспективы взаимовыгодного партнерства [19-А; 24-А].

5. Сотрудничество Таджикистана с Объединёнными Арабскими Эмиратами наиболее активно развивается в сферах науки, образования и здравоохранения. В рамках этого взаимодействия десятки таджикских студентов обучаются в высших учебных заведениях ОАЭ на основе предоставленных стипендий. Специалисты благотворительных фондов и организаций этой страны регулярно посещают Таджикистан, оказывая бесплатную медицинскую помощь нуждающимся, включая проведение операций и обеспечение лекарственными средствами. Гуманитарная помощь является важным дипломатическим инструментом – «мягкой силой» [12-А; 13-А; 27-А].

6. Под влиянием геополитических процессов СМИ арабских стран в конце XX - начале XXI вв. претерпели значительные изменения. Этот процесс ускорился после создания таких арабских информационных каналов, как «Аль-Джазира» (1996, Катар), «Аль-Арабия» (2003, ОАЭ) и «Аль-Ихбария» (2004, Саудовская Аравия), которые стали использоваться западными СМИ в качестве надёжных источников информации [14-А; 15-А; 25-А; 26-А].

7. Анализ материалов Саудовского информационного агентства показывает, что оно уделяет особое внимание ключевым событиям, связанным с межгосударственным сотрудничеством, включая визиты на высшем уровне, инвестиционные форумы, открытие посольств, официальные визиты Президента Республики Таджикистан и других высокопоставленных лиц. С одной стороны, это способствует ознакомлению арабского мира с Таджикистаном, с другой – формирует информационную базу для развития двусторонних отношений. Агентство формирует образ Таджикистана как стабильного, дружественного и активного участника международных отношений [3-А; 6-А; 16-А].

8. Катарское информационное агентство в основном ориентируется на официальные новости и уделяет внимание результатам визитов, динамике и развитию сотрудничества между Таджикистаном и Катаром. Так, только в 2023 году было опубликовано 62 материала, посвящённых двусторонним отношениям, что способствует укреплению положительного имиджа и развитию межгосударственного сотрудничества. Вместе с тем, по сравнению с саудовским агентством,

оно чаще использует материалы зарубежных источников, а аналитическая составляющая выражена слабее [4-А; 5-А; 7-А].

9. Информационное агентство Эмиратов также преимущественно освещает вопросы сотрудничества между Таджикистаном и Эмиратами, демонстрируя при этом нейтральный и объективный подход к отражению событий. В его материалах не наблюдается искажения информации в пользу национальных интересов. Публикации агентства свидетельствуют о высоком уровне двусторонних отношений и соответствуют стратегии информационной дипломатии, направленной на формирование позитивного имиджа Таджикистана [4-А; 6-А; 12-А].

10. В средствах массовой информации Таджикистана важное место занимает освещение международных событий, включая события в арабских странах. Такие агентства, как «Ховар», «Азия-Плюс» и «Pressa.tj», активно отражают взаимные отношения государств и политические процессы в арабском мире. Профессиональный подход к освещению данных тем способствует, с одной стороны, информированности населения о двусторонних отношениях, а с другой – оказывает влияние на дальнейшее развитие сотрудничества [2-А; 9-А; 21-А].

11. Основную часть материалов сайта НИАТ «Ховар» составляют публикации, посвящённые двусторонним отношениям. По сравнению с другими арабскими странами, агентство уделяет больше внимания Королевству Саудовской Аравия. Информация формируется на основе взаимных официальных визитов глав государств, встреч Президента Республики Таджикистан уважаемого Эмомали Рахмона с руководителями арабских стран, а также контактов высокопоставленных межгосударственных делегаций (встречи послов, министров, правительственных делегаций). Посредством комментариев, разъяснений и аналитических обзоров представляется образ независимого Таджикистана и укрепляются его отношения со странами Персидского залива. Анализ материалов НИАТ «Ховар» по вопросам торгово-экономических связей Таджикистана со странами Персидского залива показывает, что республика заинтересована в привлечении прямых инвестиций со стороны арабских инвесторов и предпринимателей в различные отрасли экономики [11-А; 22-А].

12. Источниковедческий анализ показал, что освещение событий в странах Персидского залива, в частности в Саудовской Аравии, ОАЭ и

Катаре, на сайте НИАТ «Ховар» формируется на основе информации интернет-ресурсов и зарубежных новостных агентств. В связи с этим в публикациях агентства иногда прослеживается влияние позиций России, западных стран, а также Ирана. Тем не менее, агентству в значительной степени удаётся транслировать важнейшие реалии арабского мира в информационное пространство Таджикистана, способствуя ознакомлению таджикской аудитории с сутью происходящих событий [11-А; 22-А].

13. Исследование материалов НИАТ «Ховар» свидетельствует о том, что в последние годы многосторонние отношения и сотрудничество Таджикистана со странами арабского мира (Саудовская Аравия, ОАЭ и Катар) находятся на высоком уровне и продолжают развиваться. Политические связи Таджикистана с указанными государствами, особенно после открытия посольств и многократных визитов Президента страны, значительно расширились и укрепились, перейдя на качественно новый этап. В вопросах сотрудничества с этими странами особое место занимает Информационная политика НИАТ «Ховар» [1-А; 22-А].

14. Информационное агентство «Азия-Плюс» также играет значимую роль в освещении и анализе сотрудничества Таджикистана с данными странами, ключевых политических, социально-экономических и культурных процессов в странах Персидского залива. Материалы публикуются в различных рубриках, таких как «Мир», «Таджикистан», «Экономика», «Политика», «Общество», «Власть», «Безопасность», «Право и порядок», «Спорт» и «Происшествия», что способствует более глубокому и всестороннему анализу ситуации и определению позиции Таджикистана в отношениях со странами региона [17-А; 21-А].

15. «Азия-Плюс» отличается особым подходом к освещению актуальных событий, включая вопросы сотрудничества Таджикистана с арабскими странами. Это выражается в тщательном отборе тем, аргументированном и объективном анализе, последовательной позиции и обоснованных выводах. Данные особенности свидетельствуют о значительном вкладе агентства в освещение процессов взаимодействия Таджикистана со странами Персидского залива, особенно с Саудовской Аравией, Катаром и ОАЭ. Публикации агентства играют важную роль в повышении информированности общества и формировании

благоприятной информационной базы для развития международных отношений Таджикистана [29-А].

16. Интернет-сайт еженедельника «Точикистон» – «Pressa.tj» также освещает события, связанные с дипломатическими отношениями и многосторонним сотрудничеством Таджикистана со странами Персидского залива, в частности с Саудовской Аравией, ОАЭ и Катаром. Материалы сайта во многом схожи по содержанию с публикациями НИАТ «Ховар» и «Азия-Плюс». Большинство публикаций основано на официальных источниках, включая государственные органы Таджикистана, министерства и ведомства, дипломатические представительства и инвестиционные компании, что повышает их достоверность [29-А].

17. Сравнительный анализ материалов сайтов НИАТ «Ховар», «Азия-Плюс» и «Pressa.tj» показал, что ключевым фактором, стимулирующим развитие отношений и сотрудничества Таджикистана со странами Персидского залива (Саудовская Аравия, ОАЭ и Катар), являются инициативы и заинтересованность руководителей государств, их взаимные визиты, а также подписание соглашений и договоров. Особое внимание в этих изданиях уделяется деятельности Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона как важнейшей дипломатической фигуре [21-А; 22-А].

18. Сравнительный анализ показал, что как таджикские, так и арабские информационные агентства при освещении вопросов сотрудничества преимущественно используют жанры новостной журналистики – новость, отчёт, интервью, репортаж, а также аналитические жанры – комментарий, статья и обзор [26-А; 29-А].

19. Исследование материалов информационных агентств стран Персидского залива показало, журналисты при освещении и интерпретации событий, связанных с отношениями Таджикистана с арабскими странами, чаще используют элементы публицистических жанров. В последние годы, в условиях глобальной нестабильности, роль новостных жанров значительно возросла. Динамика и противоречивость современных событий, а также информационная насыщенность привели к тому, что значительную часть публикаций составляют именно новостные материалы [20-А; 23-А; 28-А].

20. В информационных агентствах стран Персидского залива анализ и обсуждение вопросов двусторонних отношений Таджикистана

с арабскими странами преимущественно осуществляется в рамках таких жанров, как статья, комментарий и аналитический обзор. При этом статьи не всегда соответствуют единым профессиональным стандартам: хотя в большинстве текстов соблюдаются основные требования жанра, позиция авторов не всегда является объективной. В ряде случаев наблюдается субъективизм, недостаточное использование аналитических инструментов, а также склонность к интерпретации фактов в соответствии с личной позицией автора. Тем не менее, жанр статьи остаётся одним из наиболее востребованных инструментов анализа при освещения социально-политических, экономических и культурных процессов в Таджикистане, Центральной Азии и мире [6-А; 20-А; 29-А].

РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ПРАКТИЧЕСКОМУ ИСПОЛЬЗОВАНИЮ РЕЗУЛЬТАТОВ ИССЛЕДОВАНИЯ

О взаимоотношениях независимого Таджикистана с арабоязычными странами Персидского залива, роли СМИ в отражении различных аспектов этапов формирования и развития этого сотрудничества ранее был опубликован ряд отдельных статей, но как предметом отдельного объемного исследования они не становились. В диссертации предпринята попытка рассмотреть основы становления и развития отношений Таджикистана с арабскими странами и проанализировать специфику отражения этих процессов в средствах массовой информации этих стран. Основываясь на материалах проведенного исследования, диссертант предлагает рекомендации по практическому применению, полученных результатов:

1. Материалы диссертации могут представлять большой интерес для тех ученых, которые занимаются проблемами истории становления и развития отечественных и зарубежных СМИ, дипломатических отношений, особенно в такой сфере, как сотрудничество Таджикистана с арабскими странами Персидского залива;
2. Представленное исследование отличается солидным объемом сведений о роли средств массовой информации в указанных странах в освещении политических, социальных, экономических и культурных аспектов, связанных с отношениями Таджикистана с отдельными странами арабского мира. С учетом этого, диссертационная работа

может быть востребована работниками информационных агентств и журналистами как источник сведений о методах распространения информации и ее влиянии на сознание населения;

3. Деятельности средств массовой информации, не только печатных, но и радио, телевидения, интернет-ресурсов, и ее влияния на развитие многосторонних международных отношений, в том числе Таджикистана с арабскими странами, требует дальнейшей научной разработки в силу своей непреходящей актуальности и интереса со стороны населения;

4. Деятельность таких ИА, как «Ховар» и «Азия-Плюс» требует более глубокой сравнительный оценки в плане уровня профессионального отражения социальной, политической, экономической и культурной жизни арабских стран. Следовательно, здесь необходимо проведение отдельного научного исследования;

5. Актуальным с научной точки зрения остается вопрос о формировании и развитии средств массовой информации в странах Персидского залива, т. е. история их появления и условия функционирования. Анализ этих процессов может составить целое диссертационное исследование.

6. Материалы диссертации могут способствовать эффективизации роли СМИ в развитии отношений Таджикистана с арабскими странами, особенно в сфере экономики.

7. Материал диссертации можно рассматривать как практическую и экспериментальную базу для изучения и преподавания истории зарубежной журналистики, теории и практики журналистики, журналистской критики, стилистики жанров СМИ, в частности новостей, обзоров, статей, комментариев.

8. Отдельные положения диссертационного исследования могут быть также использованы при разработке методических рекомендаций, направленных на укрепление связей и взаимовыгодного сотрудничества Республики Таджикистан с арабскими государствами, а также на дальнейшее сближение и активизацию взаимодействия дипломатических представительств различных стран со средствами массовой информации.

В целом, опыт взаимного освещения событий и сотрудничества в медийном пространстве Таджикистана и арабских государств Персидского залива заслуживает заслуживает системного научного

рассмотрения. Данная диссертация является началом масштабного исследования в этой области, и этот опыт должен привлечь внимание ученых, соискателей и заинтересованных специалистов. Всё вышесказанное затрагивает ключевые вопросы отрасли, что подтверждает перспективность темы диссертационного исследования.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

I. Источники на арабском и таджикском языках:

1. Агентии иттилоотии Саудӣ (وكالة انباء السعودية (واس)) http://www.spa.gov.sa
2. Агентии иттилоотии Қатар (وكالةُ الأنْبَاءِ القطريّة (قنا)) http://www.qna.org.qa
3. Агентии иттилоотии Аморот (وكالة انباء الامارات (وام)) http://www.wam.org.ae
4. Агентии миллии иттилоотии Тоҷикистон «Ховар» http://www.khovar.tj
5. Агентии иттилоотии «Азия-Плюс» (ASIA-Plus) https://www.asiaplustj.info
6. Сомонаи иттилоотии нашрияи ҳафтаномаи «Тоҷикистон» - Pressa.tj

II. Научная литература:

А) На таджикском и русском языках

7. Абдуллозода, М.А. «Средства массовой информации арабских стран»: учебное пособие [Текст] / М.А. Абдуллозода, Н.Н. Салихов, А.А. Рахимов, Ш.Б. Муллоев. – Душанбе: РТСУ, 2019. – 156 с.
8. Абдуллозода, М.А. Роль и место информационных агентств в системе СМИ Республики Таджикистан [Матн] / М.А. Абдуллозода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2020. – № 1. – С. 304-309.
9. Авад, А.М. Особенности развития СМИ арабских стран в условиях глобализации на рубеже XX-XI вв. [Текст] / Авад Ахмед Мохамед. – Москва, 2003. – 167 с.

10. Азимов, А. Пӯшиши иттилоотии сиёсати хориҷӣ (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон) [Матн] / А. Азимов, Ф. Салимов. – Душанбе: Шарқи озод, 2025. – 39 с.
11. Амар, Н.А. Особенности СМИ в арабских странах и тенденции их трансформации, 80 - 90-е годы XX века [Текст] / Амар Ноха Ахмед. – Москва, 1998. – 161 с.
12. Аталлах, Х.Э. Особенности становления и функционирования СМИ Королевства Саудовской Аравии (1981-2006 гг.): специальность 10.01.10 «Журналистика»: автореф. ... канд. филол. наук [Текст] / Аталлах Хумуд Ал Энези. – Душанбе, 2013. – 23 с.
13. Афсахзод, А.А. Роль выработки этических норм в объединении журналистов республики [Текст] / А.А. Афсахзод // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2023. – № 9. – С. 277-281.
14. Ахмадулин, Е.В. Система арабской журналистики (XIX-начало XXI вв.). Монография [Текст] / Е.В. Ахмадулин, Т.Б. Вара. – Южный федеральный университет. г. Ростов-на-Дону. Изд: Lulu Press, Inc., Raleigh, North Carolina. 2016. – 190 с.
15. Бабаева, Ф.Д. Защита журналистов в зоне вооруженного конфликта/ Ф.Д. Бабаева // Вестник Таджикского национального университета. – Душанбе: Сино, 2022. - № 4. – С.268-273.
16. Байрамова, Э.К. Функционирование СМИ арабских стран в условиях различных политических систем: на примере Иордании, Ливана и Сирии: дисс. ... канд. полит. наук [Текст] / Э.К. Байрамова. – Санкт-Петербург, 2010. – 205 с.
17. Бободжанова, Р.М. Роль СМИ в формировании гендерных стереотипов: дис. … докт. филол. наук: 10.01.10 [Текст] / Бободжанова Ранохон Махмудовна. – Душанбе, 2006. – 274 с.
18. Болтуев, С.М. Муносибатҳои иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Давлати Қатар [Матн] / С.М. Болтуев // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. – Душанбе, 2020. – № 6 (89). – С. 298-302.
19. Васильев, А.М. Динамика государственной политики в отношении СМИ в странах Ближнего Востока и Северной

Африки [Текст] / А.М. Васильев, Н.А. Жерлицына // Вестник Московского государственного областного университета. Серия: История и политические науки. – 2019. – № 2. – С. 210-221.

20. Васильев, А.М. Саудовская Аравия. Годы смуты: и репрессии, и "либерализация" [Текст] / А.М. Васильев // Азия и Африка сегодня. – 2022. – № 10. – С. 15-26.
21. Ворошилов, В.В. Журналистика. Базовий курс. Учебник. 5-е издание [Текст] / В.В. Воршилов. – СПб: Издателство Михайлова В. А., 2006. – 640 с.
22. Давлятов, З.Қ. Тоҷикистон ва шоҳигариҳои арабӣ: ҳамкорӣ ва дурнамо (таҷрибаи таҳлилӣ ва иҷтимоию сиёсӣ) [Матн] / З.Қ. Давлятов. – Душанбе: Дониш, 2018. – 192 с.
23. Дипломатияи Тоҷикистон: дирӯз ва имрӯз (дар ду ҷилд). Ҷ.1. – Душанбе: «Ирфон», 2009. – 296 с.
24. Зубайдов, З. Дурнамои рушди робитаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо давлати Кувайт [Матн] / З. Зубайдов // Сиёсати хориҷӣ (маҷаллаи илмиву назариявӣ ва иттилоотӣ). – Душанбе, 2016. – № 2. – С. 12-19.
25. Егорин, А.З. Объединенные Арабские Эмираты [Текст] / А.З. Егорин, В.А. Исаев. – Москва : Институт изучения Израиля и Ближнего Востока ИВ РАН, 1997. – 286 с.
26. Имомзода, М. Усули таҳқиқ [Матн] / М. Имомзода, С. Маҳдӣ, Б. Қутбиддин. – Душанбе, 2019. – 200 с.
27. Имомзода, М. Мухтасари ҷомеаи иттилоотӣ [Матн] / М. Имомзода, Ҷ. Садуллоев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, 2020. – № 5. – С. 304-310.
28. Каримова, Ш. Робитаи фарҳангии Тоҷикистон бо Арабистони Саудӣ [Матн] / Ш. Каримова // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2020. – № 6 (89). – С. 273-278.
29. Касаев, Э.О. Катар-активный спонсор «Арабской весны»: предпосылки, последствия и российский фактор [Текст] / Э.О. Касаев // Журнал «Ближний Восток и современность». – М., 2014. – № 48. – С. 37–49.
30. Кинаш, Ю.С. Роль СМИ и «новых медиа» в современных политических конфликтах (на примере «Арабской весны» и

Ливии). Автореф. дисс. канд. полит. наук [Текст] / Ю.С. Кинаш. – Москва, 2017. – 27 с.
31. Клюев А.А., Молодов О.Б. Реализация имиджевой функции СМИ в контексте внешнеполитических событий 2014 года [Текст] / А.А.Клюев, О.Б. Молодов // Проблемы развития территории. – 2015. – № 2 (76). – С. 99-110.
32. Корнеев, С.Т. Арабская журналистика: современное состояние и тенденции развития / С.Т. Корнеев // Военный академический журнал. – 2014. – № 2(2). – С. 167-170.
33. Косач, Г.Г. Внешняя политика Саудовской Аравии: приоритеты, направления, процесс принятия решений [Текст] / Г.Г. Косач, Е.С. Мелкумян. – Москва: ИИИиБВ, 2003. – 236 с.
34. Кхадур, О. Средства массовой информации в системе информационного противоборства в локальных войнах и вооруженных конфликтах на Ближнем Востоке: 1990-2003 гг. Автореф. дис. … канд. истор. наук [Текст] / Кхадур Осама. – Москва, 2006. – 29 с.
35. Қамаров, А.З. Ҳамкориҳои илмӣ-фарҳангии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои араб дар даврони истиқлолият (солҳои 1991-2016). Дис. … н. и. т. [Матн] / А.З. Қамаров. – Душанбе. 2022. – 183 с.
36. Мардонӣ, Т.Н. Саҳифаҳое аз равобити адабии арабу аҷам [Матн] / Т.Н. Мардонӣ. – Душанбе: Ирфон, 2010. – 236 с.
37. Мелкумян, Е.С. Государство Катар: хроники и партнеры внешнеполитической деятельности на современном этапе [Текст] / Е. С. Мелкумян // «Ближний Восток и современность». – М., 2012. – № 46. – С. 77-93.
38. Мелкумян, Е.С. Регион персидского залива в мировой политике: история и современность [Текст] / Е.С. Мелкумян // Вестник Нижегородского университета имени Н.И. Лобачевского. – 2015. – № 3. С. 82-89.
39. Мелкумян, Е.С. История государств арабского залива (Бахрейн, Катар, Кувейт, Объединенные Арабские Эмираты, Оман) в XX- начале XXI в. [Текст] Монография / Е.С. Мелкумян. – Москва: ИВ РАН, 2016. – 430 с.

40. Мукимов, М.А. Действительность независимого Таджикистана и проблемы её освещения в зарубежных средствах электронной информации [Текст]: автореф. дис. … д-ра. филол. наук: 10.01.10 / Мукимов Мухамади Аминович. – Душанбе, 2006. – 48 с.
41. Муқим, Ҷ. Сиёсат ва ҷанги иттилоотӣ [Матн] / Ҷ. Муқим. – Душанбе: Деваштич, 2006. – 71 с.
42. Муқим, Ҷ. Мусоҳиба ва техникаи таҳияи он [Матн] / Ҷ. Муқим. – Душанбе, 2013. – 160 с.
43. Муқимов М.А. Сиёсати давлатии иттилоотӣ ва воситаҳои ахбори омма [Матн] / М.А. Муқимов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2024. – № 1. – С. 217-226.
44. Муллоев, Ш.Б. Проблемы жанрово-тематических особенностей таджикской публицистики времен Великой Отечественной войны: 1941 1945 [Текст]: дис. … док. филол. наук: 10.01.10 / Муллоев Шариф Бокиевич. – Душанбе, 2013. – 313 с.
45. Муллоев, Ш.Б. Модель личности таджикского журналиста: характерные черты и особенности [Текст] / Ш.Б. Муллоев // Вестник университета (Российско-Таджикский (Славянский) университет). – Душанбе, 2023. – №1 (79). – С. 131-139.
46. Муродов, М. Аз се шохаи як илм [Матн] / М. Муродов: Маҷмуаи мақолаҳои илмӣ / Муҳаррир Қ. Бӯриев; Муқарризон: Н. Бозоров, А. Қутбиддинов. – Душанбе, 2014. – 228 с.
47. Муродов, М. Донишномаи фарҳанги рӯзноманигорӣ [Матн] / М. Муродов. – Душанбе: Аржанг, 2016. – 480 с.
48. Муродӣ, М.Б. Жанрҳои публитсистика дар контексти пажуҳишҳои илмӣ [Матн] / М.Б. Муродӣ // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2021. – № 7. – С. 249-254.
49. Муродӣ, М. Асосҳои эҷоди рӯзноманигорӣ (Китоби дарсӣ. Нашри дуюми таҷдидёфта) [Матн] / М. Муродӣ, О.А. Салимзода. – Душанбе: Донишварон, 2022. – 352 с.

50. Муъминҷонов, З. Махсусияти жанрҳои иттилоотию таҳлилии телевизион [Матн] / З. Муъминҷонов. – Душанбе, 2015. – 120 с.
51. Назаров, Т. Дипломатияи муосири тоҷик [Матн] / Т. Назаров, А. Сатторзода. – Душанбе: Ирфон, 2006. – 184 с.
52. Нуралиев, А. Таърихи журналистикаи кишварҳои хориҷӣ [Матн] / А. Нуралиев. – Душанбе: Суруш, 2001. – 223 с.
53. Нуралиев, А. Жанрҳои ахбории матбуот [Матн] / А. Нуралиев. – Душанбе, 2004. – 144 с.
54. Нуриддинов, Р.Ш. Фаъолияти иҷтимоӣ-таҳлилӣ дар муносибатҳои байналхалқӣ [Матн] / Р.Ш. Нуриддинов, В.З. Демидов, П.Р. Нуриддинов. – Душанбе: «Эр-Граф», 2016. – 340 с.
55. Орлова, В.В. Глобальные телесети новостей на информационном рынке. Диссертация ... канд. филол. наук [Текст] / В.В. Орлова. – М.: Изд-во «РИП-холдинг», 2003. – 165 с.
56. Подцероб, А.Б. Арабские страны в системе международных отношений (Текс) / А.Б. Подцероб. Вестн. Моск. ун-та. Сер. 25. – 2011. – № 1. – С. 76-97.
57. Подцероб, А.Б. Арабские страны в мировой политике и экономике. Арабские страны Западной Азии и Северной Африки: Материалы VII конференции. Сборник статей / Отв. ред. Б.Г. Сейранян. – М.: Институт востоковедения РАН, 2012. – 342 с.
58. Примаков, Е.М. Конфиденциально: Ближний Восток на сцене и за кулисами (вторая половина XX — начало XXI века) [Текст] / Е.М. Примаков. – М.: ИИК «Российская газета», 2006. – 384 с.
59. Прохоров, Е.П. Введение в теорию журналистики [Текст] / Е.П. Прохоров. – М., 2007. – 351 с.
60. Прохоров, Е.П. Публицист и действительность [Текст] / Е. П. Прохоров. – Издательство Московского Университета, 1973. – 317 с.
61. Разоқов, Ш.А. Раванди ташаккули равобити дипломатии Тоҷикистон бо кишварҳои ҷаҳони араб [Матн] / Ш.А.

Разоков // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, 2015. – № 3/7 (179). – С. 127-133.
62. Саидов З.Ш. Агенство «Ховар» – центральный государственный информационный орган суверенного Таджикистана [Текст] / З. Ш. Саидов, А.З. Сабуров. – Душанбе: Авесто, 2007. – 20 с.
63. Саидов З.Ш. Тоҷикистон дар ҳавзаи ҷаҳони ислом [Матн] З.Ш. Саидов. – Душанбе: Иттилоот ва муошират, 2008. – 66 с.
64. Сайидзода З.Ш. Муносибатҳои байнидавлатии Тоҷикистон бо давлатҳои минтақаи Осиёву укёнуси Ором ва олами ислом дар давраи ҷанги шаҳрвандӣ дар кишвар [Матн] / З.Ш. Сайидзода // Маркази тадқиқоти стратегии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз.– Душанбе, 2015. – № 7 (50). – С. 44-58.
65. Салум, Х.Е. Саудовской Аравии после войны в Ираке [Текст] / Х.Е. Салум // Вестник РУДН, серия Международный отношения. – 2009. – № 1. – С. 53-61.
66. Сапронова, М.А. Высшие органы государственной власти арабских монархий (конституционный статус и политическая практика) [Текст] / М.А. Сапронова. – М.: Многотом, 2008. – 381 с.
67. Сапронова, М.А. Политические системы арабских стран [Текст] / М.А. Сапронова. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2015. – 248 с.
68. Саъдуллоев, А. Жанрҳои таҳлилии матбуот [Матн] / А. Саъдуллоев, П. Гулмурод. – Душанбе, 1994. – 60 с.
69. Саъдуллоев, А. Наҷвои наҷотофарин [Матн]: Маҷмуаи мақолаҳо / А. Саъдуллоев. – Душанбе: Озар, 2008. – 110 с.
70. Сейранян, Б.Г. Становление государственности Аравийских монархий (исторический аспект и модернизационные тенденции) [Текст] / Б.Г. Сейранян, В.А. Исаев, А.О. Филоник. – М.: Институт востоковедения РАН, 2013. – 179 с.
71. Смирнов, С. Страны Персидского залива: край нефти и шейхов [Текст] / С. Смирнов // «Международная жизнь». – М., 2003. – № 5. – С. 115-119.

https://cyberleninka.ruТертычный, А.А. Жанры периодической печати [Текст]: учебное пособие / А.А. Тертычный. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 310 с.
72. Тертычный, А.А. Жанры периодической печати [Текст]: учебное пособие / А.А. Тертычный. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 310 с.
73. Тройнина, Т.Т. Развитие свободной прессы в Объединенных Арабских Эмиратах [Текст] / Т.Т. Тройнина // Вестник Новосибирского государственного университета. – 2012, – № 4. – С. 125-128.
74. Умаров, Ф.Б. Республика Таджикистан и мусульманский мир: особенности сотрудничества (монография) [Текст] / Ф.Б. Умаров. – Душанбе: Ирфон, 2011. – 184 с.
75. Усмонов, И.К. Печать и международная пропаганда [Текст] / И.К. Усмонов. – Душанбе: Дониш, 1990. – 120 с.
76. Усмонов, И.К. Воситаҳои ахбори омма ва сиёсати хориҷии Тоҷикистон [Матн] / И.К. Усмонов. – Душанбе: Сино, 2003. – 64 с.
77. Усмонов И.К. Жанрҳои публисистика [Матн] / И.К. Усмонов. – Душанбе, 2009. – 139 с.
78. Усмонов, Ф. Назаре ба ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои араби халиҷи Форс [Матн] / Ф. Усмонов // Фаслномаи Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Сиёсати хориҷӣ (маҷаллаи илмиву назариявӣ ва иттилоотӣ). – Душанбе, 2012. – № 1. – С. 154-164.
79. Федорченко, А.В. От поколения к поколению: проблема преемственности власти в аравийских монархиях [Текст] / А.В. Федорченко // Ежегодник Института международных исследований. – М.: МГИМО-Университет, 2015. – № 1 (11). – С. 165-179.
80. Хоҷазод, С. Нақши ВАО-и электронӣ дар ташаккули афкори ҷомеа [Матн] / С. Хоҷазод // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе: Сино, 2015. – № 4/3 (137). – С. 254-256.
81. Чернышенко О.В. Политический процесс на Ближнем Востоке в современных средствах массовой информации.

Автореф. диссер. канд. полит. наук [Текст] / О.В. Чернышенко. – М., 2010. – 30 с.
82. Чжу, С. Имидж страны в международных средствах массовой информации / С. Чжу, А.В. Давыдова // Журналистика России в условиях перехода к информационному обществу: сборник научных статей: Российский университет дружбы народов, 2016. – С. 386-391. – EDN WYEZSB.
83. Шараф Ф.Р. Становление и развитие периодической печати в Объединенных Арабских Эмиратах: 1971 - 2000 гг. диссертация ... кандидата филологических наук: 10.01.10. [Текст] / Шараф Фарук Ради – М., 2001. – 161 с.
84. Шарипов, А.Н. Дастовардҳои сиёсати хориҷӣ ва дипломатия Тоҷикистон дар 30 соли Истиқлолият [Матн] / А.Н. Шарипов, Ҳ.Т. Мирзоев // «Осиё ва Аврупо». – Душанбе, 2023. – №2 (14). – С. 57-63.

Б) На арабском языке

85. إبراهيم إسماعيل. الإعلام المعاصر وسائله مهاراته تأثيراته أخلاقياته. – قطر: وزارة الأوقاف والشؤون الإسلامية، 2014. – 282 ص. (Иброҳим Исмоил. ВАО-и муосир, воситаҳо, малакаҳо, таъсирот ва ахлоқи он. – Қатар: Вазорати авқоф ва умури исломӣ, 2014. - 282 с.(

86. أديب خضور. الصحافة العربية على أعتاب القرن الحادي والعشرين. – دمشق، 2000. – 234 ص. (Адиб Хаддур. Журналистикаи араб дар остонаи асри бисту як. – Димишқ, 2000. – 234 с.(
87. أديب مروة. الصحافة العربية نشأتها وتطورها. – بيروت، 1992. – 267 ص.)Адиб Марва. Матбуоти араб, пайдоиш ва инкишофи он. – Бейрут, 1992. – 267 с.
88. الدكتور فاروق ابو زيد. مدخل الى علم الصحافة. القاهرة: عالم الكتب، 1986. – 308 ص. (Доктор Форуқ Абузайд. Муқаддима ба журналистика. – Қоҳира: Олам ал-кутуб, 1986. – 308 с.
89. عبد الجواد سعيد ربيع. فن الخبر الصحفي (دراسة نظرية وتطبيقية). – دار الفجر للنشر والتوزيع. – 2005. – 224 ص. Абдулҷавод Саид Рабиъ. Фанни хабари журналистӣ (таҳқиқи назариявӣ ва амалӣ). Матбааи табъу нашри «ал-Фаҷр». – 2005. – 224 с.
90. صالح شاكر وتوت. الخبر الصحفي عنصر اساسي من عناصر العملية الاعلامية. مجلة أهل البيت عليهم السلام. – 2004. – العدد الاول. – ص.343-370. (Солеҳ

Шокир Ватут. Хабари матбуотӣ ҷузъи муҳимми раванди ВАО // Маҷаллаи «Аҳл-ул-байт», 2004. – № 1. – С. 343-370. (
91. مستقبلية، رؤية التطور، السعودية (واس) النشأة، الأنباء كماخي. وكالة أسعد فؤاد – ص. 21. (.م2002التوبة،1423 ه/ والهوية. – الرياض: مكتبة البنية Фуад Асъад Камохӣ. Агентии иттилоотии Саудӣ (SPA): пайдоиш, рушд, диди оянда, сохтор ва ҳуввият. Риёз: китобхонаи «ат-Тавба», 1423 ҳ. /2002 м. – С. 21. (
92. حمد السعودية – تاريخ. – الرياض: مركز القشعمي. الصحافة الرزاق عبد محمد .الثقافي، 1427 ه / 2006 م. – 406 ص الجاسر) Муҳаммад Абдураззоқ ал-Қашъамӣ. Матбуоти Саудӣ – Таърих. – Риёз: Маркази фарҳангии Ҳамад ал-Ҷосир, 1427 ҳ. / 2006 м. – 406 с.(
93. – .العربي الدولي الاعلام في المشترك. دراسة العربي الاعلام .الجمال محمد راسم .ص164العربية، 1986. – الوحدة دراسات بيروت: مركز) Росим Муҳаммад ал-Ҷамол. ВАО-и арабии муштарак. Таҳқиқ дар расонаҳои байналмилалии араб. – Бейрут: Маркази тадқиқоти ваҳдати арабӣ, 1986. – 164 с.
94. محمد فريد محمود عزت. وكالات الانباء في العالم العربي. – بيروت: دار مكتبة الهلال، 1429 ه / 2008 م. – 431 ص. (Муҳаммад Фарид Маҳмуд Иззат. Агентиҳои иттилоотӣ дар олами араб. Бейрут: Дору мактабати «ал-Ҳилол», 1429 ҳ. / 2008 м. – 431 с.

III. Интернет-источники:

А) На таджикском языке

95. Зиёев, С.Н. Дурнамои ҳамкориҳои Тоҷикистону Қатар дар асоси МҲТБО аз 17.06.2019 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: https://www.osiyoavrupo.tj (санаи мурочиат 09.04.2022)
96. Зиёев, С.Н. Муносибатҳои дипломатӣ миёни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Давлати Қатар аз 09.04.2023 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: https://www.osiyoavrupo.tj (санаи мурочиат 17.06.2023)
97. Зиёев, С.Н. Нақши Эмомалӣ Раҳмон дар густариши ҳамкориҳои Тоҷикистон бо Шоҳигарии Арабистони Саудӣ аз 17.11.2023 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: https://www.osiyoavrupo.tj (санаи мурочиат 19.02.2024)
98. Муносибатҳои дуҷониба миёни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Давлати Қатар | Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии

Тоҷикистон аз 31.07.2024 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: https://mfa.tj (санаи муроҷиат 12.10.2024)
99. Муносибатҳои дуҷониба байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Аморати Муттаҳидаи Араб | Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 31.01.2024 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: https://mfa.tj (санаи муроҷиат 12.10.2024)
100. Ниёзӣ Ё.Б. Арабистони Саудӣ — шарики муҳим дар раванди ҳамкориҳо бо Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 12.02.2018 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: https://www.osiyoavrupo.tj (санаи муроҷиат 21.10.2024)
101. Пудинаев, У. Дурнамои ҳамкориҳои Тоҷикистон ва Қатар (таҳриршуда) аз 19.06.2021 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: https://www.osiyoavrupo.tj (санаи муроҷиат 16.11.2023)
102. Раҳмон Э. Суханронӣ дар ҳамоиши якуми сарони давлатҳои Осиёи Марказӣ ва кишварҳои арабии Халиҷ 19.07.2023 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: http://www.president.tj (санаи муроҷиат 14.11.2023)
103. Раҳмон, Э. Суханронӣ дар мулоқот бо доираҳои соҳибкорону сармоягузорон ва ширкатҳои Давлати Қатар аз 22.01.2024 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: Президенти Тоҷикистон - President of Tajikistan - Президент Таджикистана - رئيس جمهورية تاجيكستان (prezident.tj) (санаи муроҷиат 18.02.2024)
104. Сомонаи Вазорати корҳои хориҷӣ [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: https://mfa.tj
105. Соҳиби Б. Уфуқҳои нави робитаҳои дуҷонибаи Тоҷикистон ва Қатар. 31.01.2024 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: https://www.osiyoavrupo.tj (санаи муроҷиат 21.10.2024)
106. Шаҳлои М. Тоҷикистон-Қатар: ҳолат ва дурнамои ҳамкорӣ. 06.09.2023 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: https://www.osiyoavrupo.tj (санаи муроҷиат 21.02.2024)

Б) На арабском языке

107. "الرئيس إمام علي يتحدث لـ"الرياض (Президент Эмомалӣ Раҳмон дар мусоҳиба бо рӯзномаи «Ар-Риёз») 23.03.2008 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: http://www.alriyadh.com (санаи муроҷиат: 21.12.2017)

108. محمد بن زايد ورئيس طاجيكستان: تحديات جمة تهدد استقرار المنطقة (Муҳаммад бин Зоид ва Президенти Тоҷикистон: чолишҳои зиёде суботи минтақаро таҳдид мекунанд) 17.03.2016 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: https://www.albayan.ae (санаи муроҷиат: 14.11.2018)
109. الأثواب التقليدية في مواجهة التشدد الديني في طاجيكستان (Либосҳои анъанавӣ (суннатӣ) дар муқобили ифротгароии динӣ дар Тоҷикистон) 12.05.2017 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: http://www.alwasatnews.com (санаи муроҷиат: 04.10.2019)
110. آسيا الوسطى.. مصالح إستراتيجية لروسيا واقتصادية للصين (Осиёи Миёна ... Манфиатҳои стратегии Россия ва иқтисодии Чин) 24.11.2019 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: https://futureuae.com (санаи муроҷиат: 22.02.2023)
111. حروب المياه... تقرع الطبول (Ҷанҷҳои об... ба нақора мезананд) 14.08.2020 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: https://www.alwatan.com.sa (санаи муроҷиат: 12.03.2022)
112. الأزمة الكازاخستانية واللعبة الدولية في آسيا الوسطى (Буҳрони Қазоқистон ва бозии байналхалқӣ дар Осиёи Миёна) 08.01.2022 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: https://www.okaz.com.sa (санаи муроҷиат: 22.02.2023)
113. رسائل الحوار الاستراتيجي بين دول الخليج وآسيا الوسطى (Паёмҳои муколамаи стратегӣ байни кишварҳои Халиҷ ва Осиёи Миёна) 14.09.2022 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: https://futureuae.com (санаи муроҷиат: 22.02.2023)
114. العرب ينضمون للعبة الكبرى... تصاعد التنافس بين الغرب وروسيا والصين على آسيا الوسطى، فمن يحسمها؟ (Арабҳо ба бозии бузург ҳамроҳ мешаванд... Рақобат миёни Ғарбу Россия ва Чин барои Осиёи Миёна шиддат мегирад, кӣ ҳал мекунад?) 21.08.2023 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: https://arabicpost.live (санаи муроҷиат: 18.02.2024)
115. مرسوم رقم (94) لسنة 1975 بإنشاء وكالة الأنباء القطرية (Фармони рақами (94) аз соли 1975 оид ба таъсиси Агентии иттилоотии Қатар) 17.03.2016 [Манобеи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: https://www.almeezan.qa (санаи муроҷиат: 26.05.2022)

ПЕРЕЧЕНЬ НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ СОИСКАТЕЛЯ УЧЕНОЙ СТЕПЕНИ ПО ТЕМЕ ДИССЕРТАЦИИ

I. Монографии:

[1-А]. Каландаров, С.Д. Муносибатҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс (дар заминаи маводди оҷонсиҳои иттилоотӣ). Монография [Текст] / С.Д. Каландаров. – Душанбе, 2024. – 164 с.

II. В рецензируемых журналах ВАК при Президенте Республики Таджикистан:

[2-А]. Каландаров, С.Д. Иттилоъ – сарчашмаи ҳамкориҳои судбахш [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2011. – №4 (68). – С. 364-367.

[3-А]. Каландаров, С.Д. Шарҳи воқеаҳои сиёсии Тоҷикистон дар сомонаи Агентии иттилоотии Шоҳигарии Арабистони Саудӣ [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2015. – №4/9 (185). – С. 298-302.

[4-А]. Каландаров, С.Д. Шеваи инъикоси сафарҳои расмии Президент дар расонаҳои арабӣ [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2016. – №4/4 (206). – С. 309-314.

[5-А]. Каландаров, С.Д. Инъикоси Тоҷикистон аз нигоҳи «Алҷазира» ва муқоиса бо сомонаи арабии «Би-би-си» [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2016. – №4/5 (209). – С. 248-251.

[6-А]. Каландаров, С.Д. Ҳақиқат ва таҳриф дар инъикос ва шарҳи воқеиёти Тоҷикистон аз нигоҳи сомонаҳои арабӣ [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2017. – №4/6. – С. 287-292.

[7-А]. Каландаров, С.Д. Воқеияти Тоҷикистон дар расонаҳои Қатар [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского

национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2018. – №2. – С. 259-263.
[8-А]. Каландаров, С.Д. Инъикоси ҳамкориҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араб дар мусоҳибаҳои Президенти Тоҷикистон (дар асоси маводди матбуоти араб) [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2018. – №3. – С. 300-305.
[9-А]. Каландаров, С.Д. Баррасии робитаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои хориҷӣ дар мусоҳибаҳои Эмомалӣ Раҳмон (дар асоси маводди матбуоти араб) [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2018. – №4. – С. 305-310.
[10-А]. Каландаров, С.Д. Нақши ВАО дар баррасии вазъи кунунии муносибатҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араб [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2019. – №2. – С. 310-316.
[11-А]. Каландаров, С.Д. Инъикоси воқеаҳои Тоҷикистон дар нашрияҳои Кувайт [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2019. – №5. – С. 294-302.
[12-А]. Каландаров, С.Д. Моҳият ва рисолати ҳамкориҳои Тоҷикистон ва инъикоси он дар Агентии иттилоотии Аморот [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2019. – №6. – С. 287-293.
[13-А]. Каландаров, С.Д. Баррасии ҳаводиси Тоҷикистон дар нашрияҳои Амороти Муттаҳидаи Араб [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2019. – №7. – С. 275-282.
[14-А]. Каландаров, С.Д. Шабакаҳои иттилоотии араб ва нақши онҳо дар инъикоси ҳаводиси «Баҳори араб» [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального

университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2020. – №3. – С. 293-298.
[15-А]. Каландаров, С.Д. Мавқеи ширкати телевизиони байналхалқии «Ал-Ҷазира» дар фазои иттилоотии ҷаҳони муосир [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2020. – №8. – С. 419-424.
[16-А]. Каландаров, С.Д. Нигоҳи матбуоти Шоҳигарии Арабистони Саудӣ ба Тоҷикистон [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2021. – №5. – С. 274-283.
[17-А]. Каландаров, С.Д. Тоҷикистон дар оинаи Агентии иттилоотии Баҳрайн [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2022. – №3. – С. 252-258
[18-А]. Каландаров, С.Д. Нақши давлатҳои араб дар ҷаҳони муосир [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2022. – №8. – С. 263-271.
[19-А]. Каландаров, С.Д. Назаре ба мавқеи сиёсиву иқтисодии ШАС дар минтақа ва ҷаҳон [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2023. – №9. – С. 251-257.
[20-А]. Каландаров, С.Д. Мавқеи жанри хабар дар маводди расонаҳои иттилоотии кишварҳои арабии Халиҷи Форс роҷеъ ба Тоҷикистон [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Таджикского национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2024. – №10. – С. 354-362.
[21-А]. Каландаров, С.Д. Инъикоси равобити гуногунҷанбаи Тоҷикистон ва Қатар дар ОИ «Азия-Плюс» (ASIA-Plus) [Текст] / С.Д. Каландаров // Азия и Европа. – Душанбе, 2024. – №4 (20). – С. 180-186.

[22-А]. Каландаров, С.Д. Бозтоби муносибат ва ҳамкориҳои Тоҷикистон бо Шоҳигарии Арабистони Саудӣ дар АМИТ «Ховар» [Текст] / С.Д. Каландаров // Вестник Кулябского государсвенного университета имени А. Рудаки. Серия исторические и археологические, педагогические ва филологические наук. – 2024. – №4-2 (37). – С. 155-164.

III. Научные статьи автора в сборниках и других научных изданиях:

[23-А]. Каландаров, С.Д. Тоҷикистон аз нигоҳи расонаҳои интернетии кишварҳои араб [Текст] / С.Д. Каландаров // Современность и журналистика (материалы международной научно-практической конференции «Современность и журналистика: проблемы права и свободы слова»). – Душанбе, 2011. – С. 91-95.

[24-А]. Каландаров, С.Д. Равзанаи таъсир ба афкор дар сомонаҳои арабӣ [Текст] / С.Д. Каландаров // Международная журналистика VIII (Сборник статей). – Душанбе: Сармад-Компания, 2017. – С.62-69.

[25-А]. Каландаров, С.Д. Фазои иттилоотии арабӣ ва шинохти Тоҷикистон [Текст] / С.Д. Каландаров // Журналистика и современность (Теоретические вопросы и история таджикской периодической печати). Сборник научных статей. – Душанбе, 2018. – С. 91-98.

[26-А]. Каландаров, С.Д. Нигоҳи матбуоти Шоҳигарии Арабистони Саудӣ ба Тоҷикистон [Текст] / С.Д. Каландаров // Материалы международной научно-практической конференции «Медиалингвистика и стилистика: проблемы и перспективы». – Душанбе, 2020. – С. 312-326.

[27-А]. Каландаров, С.Д. Мавқеи оҷонсиҳои иттилоотии араб дар фазои иттилоотии ҷаҳони муосир [Текст] / С.Д. Каландаров // Материалы международной научно-практической конференции «Медиалингвистика и стилистика: проблемы и перспективы». – Душанбе, 2020. – С. 185-194.

[28-А]. Каландаров, С.Д. Баррасии робитаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои хориҷӣ дар мусоҳибаҳои

Эмомалӣ Раҳмон [Текст] / С.Д. Каландаров // Материалы международной научно-практической конференции «Наука и образования», посвященной 75-летию Таджикского национального университета». – Душанбе, 2023. – С. 550-558.

[29-А]. Каландаров, С.Д. Мавқеи жанрҳои «Ҳисобот» ва «Мусоҳиба» дар инъикоси муносибатҳои Тоҷикистону кишварҳои арабӣ [Текст] / С.Д. Каландаров // Средства массовой информации и национальный язык (Сборник научных статей). – Душанбе, 2025. – С. 159-176.

АННОТАТСИЯИ

диссертатсияи Қаландарзода Сарабек Давлатёр дар мавзуи «Нақши ВАО дар инъикоси равобити мутақобилаи Тоҷикистони соҳибистиқлол ва мамолики арабзабони Халиҷи Форс (Шоҳигарии Арабистони Саудӣ, Қатар ва Аморати Муттаҳидаи Араб)» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 6.2.23. Рӯзноманигории байналмилалӣ

Калидвожаҳо: агентии иттилоотӣ, кишварҳои араб, Халиҷи Форс, АИС, АИҚ, АИА, АМИТ «Ховар», АИ «Азия-Плюс», сомонаи «Pressa.tj», таҳлил, таҳқиқ, муносибат, ҳамкорӣ, инъикос, жанр, масъала, мавзуъ

Диссертатсия ба омӯзиш ва таҳқиқи инъикоси муносибатҳои Тоҷикистон бо кишварҳои арабии Халиҷи Форс дар агентиҳои иттилоотии мутақобила **бахшида шудааст**.

Мақсади асосии таҳқиқро омӯзиш ва баррасии муносибатҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс ва муайян намудани нақши ВАО-и ин кишварҳо дар инъикоси раванди ташаккул ва рушди ҳамкориҳои дуҷониба, бо назардошти мавқеи агентиҳои иттилоотии мутақобила ташкил медиҳад.

Ҳангоми пажуҳиши мавзуъ аз **методҳои** таърихӣ, тавсифӣ, муқоисавӣ, маълумотдиҳӣ ва таҳлили контентӣ, таҳлили анъанавӣ ва шарҳу тафсири оморӣ истифода гардидааст.

Нақши ВАО дар инъикоси муносибату ҳамкориҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс дар диссертатсия бори аввал мавриди таҳқиқи диссертатсионӣ қарор гирифтааст, ки ин **навгонии** мавзуи рисоларо ифода мекунад. Дар робита ба ин мавқеи кишварҳои араб дар фазои геополитикии ҷаҳони муосир баррасӣ гардида, вазъи кунунии муносибатҳои Тоҷикистон бо кишварҳои арабии Халиҷи Форс, дараҷа ва таносуби инъикоси равобити дипломатӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангӣ дар заминаи маводи агентиҳои иттилоотии мутақобила ва вижагиҳои жанрии маводди истифодашуда дар ВАО-и ҳарду ҷониб мавриди таҳқиқу баррасиҳои илмӣ қарор гирифтааст.

Хулоса ва тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқро ҳангоми таълифи китобҳои дарсӣ, васоити таълимӣ, коркарди машғулиятҳои амалии соҳаҳои дипломатия, журналистикаи байналхалқӣ ва муносибатҳои гуногунсамти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва кишварҳои араб истифода кардан мумкин аст. Нуктаҳои асосӣ ва натиҷагириҳои муаллифи диссертатсия, хусусан, ҳангоми модулҳои таълимӣ ва дарсҳои интихобӣ доир ба соҳа ёрӣ расонида метавонанд.

АННОТАЦИЯ

диссертации Каландарзода Сарабека Давлатёра на тему «Роль СМИ в отражении взаимоотношений между независимым Таджикистаном с арабоязычными странами Персидского залива (Королевство Саудовская Аравия, Катар, Объединенные Арабские Эмираты)» на соискание ученой степени доктора филологических наук по специальности 6.2.23. Международная журналистика

Ключевые слова: информационное агентство, арабские страны, Персидский залив, СИА, КИА, ИАЭ, НИАТ «Ховар», ИА «Азия-Плюс», сайт «Pressa.tj», анализ, исследование, отношения, сотрудничество, размышление, жанр, проблема, тема

Диссертация посвящена изучению и исследованию особенностей освещения взаимоотношений Республики Таджикистан с арабскими государствами Персидского залива в материалах взаимных информационных агентств.

Основной целью исследования является изучение и комплексный анализ отношений Республики Таджикистан с арабскими государствами Персидского залива, а также определение роли средств массовой информации этих стран в освещении процесса становления и развития двустороннего сотрудничества с учётом места и значения взаимных информационных агентств в информационном обеспечении межгосударственных отношений.

В процессе исследования использованы исторический, описательный и сравнительный методы, методы информационного и контент-анализа, традиционного анализа, а также статистической интерпретации и обработки эмпирических данных.

Научная новизна диссертации заключается в том, что роль средств массовой информации в освещении отношений и сотрудничества Республики Таджикистан с арабскими государствами Персидского залива впервые стала предметом самостоятельного диссертационного исследования. В этой связи рассмотрены место и роль арабских государств в геополитическом пространстве современного мира, проанализировано современное состояние отношений Республики Таджикистан с арабскими государствами Персидского залива, исследованы степень и соотношение освещения дипломатического, политического, экономического и культурного сотрудничества на основе материалов взаимных информационных агентств, а также жанровые особенности публикаций, представленных в средствах массовой информации обеих сторон.

Выводы и практические рекомендации, сформулированные по результатам исследования, могут быть использованы при подготовке учебников, учебно-методических пособий, разработке практических занятий по направлениям дипломатии, международной журналистики и различных аспектов сотрудничества Республики Таджикистан с арабскими государствами. Основные положения и результаты исследования могут также найти применение при разработке образовательных модулей, специальных и элективных курсов по соответствующим учебным дисциплинам.

ANNOTATION

to dissertation on the theme "The role of the media in reflecting the relations of independent Tajikistan with the Arabic-speaking countries of the Persian Gulf (Kingdom of Saudi Arabia, Qatar, United Arab Emirates)" by Kalandarzoda Sarabek Davlatyor for the degree of Doctor of Philological Sciences in the specialty 6.2.23. International Journalism

Keywords: news agency, Arab countries, Persian Gulf, Saudi Press Agency (SPA), Qatar News Agency (QNA), Emirates News Agency (WAM), National Information Agency of Tajikistan "Khovar", Asia-Plus News Agency, *Pressa.tj* online portal, analysis, research, relations, cooperation, media coverage, genre, issue, topic.

The dissertation is devoted to the study and comprehensive analysis of the media coverage of relations between the Republic of Tajikistan and the Arab states of the Persian Gulf as reflected in the publications of the respective national news agencies.

The principal objective of the research is to examine and comprehensively analyze the relations between the Republic of Tajikistan and the Arab states of the Persian Gulf, as well as to determine the role of the mass media of these countries in covering the process of the establishment and development of bilateral cooperation, taking into account the place and significance of national news agencies in the information support of interstate relations.

The research is based on historical, descriptive, and comparative methods, as well as information analysis, content analysis, traditional textual analysis, and statistical interpretation and processing of empirical data.

The scientific novelty of the dissertation lies in the fact that, for the first time, the role of the mass media in covering the relations and cooperation between the Republic of Tajikistan and the Arab states of the Persian Gulf has become the subject of an independent doctoral study. In this context, the dissertation examines the position and role of the Arab states in the geopolitical landscape of the contemporary world, analyzes the current state of relations between the Republic of Tajikistan and the Arab states of the Persian Gulf, investigates the scope and balance of media coverage devoted to diplomatic, political, economic, and cultural cooperation on the basis of publications by the respective national news agencies, and identifies the genre-specific characteristics of the materials published by the mass media of both parties.

The conclusions and practical recommendations formulated on the basis of the research findings may be applied in the preparation of textbooks and teaching materials, the development of practical courses in diplomacy, international journalism, and various fields of cooperation between the Republic of Tajikistan and the Arab states. The principal findings and conclusions of the dissertation may also be used in designing academic modules, specialized courses, and elective subjects in the relevant areas of study.